AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 16 • EKİM 2006 • 5 YTL. (KDV DAHİL)

ISSN 1300-4158

2006/10

insancıl

- İnsancıl Atölyesi Güz Seminerleri Başlıyor
- Filozof Tanrı Misafiridir
- 20. Yüzyıl Düşüncesinde Toplum Sorunu
- Dinamo ve Sübyan Koğuşu
- Deniz Saraç'ın Şiirle Yolculuğu
- Olanak Varlığı Olarak İnsan
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESİ'nde
— İsmet Kemal Karadayı
— Danimarkalı Şairlerle
— "Medyatik Sirk"
— Davul Zurna Kültürü
— Toplumsal Mücadelede Dil

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı
Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım
Deniz SARAÇ

Baskı
ILICAK Matbaası

Dağıtım
DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCI *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Maltepe Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL. - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Alaköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Nalan ÇELİK	FİLOZOF TANRI MİSAFİRİDİR	2
H. Haluk ERDEM	20. YÜZYIL DÜŞÜNCESİNDE TOPLUM SORUNU: RUSSELL, ARENDT, BAUDRILLARD	5
İlke BEREKETLİ	LÜBNAN'DA (ŞİİR)	12
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	13
Meryem ORUÇ	ÇAKMAKTAŞI (ŞİİR)	14
Güngör GENÇAY	DİNAMO VE SÜBYAN KOĞUŞU	15
Hasan AKARSU	DENİZ SARAÇ'IN ŞİİRLE YOLCULUĞU	18
Ayşegül Çıvgın BOLAT - Ümit ÖZTÜRK	OLANAKLAR VARLIĞI OLARAK İNSAN	19
Mehmet ASLAN	SÖZCÜKLERİN TOKADI (ŞİİR)	21
	ORHAN KEMAL'İN KANLI TOPRAKLARI (III)	23
Mustafa TABAK	BİTMEYEN ŞİİR (ŞİİR)	29
İnsancıl Şiir Atölyesi	EMILY DICKINSON'IN BİR ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	30
Ali TAŞ	"SEVERİM PAZARTESİLERİ"	32
İkbal KAYNAR	ORTAK ŞEYLER	35
İsmet Kemal KARADAYI	İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - VIII	36
Çiğdem İSTANBULLU	İKİ BAŞLI DEV (ŞİİR)	37
Dilek YILMAZ	İYİ GRAFİKER ARANIYOR (ÖYKÜ)	38
Memet TAYAK	PELİN'DEN ADAYA UĞRAMIŞ KIŞ YAPRAKLARI (ŞİİR)	41
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42

İNSANCIL ATÖLYESİ
GÜZ SEMİNERLERİ
4 Kasım Cumartesi
GÜNÜ BAŞLIYOR

Cumartesi

Estetik 13.30 - 14.30

Hayat Dersleri 14.40 - 15.30

Pazar

Felsefe 19.00 - 20.00

Yazarlık 20.10 - 21.00

Pazartesi

Şiir 19.00 - 21.00

İnsancıl Atölyesi katılımcılarından bir küme Cengiz Gündoğdu'nun yönetiminde Ömer Naci Soykan'ın felsefesi üstüne çalıştı. Soykan'ın filozof tanımından başlayan çalışma ontolojiye kadar gitti.

21.02.2005'e başlayan, yoğun tartışmalarla süren bu çalışma sonucu hazır olan metinleri yayımlamaya başlıyoruz.

Okurlarımıza şunu anımsatmak zorunlu. Bu çalışmaya Ömer Naci Soykan katılmadı. Bundan ötürü yorumlar Ömer Naci Soykan'ı bağlamaz.

Yine İnsancıl Atölyesi'nde bir başka küme, Cengiz Gündoğdu'nun yönetiminde Betül Çotuksöken'in *Kavramlara Felsefe ile Bakmak* adlı eserine başladı. Çalışma sonucu, hazır olan metinleri yayımlayacağız.

Bu çalışmaları öbür filozoflarımız için de yapacağız.

Peki amacımız nedir?

Türkiye'de filozoflar vardır. Filozoflarımız çeşitli sorunlar üstünde düşünmüşlerdir. Bu düşünceler sözde kalmamış, kitaplaşmıştır. Ne yazık, kısa tanıtım yazılarıyla bu eserlere değinilmiş, eserler geçiştirilmiştir. Kimileyin bu bile yapılmamıştır. Türkiye'nin kültürel zenginliği görmezlikten gelinmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin zenginliğini göstermektir.

FİLOZOF TANRI MİSAFİRİDİR*

Nalan ÇELİK

Ömer Naci Soykan "Filozof Tanrı Misafiridir" adlı yazısında öncelikle filozof kavramını irdeler. Türkçe sözlükte "*çağrılmadan gece yatısına gelen konuk*" karşılığı verilen "*Tanrı misafiri*" deyimi sıradan bir deyim değildir, Türk kültürünün, yaşama tarzının bir görünüşünün Türkçeye özgü söylenişidir der. Şöyle devam eder... "*Filozof kavramı evrensel bir kültürün ürünüdür, pek az söyleniş ayrımları vardır. Ama ben bu kavrama* 'Filozof Tanrı misafiridir' *diyorum, belki ilk okunuşta çelişkili görülebilir*" der. Ömer Naci Soykan'ın yapmak istediği Türk dilinin çeşitli kullanımlarını felsefesine katarak, Türkçe felsefe yapmaktır.

Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*'nde (1), filozof kavramını... Hem genel hem de özel anlamda olmak üzere iki biçimde tanımlar. En genel anlamda... düşünce ve teorileriyle, başta kendisi olmak üzere, halkın ve insanlığın ufkunu genişleten, dünyayı yepyeni görüngüden gösteren kişi. Ömer Naci Soykan'ın filozofu açımlamak için kullandığı "tanrı misafiri" metaforunu

Nalan ÇELİK Düzce, 1961....

Düzce doğumlu. 1979-1980 Kadıköy Ticaret Lisesi mezunu. 18 yaşında evlendi. 22 yaşında, bir erkek çocuğu oldu. Adını Mert koydu. 18 yaşından itibaren çeşitli özel şirketlerde finansman müdürlüğü, muhasebe müdürlüğü yaptı. 1992 yılında boşandı. Oğlu ve annesi ile yaşıyor. 2000 yılında emekli oldu. Çalışma yaşamı sürmektedir.

BEKSAV Kuram Atölyesi'nde altı ay Cengiz Gündoğdu, Feyza Hepçilingirler, Ahmet İnam hocaların okuma yazma teknikleri, edebiyat ve şiir derslerine katıldı. 2001 yılından itibaren de İnsancıl Atölyesi çalışmalarında Cengiz Gündoğdu eşliğinde felsefe, yazarlık, estetik, okuma yazma teknikleri, düşünme yöntemi, diksiyon, roman çözümlemeleri, felsefe metin çalışmalarına, Berrin Taş eşliğinde şiir, edebiyat, kadın seminerlerine katıldı. Öğrenciliği devam etmektedir.

Nisan 2002 yılından başlayarak öykü, inceleme, deneme ve şiirleri *İnsancıl* ve *Ünlem* dergilerinde, *Milliyet* gazetesinde yayımlandı. 2005 yılında İnsancıl Yayınlarından *Gelincik* adlı şiir kitabı çıkmıştır.

birçoğumuz anımsarız. Büyük kentlerde her ne kadar, pek az duyuluyorsa da, daha küçük kentlerde sıklıkla kullanılır. Küçük bir kente gittiğinizde İstanbul'da oto yıkamacısında çalışan Ahmet'ten sana selam getirdim derseniz sizi hiç düşünmeden eve alırlar. Siz hem Tanrı'nın hem de Ahmet'in misafirisinizdir. Ev halkının dışında konu komşu çevrenize toplanır. Sizi gözler, incelerler, sorular sorarlar... ardından yedirir, hatta kirlilerinizi yıkar, ayakkabılarınızı bile boyarlar. Ömer Naci Soykan da kendi düşünceleri ve felsefi birikimi ile başta kendisi olmak üzere... Türk insanının kullandığı deyimle, onları kendi felsefi ufkuna çeker... ardından kabul gören bir kavramı, birçok filozofun yaptığı gibi ya içlemini değiştirerek, yeni kavramlar ekleyerek ya da eleştirerek... felsefesini oluşturmaya çalışır.

Ahmet Cevizci'nin ikinci tanımı "*biraz özel anlamda*"(2) diye başlar. Filozof yaşama iyi yönleri ile bakar. Hoşgörülü ve gösterişsizdir. Güçlükleri tevekkülle karşılayan, yani her şeyi Tanrı'ya bırakan, Tanrı'dan bekleyen, yazgıya boyun eğen kişidir. Ömer Naci Soykan yaşama iyi yönleriyle bakar, insandan umudu hiç kesmez. Yedi yaşından itibaren öğrenciliği ve öğretmenliği kesintisiz sürer. Gösterişsiz, yalın yaşamı felsefe üzerine kuruludur. İnsancıl'da seminer araları, çay molalarında bizimledir. Konuşur, sorar... İşsiz mi kaldık, iş bulduk mu, derslerle ilgili anlayamadığımız bir şey mi var ya da geçen hafta neden seminere gelmedin, bu sıralar derse biraz ilgisizsin gibi ayrıntıları hiç kaçırmaz. Ama olayları tevekkülle karşılayan biri değildir. Türkiye onun somut durumudur. Bu somut durumda felsefe yapacaksa tevekkülle oluşturulmuş bir metaforun içeriğini değiştirmelidir. "Ben Tanrı misafiriyim, evsiz bir garibim" şarkısıyla 1970'lerden itibaren evimize giren Orhan Gencebay'ı Türk halkı bağrına basmıştır. Biraz arabesk biraz melankolik, içine kapanarak ve her şeyi Tanrı'ya havale ederek yaşamıştır. Ömer Naci Soykan tam tersini yapmaya çalışır: Gözlerinizi açın, yaşam size gösterildiği gibi değil... ben bunu açık kılmaya çalışacağım.

Ömer Naci Soykan filozof kavramından sonra dil kullanımı ve felsefe ile bağlantısını açımlamaya çalışır. Amerikalı dil ve kültür filozofu Worf (1897-1941) şöyle söyler... "*dili gerek toplumların, gerekse kavramların aynası olarak görmekle kalmayıp, gerçeklikle dil arasında sıkı bir bağ kurarak, hem gerçekliğin algılandığı şekliyle dile getirilerek, hem de dilin gerçekliği etkilediğini* öne sürer."(3) Bu söylemde doğal dilin kullanıcıları, kendi dillerinin kendilerine sunduğu karakteristik çizgilerle doğaya bakar ve onu öylece bölümler, örgütler ve bilir. Türk insanı da.. Akşamsefası, aslanağzı, kuzukulağı, devetabanı, kuşburnu gibi somut benzetmelerle doğaya bakar örgütler ve isimlendirir. Hiç kuzukulağı görmemiş biri, sebzeden söz edildiğinde gözünde canlandırır.

Ömer Naci Soykan'a göre burada yanlış bir anlama olabilir. Şöyle söyler. "*Demek ki her doğal dilde ayrı ayrı bilim, felsefe yapılacak ve bunlar kendi içine kapalı, birbiriyle alışverişi olmayan monadlar olacak.*"(4) Leibniz'e (1646-1716)(5) göre... monad tinsel, dinamik düşünce tarzıdır. Monadın faaliyetleri ideler ve algılar olarak ortaya çıkar. Buna göre evren yan yana varolan monadlar çokluğundan meydana gelir. O zaman Ömer Naci'nin söylediği gibi biz de sorunu ortadan kaldırmak için Leibniz'in monadlarını penceresiz değil, pencereli olarak düşünürsek... diller arasında geçişliliğin olabildiğini, buna karşın kendine özgün yapılarını sürdürdüklerini anlayabiliriz. Ömer Naci Soykan'a göre dil sayısız resimlerden oluşan bir albümdür. Bizim zengin bir albümümüz var. Türkçe oya gibi işlenmiş bir dildir. Bu dil filozofunu bekliyor. Ardından şöyle bir örnek verir... Bizde "*boş mekân*" deyimi vardır. Descartes'e göre "*boş mekân*" yoktur. Fizikçilerin "*boş mekân*"ı belirlemeleri için yüzyıllar geçti. "*Boş mekân*" XIX. yüzyılda benimsendi. Bu, Türkçeyi bilimin önüne geçirmek değildir, Türkçenin resimleriyle insana, doğaya bakmaktır. Dil insanın insanla ilişkisinden çıkar. Ama dilin bir de kendine özgü yapısı vardır. "*Hamsi kafa*" gibi bir deyim... deniz kıyısında doğayla iç içe yaşan Türk insanının yaratımıdır. Aşağılamak ya da zekâsıyla dalga geçilmek istenen insana söylenir. Bir insan yaratmıştır... önce yakın çevresine, sonra Türkiye'ye yayılmış ve kabul görmüştür. İnsan doğaya bakarak insanla olan ilişkisini oluşturmak için kavramlar bulur. Bir insan diğerine, keçiboynuzu toplayalım mı, der. Eğer bu kavramı karşısındaki bilmiyorsa anlatır... bu çok zordur. Ağaçtan sallanan, kahverengi, sert, kıvrımlı, içinde bal tadı var... diye devam eder... olmadı göstermek zorundadır. Bu kavramı ilk yaratan kişi ağaca bakar, keçiye bakar... ortak özelliklerinden bir ad oluşturur. Kendine özgü yapısı ile başka bir dilin penceresinden girmesi zordur, tıpkı "*Filozof Tanrı misafiri*" metaforu gibi.

"*Filozof Tanrı misafiri*" metaforundaki misafirin sözlük anlamı yanında, çat kapı orada burada görülen, görüldüğü yerde fazla kalmayan bir kişi olduğunu biliriz. Ömer Naci Soykan'ın filozofu yoldadır. Bir gece evlerden birinin kapısını çalar, buyur edilir. Büyükanneyle torunun konuşmasını dinler... Büyükanne "*Dut ağacı gibi sallanıyorum,*" der. Torun anlamaz, filozofumuz da meraktadır... Büyükanne açıklar. Bizim oralarda dut ağacının meyvesini toplamak için, altına çarşaf serilir ve ağaç sallanır. Bizler de nerden öğrendik bilmiyorum... başımız döndüğünde, hastalandığımızda ya da yalpalayarak yürüyen birini gördüğümüzde bu sözü söyleriz. Torun söze

girer. Büyükanne ben hiç dut ağacı görmedim ki. Ama biz de arkadaşlar arasında üşüdüğümüzde, nezle olduğumuzda... cep telefonu gibi titreşiyorum diyoruz... Sen bunu biliyor musun. Onları dinleyen filozof aynı dilde konuşulan, felsefe yapılan bir yerde bile monadlar arası geçişsizlik vardır, penceresizdir diye düşünür. İnsanın insanla ilişkisi, bir evde bile kopabilir. Doğaya bakan insandan, üretim ilişkisi ve teknolojinin gelişimi ile başka mecazlar, dil oyunları kullanılır. Filozofumuz buradan ayrılmalı başka kapılara gitmeli, yeni insanlar tanımalıdır.

Fizikçiye, matematikçiye uğrar onları dinler ama fazla kalamaz. Gidilecek yerler çoktur. Bizim filozofumuz gezer ama fazla uzaklaşmaz; bizim evimizde, bizim yolumuzdadır ve güneş ışığı verecektir... yeter ki görelim.

Ömer Naci Soykan yeniden dile döner. Amacı filozoftan sonra felsefeyi açımlamaktır. Felsefede en sık kullanılan iğretilemelerdir der. Felsefede en önemli sorun "temellendirme" bile iğretileme ile yakındır. Filozofların felsefelerini incelerken temellendirme yaparak, bizi ikna etmesi gerekir. Ya da bir arkadaşımız seminerde bir düşünce ortaya attığında temellendir deriz. Bir binanın temelinin atılma imgesi, bir savın temellendirilmesi için metaforu oluşturur. Matematikte metafor yoktur. Çünkü matematikte olay yoktur. Bilim ve felsefe kendi belirleyeceği ölçülerde metaforu kullanır. Metafizik ve mistik metaforu nasıl kullanır. Ömer Naci Soykan'a göre felsefe sorunları metafiziksel artıklarla doğmuş ve yaşayagelmiştir.

"*Felsefe sorunları, söylenecek söz olmadığı halde, yine de konuşulduğu yerde ortaya çıkıyor*"(6) der, Ömer Naci Soykan. Bu sözü ile bize mistik ve metafizik ne konuşur, nasıl konuşur ve felsefeden ayırımı nedir, dinleyenlerin farkı nedir... anlatacaktır. Mistiğin konuşma nesnesi karşısında değildir, uzak olana duyulan arzuyu uyandırarak, sürekli "sanki"li konuşur. Sanki bugün kötü bir şey olacak gibi içimde bir his var. Sanki bu yüzük bana uğur getirdi. Sanki bizim göremediğimiz üstün güçler var gibi. Metafizik yapan ise inandırıcılığını kaybeder diye "sanki"yi pek kullanmaz. Platon görünüşler dünyası ile idealar dünyası ayırımı ile metafizik yaparken "sanki"yi kullanmaz. Metafizik dinleyicisi mistiği dinlemez, felsefeye daha yakındır.

Felsefe, metafizik ve mistik hep bir arada varolmuştur. Felsefe onları reddedemez ama onların yapamadığını yapabilir. Sağduyuyla aydınlık kılabilir. Sağduyu bilim adamında da kesinlikle vardır. Filozofta ise hem sağduyu hem de cinnet. Ömer Naci Soykan'a göre bilimde değil ama felsefede mutlaka fıttırmaya, arada bir yoldan çıkmaya izin olmalıdır. Ana yoldan dar sokaklara, patikalara, yokuşlara ya da çıkmaz sokaklara girilebilir... böylece yeni bakış açıları edinilebilir... Felsefe ile uğraşan sağduyuyu bırakıp şu soruları sorabilir. Papaz, papağan, papazeriği... tüm bunlar... papa... kökünden türedi. Saçları karmakarışık bakımsız birini gördüğümüzde papaz gibi olmuşsun deriz. Papaz sürekli Türk insanının anlamadığı bir dilde yinelemelerle konuşur. Papağan da sürekli yineler. Caneriği gibi güzel bir isimden sonra... neden papazeriği. Çünkü papazeriği yerken yanında su yoksa boğulabilirsiniz. Çok sert ve susuzdur. Anlamadığımız farklı bir dil ve farklı bir din mi bu kelimeleri yaratmamıza neden oldu. İlk kim papazeriği dedi, nerede dedi, nasıl kabul gördü. Dil insanın insanla ilişkisinden doğuyorsa, felsefe yapmamızda en önemli öğeyse ve felsefemizi evrensel yapacaksak papazeriğini evrendeki diğer pencerelerden nasıl sokacağız. Diyelim soktuk... papazeriği onları kızdırmaz mı. Dil insan ilişkisi için yaratılırken farklı dil ve dinle... bu ilişki, yaratılan kelimelerle kopabilir mi. Tüm bu sorulardan sonra, yeni bakış açıları edinip, çıkmaz sokaklardan ana yola dönebilmeliyiz.

Filozofu dumanlı, sisli havayı seven kurda benzetir Ömer Naci Soykan. Bilim adamı ise sis kalksın diye bekler. Filozofa sis lambası gerekir. Çünkü filozofun felsefe yapabilmesi için en önemli öğelerden biri de dildir. Ortalığı sis kaplamıştır. Sis kapitalizmdir... beynini uyuşturduğu insanlar üç harften fazlasını kullanamaz... "*kal geldi*" (bıkkınlık) aslında şunları söylüyordur. Ne olduğunu bilemediğim bir bıkkınlık içindeyim... yaşamın anlamı ne.... "*Oha oldum yani*" (şaşkınlık) olup bitenler beni şaşırtıyor demek ister. Kapitalizm insanları başka şekillerde de konuşturur. Kâğıt mendil yerine "*selpak*" deriz. Kadın pedi yerine "*orkid*", şu yerine "*şaşal*" deriz. Hoş çakal yerine "*bye*", tamam yerine "*okey*" ve bilmeden kapitalizmin güçlenmesine katkıda bulunurken de "*Oha oldum yani*" diyerek ortalarda dolaşırız. Filozofun ve felsefenin işi, bu siste dolaşmak ama diğer insanları oradan çıkarmaktır.

Ömer Naci Soykan bilim, felsefe, metafizik, mistik kavramlarını, kullanılmaya başlandığı günden bugüne sorgulayarak bir filozof tipolojisi oluşturur. Ömer Naci Soykan'ın somut durumu Türkiye'dir. Hayattan ve dostlarından yana oynuyorsa Türkiye'den yana oynuyordur. Bu metin Ömer Naci Soykan'ın filozofunun yazısı değil, Türkiye'nin filozofunun yazısıdır.

* Ömer Naci Soykan, "Filozof Tanrı Misafirdir", *Türkiyeden Felsefe Manzaraları-1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul 2003, s. 29-36.

Dipnotlar

1. Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005, s. 418.
2. Cevizci, a.g.e., s. 418.
3. Cevizci, a.g.e., s. 1095.
4. Soykan, a.g.e., s. 29-36.
5. Cevizci, a.g.e., s. 653.
6. Soykan, a.g.e., s. 29-36.

20. YÜZYIL DÜŞÜNCESİNDE TOPLUM SORUNU: RUSSELL, ARENDT, BAUDRILLARD

H. Haluk ERDEM*

ÖZET

Bu makalede XX. yüzyıl felsefesinin önemli temsilcilerinden olan Bertrand Russell, Hannah Arendt ve Jean Baudrillard'ın toplum görüşleri incelenmektedir. Russell iyi bir toplum düzeninin taşıması gereken nitelikleri ele almış; "*bilime dayanan toplum*" ve "*endüstri toplumu*"nu tartışmıştır. Arendt "*kitle kültürü*" ile "*kitle toplumu*" arasındaki ilişkiyi açıklamakta, "*totalitarizm*", "*iktidar*", "*güç*", "*şiddet*", "*otorite*" kavramlarına açıklık getirmektedir. Baudrillard içinde yaşadığımız çağa "*nesneler çağı*", topluma da "*tüketici toplum*" adını vermektedir. *Amerika* adlı eserinde Amerikan toplumunu incelemektedir.

GİRİŞ

Toplum kavramının çok yönlü tanımları ve ilişkili olduğu problem alanları vardır. Başta felsefi, sosyolojik ve siyasal bakımdan ele alınabilecek toplum kavramı, aralarında örgütleşme bağları bulunan bilinçli bireylerden kurulu topluluğa işaret etmektedir. Bu topluluk, sözleşmeye dayalı olarak ilke/ilkeler üzerine kurulmuş birliktelikle oluşmaktadır. Toplum felsefesini ise, "*toplumun ve toplumsal olayların özü ve anlamı üzerinde felsefe araştırmaları*", "*toplumun özü ve nasıl olması gerektiği üzerindeki felsefe öğretileri*" biçiminde açıklamak olanaklıdır. (Akarsu, 1988: 176) Toplum felsefesinden farklı olarak toplumbilim ise "*insanın toplumsal davranışlarını konu almakta*"dır. Bilim ve felsefenin birbirlerinden ayrıldıkları yer de burasıdır. Toplumbilimi olgulara ilişkin sorunlarla uğraşırken, toplum felsefesi değerlere ilişkin sorunlarla uğraşmaktadır. Ancak her iki inceleme alanı birbirleriyle ilişki içindedir. Bottomore toplumbilimin felsefeyle olan ilişkisi üzerine şunları yazmaktadır: "*(...) Daha al bir biçimde toplumbilimin gitgide felsefi düşünceye yaklaşmasının yanı sıra, toplumbilimsel düşünmenin büyük bir kısmı da felsefeyi kaynak almakta; felsefenin sınırları içinde başlamaktadır.*" (Bottomore, 1998: 78)

Bugünkü statüsüne XIX. yüzyılda kavuşmuş olsa da, toplum bilimlerini tamamen XIX. yüzyılın ürünü olarak görmek yanılgılı bir bakış olacaktır. Toplumbilimlerinin önceki yüzyıllardan aldığı zengin bir düşünce mirası vardır. Bu bakımdan toplum bilimlerini "*tarihi bir kategori*" olarak ele almak doğru olmayacaktır. (Timur, 2004: 14) Prof. Dr. Taner Timur toplumbilimlerinin "*tarih*" karşısında bizleri aydınlatıcı bir tavır almaya götüren "*disiplinler yumağı*" olduğunu yazmakla haklıdır. (2004: 14) Toplum felsefesi de bu disiplinler yumağı arasında yerini almaktadır.

Toplumun ne olduğu, nasıl kurulması gerektiği ve toplumsal olayların açıklanışı felsefe tarihinin en eski problemlerindendir. Çalışmamız toplum kavramını ve onunla ilişkili problemlerin sınırını XX. yüzyıl düşüncesi olarak çizmiş olsa da, bu tarihe gelinceye kadar toplum düşüncelerinin belli başlı ana duraklarını ele almayı yararlı görüyoruz.

Toplumun nasıl olması gerektiği konusunda ilk sistematik düşüncelerle eski Yunan dünyasında, Platon (M.Ö. 427- M.Ö. 347) ve Aristoteles'in (M.Ö. 384-M.Ö. 322) görüşlerinde karşılaşıyoruz. Platon'un *Devlet* ve Aristoteles'in *Politika* adlı yapıtları toplum felsefeleri bakımından incelenmesi gereken temel eserlerdir.

Platon *Devlet* kitabında toplumun, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesinden, başkalarına gereksinim duymasından dolayı kurulduğunu yazar. Ona göre bir insan bir eksiği için, başka birine başvurur. Eksiklikler böylece birçok insanın bir araya toplanmasına yol açar ve bir ortaklık içinde yaşamayı zorunlu kılar. Platon bu türlü yaşamaya "*toplum düzeni*" adını verir. (Platon, 369 b, c) Toplumda çeşitli mesleklere duyulan ihtiyacın artmasıyla işbölümü meydana gelir.

Aristoteles *Politika* adlı eserinin 2. bölümünün daha ilk bölümlerinde insanın doğadan siyasal bir hayvan olduğunu yazar. "*Siyasal hayvan*" olarak insan, sürü halinde yaşayan herhangi bir hayvan gibi değildir. İnsanlar yaşamın kendisini sağlamak için bir araya gelişten iyi yaşamı sağlayabilecek ve doğasını gerçekleştirecek bir birliğe, polis denen şehir ya da devlete ulaşırlar. (Aristoteles, 2000: 9) Aristoteles için bir toplumda yaşamak insanların doğal isteğidir: "*(...) Ortak yarar onları bir araya getiren bir etkendir, çünkü hepsinin yararı her birinin yaşamına katkıda bulunur. İyi yaşama ise, gerçekten devletin gerek topluca gerekse bireysel olarak baş amacıdır*" der Aristoteles. (2000: 79)

Eski Yunan düşüncesinden sonra ortaya çıkan ortaçağ felsefesinde toplum görüşü, devlet görüşü gibi Hıristiyanlık ilkelerinin yaşama geçirilmesine ve bunlar üzerinden değerlendirmeler yapılmasına ağırlık vermiştir. Toplum felsefeleri bakımından önemli bir yer tutan ütopya denemeleri için Rönesans'ı beklemek gerekecektir. Ernst Bloch'a (1885-1977) göre Rönesans dönemi, insanoğlunun hiçbir zaman tasarlamadığı ve hiçbir zaman görülmeyen kişilerin ortaya çıktığı dönemin adıdır. Ona göre Rönesans, "*yeni üretim olanaklarının ortaya çıkarılışının*" dönemidir ve insanın yeni bulduğu üretici güçler arasında insanın kendisi de yeni bir olgu olarak vardır. (Bloch, 2002: 7- 8) Bu dönemdeki ideal toplum düzeni üzerine yazılmış ünlü ütopya denemeleri, Thomas More'un (1478- 1535) 1516 yılında kaleme aldığı *Ütopya*, Tommaso Campanella'nın (1568-1639) *Güneş Ülkesi* ve Francis Bacon'ın (1561-1626) *Yeni Atlantis*'idir. More yapıtında kolaylıkla bulunmayan şeyin doğrulukla ve akıllıca düzenlenmiş bir toplum olduğunu belirtir. (More, 1997: 18) Bu yapıt, doğru bir toplumsal düzende insanların mutlu olabileceklerini anlatır.

XVII. yüzyıla gelindiğinde, toplumu tanımlamak üzere toplumu oluşturmak için sözleşme kavramından söz edildiğini görüyoruz. Thomas Hobbes (1588- 1679) 1651'de yayımlanan *Leviathan* adlı yapıtında insanların barış içinde birlikte yaşamaları ve başkalarına karşı korunmaları amacıyla doğa durumundan yurttaşlık durumuna nasıl geçtiklerini anlatır. (Hobbes, 2001: 131) "*Toplum yasaları*" insanların bir toplumun üyeleri oldukları için uymak zorunda oldukları yasalardır. Hobbes doğal hukuk ile toplum yasalarının aynı kapsamda olduklarını düşünmektedir. Bu konuda şunları yazar: "*(...) Toplum yasalarına uymak doğal hukukun bir parçasıdır. Doğal hukuk ve toplum yasaları farklı yasa türleri olmayıp aynı bütünün parçalarıdır; bunlardan yazılı olanlara toplum yasaları, yazılı olmayanlara da doğal hukuk veya doğa yasaları denir.*" (2001: 191)

XVIII. yüzyıl Aydınlanma felsefesi "*insan varlığının anlamı ve bu dünyadaki yeri*" problemini en geniş biçimde ele almış, bu soruna verilen yanıtların Batı dünyasının kültür yapısı üzerinde büyük etkileri olmuştur. (Gökberk, 1996: 325) Immanuel Kant (1724-1804) "Aydınlanma Nedir?" başlıklı yazısında Aydınlanma'yı, "*insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır*" biçiminde tanımlamaktadır. Ona göre "*ergin olmayış*" durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışından kaynaklanmaktadır. (Kant, 1984: 213) Kant'ın 1795'te yayımlanan "Ebedi Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme"si toplumların barış içinde yaşamalarının koşulları için kaleme alınmıştır. 1762 yılında yayımlanan *Toplum Sözleşmesi*'nde Jean-Jacques Rousseau (1712- 1778), toplum düzeninin bütün öteki hakların temeli olan kutsal bir hak olduğunu yazar. Ona göre insan, doğal yaşama halinden toplum düzenine geçerken davranışlarında değişiklik gösterir. İçgüdünün yerini adalet alır. (Rousseau, 1999: 30) Rousseau'da yasalar toplum halinde birleşmenin koşullarını oluşturmaktan başka bir şey değildir.

Marx, yalnızca XIX. yüzyıl toplum felsefeleri için değil, günümüze kadar farklı biçimlerde etkisini sürdürebilmiş düşünürlerden birisidir. Marx, toplum görüşünü ileri sürerken zamanının felsefesinin, tarih incelemelerinin ve sosyal bilimlerin bileşiminden yararlanmıştır. Toplumsal sınıfları açıklarken Marx, kapitalist toplum çözümlemesi yapmıştır. (Bottomore, 1990, 135- 141)

Eskiçağ Yunan düşüncesinden XX. yüzyıla gelinceye kadar yukarıda isimlerini verdiğimiz düşünürlerin dışında toplum görüşü öne süren, çalışmamızın sınırları bakımından ele alamadığımız daha pek çok filozof vardır. Her filozofun toplum konusunda söyledikleri olmuştur, dersek çok da yanlış düşünmüş olmayız. Toplum felsefesi, konu edindiği problem alanı bakımından geniştir. Toplum kavramını konuşmak, başta birey, devlet, eğitim, siyasal rejim gibi kavramları da incelemeyi beraberinde getirmektedir. Çalışmamızda, ele aldığımız düşünürlerin toplum düzeninden ne anladıkları ve içinde oldukları toplumu/toplumları niçin eleştirdikleri konu edilmiştir.

1. BERTRAND RUSSELL

1.2. Toplum Kavramı ve Toplumsal Düzenin Kökenleri

Russell'a göre toplum "*bazı ortak amaçlar için işbirliği yapan bireylerin topluluğu*" olarak tanımlanabilir. (Russell, 2000: 194) İnsanlar fiziksel gereksinimlerini aile ve kabileden daha büyük toplumsal birimler sayesinde daha iyi karşılayabilmektedirler. Karıncalar, arılar ve sürü halinde yaşayan üst tür-

den hayvanlar, örgütlenmiş toplumlarda yaşıyor görünseler de, "*toplumsal işbirliği*" sürü içgüdüsünden dolayı oluşmaz. Söz konusu olan, işbirliğinin yararlarının kavranmasıdır. (2000: 195) Örneğin ilkel yerliler arasında kişisel özgürlük diye bir sorun yoktur. Bu sorun uygar insanlar için vardır ve uygarlık arttıkça sorun da artmaktadır. Devlet toplumsal işbirliği sonucu oluşmuş bir yapıdır.

Russell toplumun bireye kendi yararı için ne ölçüde karışmasının uygun olacağı, karışacaksa hangi amaçlar için karışması gerektiği sorularını sorar. Her şeyden önce birey toplum içinde yeme, içme, sağlık, barınma, çocuk sahibi olma istemlerine sahiptir. Bu asgari istemler bireyin biyolojik yaşamını sürdürmesi için zorunlu gereksinimlerdir. Russell bir kişinin, yaşamasını sürdürmesi için zorunlu bu gereksinimlerini sağlayabilmesi için, başka bir kişinin rahatlık sağlayan olanaklardan mahrum edilmesini haklı bulmaktadır, (2000: 198)

Russell eşi Dora Russell'la ile birlikte yazdıkları 1923 yılında yayımlanan *Endüstri Toplumunun Geleceği* başlıklı kitabında iyi bir toplum düzenini kötüsünden ayıran noktaların neler olduğunu ele almaktadır. Ona göre bir toplumsal düzeninin iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesinin ölçütü kişisel istek ve görüşlerin dışındadır. (Russell, 1979: 113) Russell'a göre yapılması gereken "*farklı görüşlerin temelinde yatan ideal toplumu ortaya çıkarmak ve –yapabilirsek- bu idealleri genel ve ortak açıdan ya da görünüşlerine göre karşılaştıracak bir yöntem bulmak*"tır. (1979: 114) Oysa toplumsal düzenler değerlendirilirken gelenekselleşmiş önyargılar işin içine girmektedir: "*Hızlı bir değişme süreci içinde olmayan her toplumda kuşaklardan kuşaklara iletilen, doğru ya da yanlışlıkları tartışılmayan, karşı durulmaktan korkulan gelenekler ve inançlar bulunur,*" der Russell (1979: 114). Özel mülkiyet kavramını geleneksel düşüncenin bir ürünü olarak gören Russell, özel mülkiyetin "*endüstri öncesi*" çağların bir mirası olduğunu düşünmektedir. Endüstri çağında hiç kimse bir malı baştan sona üretemediği için kişinin kendi ürettiği şeylere sahip olması gerektiğini düşünmesi saçmalıktır: "*Tren İstasyonunda çalışan bir makasçıyı düşünelim. Taşınan malların acaba ne kadarı onun emeğinin ürettiği mal diye ayrılmalıdır? Bu sorunun cevabı yoktur. Öyleyse herkes ürettiğine sahip olmalıdır denilmekle de toplumsal adalet sağlanamaz.*" (1979: 115)

Bir toplumsal düzenin iyi ya da kötü olduğunu değerlendirirken insanların aldıkları başka bir ölçüt de toplumun kendi kişiliklerine değer verip vermediği olmaktadır. Toplumbilimciler ya da siyasal kuramcıların çoğunluğu için bir toplumsal düzeni değerlendirmede kullanılan ölçü, toplumun kendi görüşlerine ve düşüncelerine uygun bir özellik taşıyıp taşımamalarıdır. (1979: 117) Kuramcılar devletin, yurttaşların iyiliklerinden ayrı olarak kendine özgü bir iyiliği olduğunu düşünmektedir. Toplumbilimcilerin düşlerinde yarattıkları toplumlar, gerçekliğinde yaşanmaz olan toplumlar olabilmektedir. (1979: 117)

Russell'a göre, iyi denilebilecek bir toplumda iki öğe yer almaktadır: Birincisi, "*o toplumu oluşturanların o gün için iyi durumda olmaları*", diğeri ise, toplumun daha iyiye doğru gidebilecek yetenekte olmasıdır. Bu iki öğe her zaman birlikte olmayabilir: "*Bazen o gün için hiç de iyi durumda olmayan bir toplum, o zamana kadar başka düzenlerde hiç görülmemiş derecede, geleceğe dönük iyiliklerin tohumlarını taşır. Öte yandan bazı durumlarda ise, o gün için hoşnutluğun son derece yaygın olduğu bir toplum gelişememesi nedeniyle bir süre durgun kalır, sonunda yozlaşır.*" (1979: 119)

Bir topluma dışarıdan bakanlar, o toplumun içinde bulunduğu dönemdeki refahını değerlendirirken iki yanılgı içinde olmaktadır. Bu yanılgıların adları "*aristokrat yanılgısı*" ve "*dışardan bakanların yanılgısı*"dır. Aristokrat yanılgısını, "*bir toplumun, küçük bir mutlu azınlığa sağladığı yaşama koşullarına*" bakılması olarak tanımlamak olanaklıdır. Eski Mısır ve Babil imparatorlukları krallara, rahiplere ve asillere iyi yaşama olanakları sağlarken; toplumun diğer kesimleri dayanılmaz zorluklara göğüs germek zorunda kalmıştır. Aynı şekilde günümüz kapitalizmi de endüstri liderleri için iyi yaşama olanakları sunmaktadır: "*Serüven, her istediğini yapma, lüks, yaşamdan zevk alma*" bu liderler için söz konusuyken, geniş işçi kitleleri için durum böyle değildir. (1979: 119) Oysa "*yaygın bir hoşnutluğu, refahı tek bir sınıfa, tek bir gruba*" değil de toplumun bütün üyelerine yaymak gerekir.

Russell bir toplumsal düzenin sahip olabileceği özelliklerin en önemlilerinden birinin insanların o düzene "*inanmaları*"nda saklı olduğunu belirtir. (1979: 122) Diğer önemli özellik, bir toplumun gelişme özelliği taşıması ve daha iyiye doğru gitmesidir. Yeni düşünceler, eserlerin yaratıcı olması, yıkıcı özellikler barındırmaması, üstün ve yaratıcı kişiler için özgürlük tanınması toplumların gelişmesinde önemli olmaktadır. Russell'a göre "*daha iyi bir dünya kurma çabalarının temel amacı, yaratıcılığın özgürlüğe kavuşturulmasıdır.*" (1979: 125)

Russell "*erdem*"in iyi bir toplum yaratmada, "*kötü nitelik*"in kötü bir toplum oluşturmada temel ahlak kavramları olduğunu söyler. Erdem "*iyi bir toplum yaratılmasını sağlayan alışkanlık*"tır. (1979: 130) Erdem temelinde iyi bir toplum "*dostluk*", "*bağlılık*", "*güzelliği yaratma ve ondan hoşlanma*", "*bilimin ilerlemesine ve yayılmasına yol açabilen bir aydın araştırıcılığı*"ndan meydana gelebilir. (1979: 128)

1.2. "Endüstri Toplumu" ve "Bilime Dayanan Toplum"

Endüstrileşme, endüstri toplumunun özellikleri, özel mülkiyet kavramlarını Russell *Endüstri Toplumunun Geleceği* başlıklı kitabında incelemektedir. Ona göre endüstrileşme "*büyük ölçüde sabit sermaye yatırımlarına dayalı üretim ve dağıtım*"dır. (Russell, 1979) Endüstrileşmenin bir özelliği alet yapma becerisinin gelişmesidir. Endüstri toplumunun varlığı için büyük işçi kitlelerine gereksinim vardır. Bir topluma endüstri toplumu diyebilmek için ayrıca endüstriyi yönetenler, hükümetler, vasıflı işgücü ve bilgi birikimi gerekmektedir.

Endüstriyel bir toplumun bir başka özelliği hiç kimsenin kendi kendine yeterli olmamasıdır. Amerika Birleşik Devletleri gibi ileri derecede endüstrileşmiş toplumlarda kişiler arasında farklılıklar ortadan kalkmakta, herkes elden geldiğince birbirine benzemeye çalışmaktadır. (1979: 37) Russell bu konuda şunları yazmaktadır: "*Kişilerin elbiseleri, evleri, mutfak araç ve gereçleri, standart örneklere uygun ve seri olarak milyonlarca sayıda üretilir; bunların hiçbirinde elle yapımın özelliği olan farklılıklar görülmez. Giderek, kadın-erkek herkes, endüstrinin ürettiği araç ve gereçlerden örnek alıyormuşçasına, kendi kişiliklerini de onların farksızlıklarına benzetmeye çalışırlar.*" (1979: 37)

Endüstri toplumunda kadınlar iş hayatına atılmışlar ve bunun sonucunda da aileler bölünmüştür. Kadın endüstri kesiminde iş hayatına atıldığında karı-koca arasındaki ekonomik bağlılık zayıflamıştır.

Endüstriyel düzenin kapitalizm tarafından geliştirilmiş biçimiyle gelir eşitsizliğinden başka pek çok eşitsizliği de beraberinde getirdiğini düşünen Russell, sosyalist toplumun bu eşitsizlikleri gidermede başarı sağlayacağından kuşku duymaktadır. (1979: 121)

Bilimin toplum düzenindeki yerini de tartışan Russell "*bilime dayanan toplum*" kavramını ileri sürmektedir. Ortaçağ sonlarına doğru insanlık için iki önemli buluş olan barut ve pusula toplum düzenleri kurmada rol oynamıştır. O zamanlardan bu yana insanlar uygar toplumlar oluşturmuşlar ve birlik halinde yaşamışlardır. Bilim, toplum düzeni kurmada olumlu bir rol oynadığı kadar olumsuz bir rol de oynamıştır. Günümüz toplumlarının seyrine bakıldığında yaygın bir açlık ve yoksulluk bilim öncesi topluma dönmenin ipuçlarını vermektedir. Russell'a göre "*bilimi yıkıcı yollara sürüklenmekten alıkoymanın tek yolu, savaşları adam akıllı önleyebilecek kadar güçlü bir dünya devleti kurmaktan*" geçmektedir. (Russell, 1962: 116) Bu sorun ancak bilime dayalı bir toplumda çözülebilir. Bilime dayanan toplumda yoksullar okula gidebilmektedir.

Bilime dayanan toplumun önünde en büyük engel savaştır: "*Savaş önlenir de, demokrasi, düşünce ve kültür özgürlüğü yaşarsa, bilim bir nimet olabilir. Eğer savaş önlenmezse, bilim de, toplumu insanoğlunun şimdiye kadar görmediği ölçüde büyük bir yıkıma sürükleyebilir*" der Russell. (1962: 121)

2. HANNAH ARENDT

"Vita activa" ve Toplum Düşüncesi

Üç temel insani etkinlik olan emek, iş ve eylemi ifade etmek için "*vita activa*" terimiyle tanıdığımız Arendt, bu kavramı siyaset ve toplum görüşüyle de ilişkili kılmaktadır. Ona göre "*insanların birlikte yaşıyor olmaları gerçeği bütün insani etkinliklerin koşuludur.*" (Arendt, 2000: 58) Aristoteles, Seneca ve Thomas Aquinas düşüncelerinde ifade edilen "*homo est naturaliter politicas, id est, socialis*" (insan doğası gereği siyasal, yani toplumsaldır) sözü doğrudur. Latince "*societas*" kelimesi, "*insanların başkalarını yönetmek veya bir suç işlemek üzere örgütlenmelerinde olduğu gibi, insanlar arasında özel bir amaç çerçevesinde kurulan bir ittifakı ifade etmekteydi*" Toplum (*social*) kelimesinin insani bir durumu ifade etmesi "*insan cinsi toplumu*" (*societas generis humani*) düşüncesiyle olmuştur. Platon ve Aristoteles birlikte yaşamayı insan yaşamının hayvan yaşamıyla ortaklaşa yaşaması olarak düşünmüşler, dolayısıyla toplumsal biraradalık öteki hayvan biçimleri için de geçerli olmuştur. (2000: 59)

Arendt de içinde yaşanılan toplumun bir tüketim toplumu olduğu biçimiqdeki düşünceye katılmaktadır. Ona göre tüketim toplumunda yaşadığımızı söylemek, aynı zamanda emekçiler toplumunda yaşadığımızı söylemek demektir. Emek ve tüketim yaşam zorunluluğunun iki evresini oluşturmaktadır: "*Bu toplum, çalışan sınıfların kurtuluşunun değil, emekçilerin siyasal kurtuluşundan yüzlerce yıl öncesine uzanan, çalışma etkinliğinin kendisinin kurtuluşunun bir eseridir.*" (2000: 193) Burada söz konusu olan ilk kez emekçilerin kamu alanına girişlerine olanak tanınması ve eşit haklara sahip olmaları değil, bütün insani etkinlikleri eşitlemenin başarılmasıdır. Arendt, emeğin kurtuluşunun sonucu olarak emek etkinliğinin "*vita activa*"nın öteki etkinlikleriyle eşitlenmemesini eleştirmektedir. (2000: 195)

Marx ileri sürdüğü toplum tasarımında çalışan sınıfların kurtuluşunu değil, insanın çalışmaktan kurtuluşunu ileri sürmüştü. Marx'a göre emekten kurtulmak zorunluluktan kurtulmak, son çözümlemede tüketimden kurtulmak demektir. Ancak çağımızda olup bitenler bu görüşün bir ütopya olduğunu söyler gibidir: "*Ne var ki son on yılın gelişmeleri, özellikle de otomasyondaki ilerlemenin ortaya çıkardığı olasılıklar, dünün ütopyasının yarının gerçekliği durumuna gelip gelmeyeceği sorusuna yol açmak-*

tadır. Öyle ki insani yaşamın motoru olan biyolojik çevrime içkin olan 'zahmet ve sıkıntı'dan sonunda geriye sadece tüketim mesaisinden başka bir şey kalmayacaktır." (2000: 198-199)

2.2. "Kitle Kültürü" ve "Kitle Toplumu"

"*Kitle kültürü*" kavramı, "*kitle toplumu*" kavramından türetilmiştir. Bu kültür, kitle toplumunun kültürüdür. Zamanında kitle toplumunun "*yoldan çıkmış*" bir toplum olduğu biçiminde değerlendirmeler yapılırken günümüzde saygıdeğer bir hale gelmiştir. (Arendt, 1996a: 233)

Kitle kültürü sorunu, her şeyden önce toplum ile kültür arasında varolan ilişkiyi gündeme getirmektedir. Kültür kavramı köken olarak Romalıdır. "*Kültür (*culture*) kelimesi –toprağı işlemek, ürün yetiştirmek, ikamet etmek, bakmak, mukayyet olmak ve korumak anlamına gelen-* colere *kelimesinden gelir ve esasen insan ile doğa arasında, insanın yerleşmesine uygun hale gelinceye kadar doğayı işlemek, uğraşmak anlamında bir etkileşimi ifade eder.*" (1996a: 251) Arendt'e göre kitle toplumu, yeni bir durumu ifade etmektedir; çünkü "*iyi toplum*" anlamında toplum "*artık nüfusun sadece serveti değil, boş zamanı, yani "kültür"e ayrılacak zamanı da olan kesimlerini kapsamaya başlamıştır.*" (1996a: 235) Kitle kültürü ile kitle toplumu arasındaki ortak payda kitle değil, "*kitlelerin içine dahil edildikleri toplum*"dur (1996a: 235)

Toplum tarihsel ve kavramsal olarak kitle toplumundan önce gelir. Kitle kültürü, psikolojik özellikler taşır ve kitle insanının niteliklerini barındırır. Kitle insanı, heyecana, tahrike yatkındır, hüküm verme ve ayırt etme yeteneklerinden yoksundur. Ayrıca sonsuz tüketme yetisine ve benmerkezci bir yapıya sahiptir. (1996a: 235) İlk gelişme evrelerinde bireyin durumu açısından toplum ile kitle toplumu arasında farklılıklar söz konudur. Belirli sınıflar içinde toplumda birey, birtakım baskılara karşı çıkabilmektedir. Toplum dışında bırakılmış insanların kaçıp sığınabileceği varoluş alanları vardır. (1996a: 236) Kitle toplumunda ise son kalan birey sanatçıdır. Kültürün başına gelenler, toplum ile kitle kültürü arasındaki ayırımı çok daha açık hale getirmektedir.

Toplumda sanatçı, "*öznel bireyciliğinin yanında, her şeyden evvel bütün uygarlıkların arkalarında bıraktıkları ve kendi özlerinden bir şeyler taşıyan nesnelerin gerçek üreticisi ve o uygarlığa can veren ruhun son tanığı olma özelliğini*" taşıyan kişidir. Sanat eserlerinin topluma aykırı bir nitelik taşıyor olması çağımızın en büyük başarılarından biri olacaktır. (1996a: 237) Toplum ile kitle toplumu arasındaki farklılık da kültür de ortaya çıkmaktadır. Toplum kültüre ihtiyaç hisseder, kültürel şeylere "*değer*" verir, "*onları toplumsal metalar haline getirir, kendi bencil amaçları için kullanır ve istismar ederken*" onları tüketmez. Kitle toplumunun ihtiyacı ise, kültür değil, eğlencedir. Eğlence endüstrisinin insanlara sunduğu eşyalar, toplum tarafından diğer tüketim metaları gibi tüketilmektedir, yani "*vakit öldürme*" ön plana çıkmaktadır. (1996a: 241-242) Kitle toplumunda kültürel değerler, "*tıpkı diğer tüketim malları gibi yazgıları kullanılıp bir tarafa atılmak olan tüketim mallarıdır.*" (1996a: 243)

2.3. Totalitarizm, Şiddet, İktidar ve Toplum

Totalitarizm "*yerkürenin fethini ve bütünsel tahakkümü amaçlayan*" bir girişim, "*bütün kördüğümlerin en yıkıcısı*"dır. Onun zaferi "*insanlığın yok olması*" anlamına gelmektedir. Totaliter girişim, egemen olduğu her yerde "*insanın özünü*" yıkıma uğratmıştır. (Arendt, 1996b: 11) Nazi Almanyası ve Stalin komünizmi totaliter düşüncelere örnek oluşturmaktadır.

XX. yüzyıl şiddetin yüzyılı olmuştur. Bir insan eylemi olarak şiddet, içinde "*keyfilik*" barındırmaktadır. (Arendt, 1997: 10) Şiddet iktidarla bağlantılı görülse de, aralarında açık ayırımlar vardır: "*İktidar her zaman sayılara gereksinim duyar; oysa şiddet, araçlara dayalı olduğundan bir yere kadar sayıların gücü olmaksızın da idare edebilir*" (1997: 48). Siyasal bilim terminolojisi "*iktidar*", "*güç*", "*kuvvet*", "*otorite*" ve "*şiddet*" arasında da ciddi ayırımlar yapmamaktadır; oysa tüm bu terimler birbirlerinden farklı fenomenleri imlemektedir.

İktidar tek bir bireyin sahip olduğu bir şey değildir; "*bir gruba aittir ve grup bir arada bulunmaya devam ettiği sürece varolabilir. Bir kişinin iktidarda olduğunu söylediğimizde, aslında onun bir grup insan tarafından, onlar adına eyleme kudretiyle donatıldığına işaret etmiş oluruz.*" (1997: 50) Kuvvet kavramı, tek olanı, bireysel bir şeyi nitelemektedir. Şiddet bir baskı aracı olarak kullanılıyorsa güç ortaya çıkmaktadır. Otoritenin en önemli belirtisi, "*baskı ya da iknaya gerek olmaksızın, itaat etmesi istenenlerin verilen kararı sorgusuz sualsiz kabul etmesidir*" Saygı otoriterinin ayakta tutması gereken bir değerdir. (1997: 51) Şiddet araçsal karakteriyle diğerlerinden ayrılır.

Arendt'in dile getirdiği bu kavramlar, toplumların yapısını açıklamada ilişkiler kurmak bakımından önem taşımaktadır. Toplumun işlemesi için kurumsallaşmış iktidara ihtiyaç vardır. İktidar devletin özü ile ilgilidir. (1997: 52) Arendt devletin örgütlü ve kurumsallaşmış iktidar olduğunu düşünür ve çok sorulan bir soru olan "*devletin ereği nedir?*" sorusunun anlamlı olmadığını belirtir; çünkü, "*verilecek yanıt, ya yeni sorulara yol açacak -insanların bir arada yaşamasını mümkün kılmak- ya da tehlikeli ölçüde ütopyacı olacaktır -mutluluğu yaymak ya da sınıfsız*

toplum veya siyaset dışı başka bir ideali gerçekleştirmek-; ki bu, dürüstçe denendiğinde bir tür tiranlıktan başka bir sonuç vermez" (1997: 58)

Arendt siyasal açıdan iktidar ve şiddetin birbirlerinden farklı iki kavram olduğunu söylemenin yetmeyeceğini, aynı zamanda iktidar ve şiddetin birbirlerinin karşıtı olduklarının da altının çizilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ona göre birinin mutlak hâkim olduğu bir yerde diğeri barınamaz. (1997: 62)

3. JEAN BAUDRILLARD

3.1. "Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu"

Baudrillard'a göre modernliğin belirgin bir özelliği olarak beliren kavramlardan biri de kitle kavramıdır. Bu kavram "*sessiz bir çoğunluk*" olarak da adlandırılabilir. "*Sessiz çoğunluk*" özgürleştirilebilecek enerjiye sahip değildir. "*Onların gücü günceldir. O güç şu anda, burada ve bütünlüğü içinde yanı başımızdadır. Bu güç ise onların sessizliklerinde yatmaktadır,*" der Baudrillard. (Baudrillard, 2003: 12) Sosyolojik bir gerçekliği olmayan kitle, toplumsalın içinde kaybolduğu bir "*karadelik*"tir. (2003: 13) Sosyoloji "*olumlu ve kesinleşmiş*" bir toplumsallık düşüncesini ele almakta, toplumsalın ölümünü, dağılıp gitmesini anlayamamaktadır.

"*Toplumsalla ilgili olan her şey unutulduğunda*" geriye kalan "*artık*", kitleyi açıklamaktadır. İktidarlar duyarsız kitleler üzerinden egemenliklerini sağlamaktadırlar: "*İktidar, sorumluluğu futbol maçının üstüne bu kadar kolay bir şekilde yıkabildiği için mutludur. Kitleleri futbol maçıyla uyutma sorumluluğunu seve seve yüklenmektedir.*" (2003: 20) Toplumsalın artık anonimleştiği yerde kitle başlamaktadır. Sessiz çoğunluk artık temsil edilemeyecek bir durumda olup üzerine konuşulamayacak hale geldiğinde tarihin ilgi alanı dışındadır. Kendi üzerinde ne türden bir iktidarın olduğunu bilmeyen kitle, bir simülasyon modeline dönüşmüştür. (2003: 27)

İletişim araçları karşısında geçirilen saatler toplumsallaşmayı belirleyen değer haline gelmiştir. Haber, "*kitlenin enerjisini yok etmek yerine, her zaman için giderek büyüyen bir kitle yaratmaktadır. Haber, yaptığını iddia ettiği gibi bilgilendirme ya da biçimlendirme ve yapılandırma yerine, 'toplumsal olanı' giderek daha bir nötralize edip, klasik toplumsal kurumlarla, haberin içeriğine karşı duyarsız ve tepki göstermeyen bir kitle yaratmaktadır*" (2003: 29)

Baudrillard 1978 yılında yayımlanan *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu* başlıklı yapıtında sessiz yığınların nasıl ortaya çıktığını da ele almaktadır. Ona göre toplumsala karşı direniş süreci sessiz yığınların ortaya çıkışına neden olmuştur. "*Çalışmaya direnme, tıbbi bakıma karşı direnme, okula direnme, sosyal sigortalara karşı direnme*" Baudrillard'ın bu konuda verdiği örneklerdir. (2003: 40) Tüketim bir konum ve prestij aracı haline gelmiştir. Böylelikle sessiz yığınların gölgesinde toplumsalın da sonuna doğru gelinmektedir. "*Toplumsal ilişki*" kavramı da bir simülasyona dönüşmüş durumdadır.

Toplumsala yeniden dönüş olanaklı mıdır? Toplumsalın şu zor ödevi yerine getirebilecek bir güce sahip olması durumunda, bu soruya evet demek olanaklıdır: "*Birikmiş bir artık bırakmayan ve her türlü zenginliğin tersine döndürüldüğü bir düzen düşüncesi bizim gibi toplumlar için düşünülmesi oldukça güç olan bir şeydir. (...) Bu artığı ortadan kaldırmak yeterli bir girişimdir.*" (2003: 65)

Toplumsalın insanlara yüklediği bu görev oldukça zor görünmektedir; çünkü içinde yaşanılan çağ bir nesneler çağı, toplum bir tüketim toplumudur. Baudrillard'ın nesneler çağından ve tüketim toplumundan ne anladığına değinelim.

3.2. "Nesneler Çağı" ve "Tüketim Toplumu"

Baudrillard'a göre yaşadığımız "*nesneler çağı*"nda insan çevresinde "*nesnelerin, hizmetlerin, maddi malların çoğaltılmasıyla oluşturulmuş ve insan türünün ekolojisinde bir tür temel dönüşüm oluşturan akıl almaz bir tüketim ve bolluk gerçekliği*" ile yaşamaktadır. (Baudrillard, 2004a: 15) İnsan bir "*ego consumans*" (tüketen ego), toplum ise "*tüketim toplumu*" haline gelmiştir. "*Birikme*" ve "*çokluk*" kavramları gelinen durumu en çarpıcı biçimde betimlemektedir. Birey ve toplum, "*tüketimin tüm yaşamı kuşattığı, tüm etkinliklerinin aynı birleştirici biçime uygun olarak zincir oluşturduğu, insanı ödüllendirme yollarının saat be saat önceden ayarlandığı*" bir noktada bulunmaktadır. (2004a: 20) Söz konusu olan yalnızca "*tüketici zihniyeti*"tir. Tüketici toplumda birey yaşadığını gereğinden fazla tükettiğinde farkına varmaktadır. (2004a: 23, 41)

Kitle iletişimi tüketim toplumunu belirleyen bir güç durumuna gelmiştir. (2004a: 27) Kitle iletişim araçları denilince akla ilk gelen reklamlar olmaktadır. Reklamlar aracılığıyla insan bedeni de dahil olmak üzere her şey tüketim nesnesi haline getirilmektedir.

Tüketim çağının başka bir tanımlaması "*yabancılaşmanın çağı*"dır. (2004a: 251) Baudrillard, günümüzde sadece emek süreçleri ve maddi ürünlerin değil, tüm kültür, cinsellik, tüm insani ilişkilerin denetim altına alınarak genelleştiğini düşünmektedir. Tüketim, "*çağdaş toplumun kendisi üzerine bir söz, toplumumuzun kendisiyle konuşma tarzıdır. Ve bir anlamda, tüketim toplumunun tek nesnel gerçekliği tüketim fikridir. (...) Toplumumuz kendini tüketim toplumu olarak düşünür ve konuşur*" (2004a: 254)

Baudrillard, içinde yaşanılan toplumu tüketim toplumu olarak belirledikten sonra 1970'te yayımlanan *Tüketim Toplumu adlı* yapıtının sonlarında, nasıl düşünmek gerektiği konusuna gelir. Ona göre, toplumda bireyler nesnenin görünüşteki bolluğunun tuzağına düşmüştür. Oysa nesne hiçbir şeydir ve onun arkasında insani ilişkilerin boşluğu yer almaktadır. (2004a: 257-258)

3.3. Amerikan Toplumu

Baudrillard 1986 yılında *Amerika* eserini yayımladığında, "*toplumsalın sonu*" ve "*tüketim toplumu*" kavramlarını ayrıntılı olarak düşüncesine konu edinmişti. O, bu kavramlardan ne anladığını bu yapıtta Amerikan toplumu örneğinde göstermektedir. Baudrillard Amerika araştırmasıyla "*toplumsalın geçmişteki yıkımı ile gelecekteki yıkımı*"nı ele almıştır. Amerikan toplumunun temel dinamikleri ve nitelikleri bu eserde incelenmektedir. Baudrillard'a göre Amerika'da insanı büyüleyen şey, "*bu ülkeyi geleceğin ilkel toplumu olarak; karmaşıklığın, karışıklığın, en büyük izdihamın, korkunç ama yüzeysel çeşitliliği ile güzel bir alışıklığın toplumu olarak; sonuçları önceden kestirilemeyen, içkinliği bizi hayran bırakan, ama üstünde düşünülecek geçmişi olmayan, dolayısıyla temelden ilkel, tam bir meta sosyal olgu toplumu*" olarak dolaşmaktır. (Baudrillard, 1996: 16)

Amerikan toplumu zenginliği, gücü, yaşlılığı, katı ilkeciliği, yoksulluğu, yağmacılığı, teknolojik övüngenliği, şiddeti içinde barındırıp, bütün dünyada egemenliğini sürdürmek istemesine, sömürmesine rağmen, insanlar bu toplumda yaşamayı düşlemeyi sürdürmektedir; (1996: 34) oysa Amerika ne bir düş ne de bir gerçekliktir; o bir "*hiper gerçeklik*"tir: "*Bir hiper gerçeklik, çünkü başlangıçtan bu yana gerçekleşmiş gibi yaşanmış bir ütopya.*" (1996: 41) Toplum tam bir şirkete dönüştüğü için her şey performansa ve işe bağımlı durumdadır. (1996: 127) "*Tanınmış bir fabrikanın ticari markasını taşıyan bir flama gibi*" görülen Amerikan bayrağı, "*durmadan varlığını meşrulaştıran bir toplumun*" tanığı durumundadır. (1996: 102-103)

"*Tarihsel anları*" bilmeyen Amerikan sokakları, şiddetin, son model arabaların ve yapacak başka işleri yokmuş gibi gezinen milyonlarca insanın doldurduğu yerlerdir ve yaşam biçimi olarak şiddetin ta kendisidir. (1996: 29) Baudrillard Amerika için şu saptamayı yapıyor: "*Dünyanın öteki ucu fantazması. Burada insan, dünyanın bitirildiğini ve geri kalan kısımdan göbek bağının kesildiğini sanıyor. Hiç de değil. (...) Paris'te sabah yayımlanan bir makalenin faksı alınıyor burada. Öyleyse dünyanın sonu yok. Ya da her yer dünyanın öbür ucu.*" (Baudrillard, 2004b: 104)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bertrand Russell iyi bir toplumsal düzende olması gereken nitelikleri ele almış bu nitelikleri erdem kavramıyla ilişkilendirmiştir. Toplumun gitgide karmaşıklaşarak endüstri toplumu haline geldiğini belirten Russell, bilimin toplum düzeni oluşturmada oynadığı role değinmiştir. Toplum düzeninin kökenlerini ele almasıyla Russell, günümüz toplumlarının birbirlerinden nerede farklılıklar gösterdiğini anlamamızda ipuçları vermektedir. Endüstri toplumunu ele aldığı yapıtını 1923 tarihinde yayımlayan Russell, yüzyılımızda ortaya çıkan farklı toplum düzenlerini ele alamamıştır.

Hannah Arendt, toplum ile "*kitle toplumu*" arasında ayırımlar yapmaktadır. Bu ayırımda kültür kavramı belirleyici rol oynamaktadır. Kitle kültürü kavramına ilişkin belirlemeleri günümüzdeki toplum-kültür ilişkisini anlamamızda açılımlar sağlamaktadır. Ayrıca toplumu değerlendirirken ele aldığı kavramlar olan "*şiddet*", "*iktidar*", "*güç*" "*otorite*" birbirlerinden farklı kavramlardır ve bu tanımlarda ortaya çıkan kavram kargaşasını önlemektedir.

Jean Baudrillard XX. yüzyılda gelinen çağa "*nesneler çağı*", topluma da "*tüketim toplumu*" demektedir. Onun bu kavramlarda dile getirdiği belirlemeler insanlığın yüz yüze geldiği başta şiddet olmak üzere diğer problemlerin kaynaklarını anlamak bakımından önem taşımaktadır; çünkü şiddetin arkasındaki düşünce unutulan insandır ve tüketim zihniyeti, insani ilişkilerin unutulmasına neden olmaktadır.

Bütünüyle XX. yüzyıl düşüncesini yalnızca bu üç filozofta ele almak elbette olanaklı değildir. Russell, Arendt ve Baudrillard çağlarında gördükleri olup biten gelişmelerin insan için olumsuzluklar barındırdığını saptamışlar ve toplum eleştirisi yapmışlardır.

KAYNAKÇA

— Akarsu, B. (1988) *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul.

— Arendt, H. (1996a) *Geçmişle Gelecek Arasında Siyasi Düşünce Konulu Altı Deneme*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

— Arendt, H. (1996b) *Totalitarizmin Kaynakları-1 Antisemitizm*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

— Arendt, H. (1997) *Şiddet Üzerine*, Çev. Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul.

— Arendt, H. (2000) *İnsanlık Durumu*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

— Aristoteles (2000) *Politika*, Çev. Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.

— Baudrillard, J. (2003) *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

— Baudrillard, J. (2004a) *Tüketim Toplumu*, Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İkinci Basım, İstanbul.

— Baudrillard, J. (2004b) *Tam Ekran*, Çev. Bahadır Gülmez, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

LÜBNAN'DA

Lübnanlı küçük kardeşim
yatıyorsun yerde boylu boyunca
yüzünü seçemiyorum
bedenini karartmışlar
boynunda emzik
sen daha çocuksun

Sen daha çocuksun
ne işin var bombardımanın ortasında
kim koydu seni
namluların ucuna

Çocuksun daha sen
avluda seksek oynamalısın
saklambaç oynarken ebeye yakalanmanın
heyecanını duymalısın
henüz hiç yorulmamış kalbinde

Sen daha çocuksun
gözlerinin ışıltısından
umut yayılmalı
dünyaya
Ufacık ellerine
gökyüzüne uzanan
uçurtmalar yaraşır

Uçurtmasız, göksüz çocuk
kimliği belirli bir silahla
öldürdüler seni

İlke BEREKETLİ

— Bloch, E. (2002) *Rönesans Felsefesi*, Çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul.
— Bottomore, T. (1990) "Marxizm ve Sosyoloji", *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Çev. Mete Tunçay, V Yayınları, Ankara.
— Bottomore, T. (1998) *Toplumbilim*, Çev. Prof. Dr. Ünsal Oskay, Der Yayınları, 5. Basım, İstanbul.
— Gökberk, M. (1996) *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul.
— Hobbes, T. (2001) *Leviathan*, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
— Kant, I. (1984) "Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt", *Seçilmiş Yazılar*, Çev. Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul.
— More, T. (1997) *Utopia*, Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol, Cem Yayınevi, 5. Basım, İstanbul.
— Platon (2000) *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Basım, İstanbul.
— Rousseau, J. J. (1999) *Toplum Sözleşmesi*, Çev. Vedat Günyol, Adam Yayınları, Yedinci Basım, İstanbul.
— Russell, B. (1962) *Dünyamızın Sorunları*, Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol, Can Yayını, İstanbul.
— Russell, B. (Dora Russell ile birlikte), (1979) *Endüstri Toplumunun Geleceği*, Çev. Melih Ölçer, Bilgi Yayınevi, Ankara.
— Russell, B. (2000) *Sorgulayan Denemeler*, Çev. Nermin Arık, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 13. Basım, Ankara.
Timur, T. (2004) "Toplum Bilimleri, Tarihi Maddecilik ve Praksis", *Mülkiye, cilt: XXVIII*, Ankara, 2004.

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi.
Lisan eğitimini Ankara Üniversitesi, yüksek lisansını Gazi Üniversitesi'nde bitiren Erdem, Hacettepe Üniversitesi'nde "Karl Jaspers Felsefesinde Siyaset, Doğruluk ve İletişim" başlıklı doktora çalışmasını sunmuştur. *Problemler ve Düşünceler* ile *Felsefe: Yüzyılların Aydınlığı* başlıklı kitap çalışmaları yayımlanmıştır. Farklı tarihlerde Avusturya ve Almanya'da siyaset felsefesi ve Karl Jaspers düşüncesiyle ilgili bilimsel ve akademik çalışmalarda bulunmuştur. Ulusal ve 21. Dünya Felsefe Kongresi gibi uluslararası bilimsel etkinliklere katılmıştır.
Elektronik posta: halukerdem@mynet.com

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

10 Ağustos 2006

1 Ağustos'ta İnsancıl Atölyesi, Danimarka'dan gelen konuklarını ağırladı. İki şair Erik Stinus ve Niels Hav. Çevirdiği kitapla Danimarka edebiyatını tanımamıza katkı yapan Hüseyin Duygu. Bize bu olanağı sağlayan Kemal Özer. Kemal Özer'le birlikte dünya edebiyatından yaptığı çevirilerle tanıdığımız Gülşah Özer de bizimleydi.

Güzel bir akşam geçirdik. Coşkulu bir karşılaşmaydı. Sanki daha önceden tanıdığımız kişilerle uzun bir aradan sonra yeniden buluşmuş gibiydik.

Açış konuşmamda sanatın birleştirici gücünden, sınırları silen, insanları birbirine bağlayan gücünden söz ettim. Yalnız sanat eserleri değil şairler de birleştirirler. Üstelik insanın meta derkesine düşürüldüğü, alınıp satıldığı bir çağda yaşıyoruz. Umuda en çok gereksinim duyduğumuz bir çağda dünyanın öteki ucundaki şairlerle buluşmak sevinç vericiydi. Kemal Özer'in "*ayın öteki yüzündekiler*" dediği şairleri sevdik.

Açış konuşmasından sonra Hüseyin Duygu konuştu. Hüseyin Duygu, Türkiye ile Danimarka arasında kültür ve sanat etkinliklerinin düzenlenmesinde etkin görevler üstlenmiş bir eğitimci. Anlayabildiğim kadarıyla şairleri ve şiiri de seviyor. Danimarkalı şairlerle konuşurken gönüllü çevirmenlik de yaptı. Hüseyin Duygu'nun ardından Kemal Özer, Erik Stinus'la ilgili kısa bir konuşmadan sonra Stinus'u çağırdı. Stinus'un Danca okuduğu şiirlerin Türkçe çevirisini Kemal Özer'den dinledik. Sonra Nlels Hav'ı çağırdı. Niels Hav, İstanbul için yazdığı şiiri okudu. Savaşa karşı olduğunu ve ülkesinin savaşa asker göndermesini doğru bulmadığını söyledi. Niels Hav'ın şiirlerinin Türkçe çevirisini de Kemal Özer'den dinledik.

İkinci bölümde ben bir şiirimi okudum. Ardından İnsancıl'ın iki Eylem'i konuk şairlerin birer şiirini okudular. Sırayla sahneye çağırdığım şairler de kendi şiirlerini okudular. İki saat süren etkinlik, atölyenin çatısındaki eğlentiyle son buldu.

İnsancıl'ın gençleri konuk şairlerle çabucak kaynaştılar. Atölyenin gençleri konuk şairlerle sarılıp öpüşerek, yeniden görüşebilmek dilekleriyle ayrıldılar.

22 Ağustos 2006

Günlerdir gazetelerde okuyup duruyorum. Karaburun'da bir genç kıza saldırmışlar. Ne yapıyormuş ki genç kız. Bikiniyle denize giriyormuş. Ona saldıranlar haşemayla denize girenler.

Temmuz ayında Akyaka'da dinlendim. Tesettür mayosuyla denize giren birkaç kişi gördüm. Kimse onlara karışmadı, saldırmayı düşünmedi. O halde neler oluyor. Neler olacak. Haşemayı, tesettür mayosunu normalleştirmek istiyorlar. Bizlerin de tesettür mayosuyla denize girmemizi istiyorlar. Denize mayoyla girmeyi kadının namusuyla ilişkilendirerek yaşamımızı daraltmanın yollarını arıyorlar. İlhan Selçuk, "*türban, insan haklarının ihlalidir*" dediği için hedef gösteriliyor. Bağnazlık öylesine olağan gösterilmeye çalışıyor ki bir anne oğluyla birlikte, kızının patronunca işkenceye uğramasını kılı kıpırdamadan izleyebiliyor. Bu durumu onaylayabiliyor. Cehalet din örtüsü altında işkenceyi olumlayan bir eğitim anlayışına dönüşüyor. Genç kız geceleri sokağa çıkmaması için cezalandırılıyor. Amaç işkenceyle genç kızı terbiye etmekmiş.

Türkiye'de kadınlar Cumhuriyet dönemiyle kendilerine verilen hakları koruyamıyorlar. Onurlu ve dik yaşamanın tadını bilmiyorlar. Kendileri için neyin iyi olup olmadığını ayırt edemiyorlar. Dayaklarla, baskılarla sindirilmiş varlıkları gazetelerde her gün gördüğümüz töre cinayetleriyle bir kez daha sarsılıyor. Türkiyeli kadının özgürleşebilmesi için kelle koltukta bir mücadele vermesi gerekiyor. Bu mücadelenin verilebilmesi için kadınlar arası dayanışmanın geliştirilmesi zorunlu.

23 Ağustos 2006

Önceki gün bir delikanlı şiir getirdi bana. Bu tuhaf insanlar nerden çıkıyor bilmiyorum. Kendi küçük yaşamlarını bile planlayamıyorlar. Aramızda şöyle bir konuşma geçti. Diyor ki şiirlerimi getirirsem yayımlar mısınız. Benim yanıtım şu. Önce şiirleri görmem gerekli. Genç söylediklerimi duymamış gibi yine aynı sözleri söylüyor. Şiirlerimi getirirsem yayımlanır mı. Aynı yanıtı alıyor. Önce şiirleri görmeliyim. Bu konuşma dört beş kez yinelendikten sonra aslında ben bugün gelmeyecektim, ama geçerken uğradım, hem sizi bir göreyim dedim, diyor. Ardından

benim pek de konuşmaya istekli olmadığımı görünce kalktı, gitti.

Dün aynı delikanlı yine geldi. Ben içimden şunu geçiriyorum o an. Aklı başına geldi herhalde, şiirlerini toplayıp geldi. Hayır, yok öyle bir şey. Genç tam karşımdaki koltuğa oturuyor. Şimdi hemen yazarım, diyor. Burda mı yazıyorsun, diyorum. Yok, yok zaten aklımda, kısa bir şiir, dedikten sonra yırttığı bir kâğıda yazıveriyor. Karalamalı birkaç dizeyi elime tutuştururken de eksik sözcükler olabilir deyince tepem attı. Şöyle bir baktım kâğıda, al bunu, ben seninle uğraşamam, senin ciddiyetin eksik, dedim. O, bana anlatmaya devam ediyor. Yanlış anladınız, benim size saygısızlık yaptığımı sandınız, ama öyle değil. Sabah evden geç çıktım da diye bir şeyler geveliyor. Ben de dün gece uyumadım, n'olacak şimdi, dedim. Hayır, sen beni değil kendini ve şiiri ciddiye almıyorsun. Kendini ciddiye almayanı ben de ciddiye almam, deyince siz bilirsiniz diyerek gitti. Of... ne yaptığını bilmeyenle, kendini bilmezle uğraşmak yorucu.

Şiir laubalilik kaldırmaz.

28 Ağustos 2006

Birkaç gündür hava sıcaklığı arttı. Nem oranı da fazla. Yine de yazın eli kulağında, bitti bitecek. Bu akşam yağmur bekleniyor.

Ben sonbaharı severim. Yavaş yavaş sıcaklıklar azalmaya başlar. Havanın kararışını, adım adım gecenin gelişini izlemek hoşuma gider. Yaşamımız da öyle değil mi. Her an uykuda uyanık bir dikkatle yaşarken bedenimdeki değişiklikleri de izliyorum. Her sabah yeni bir sabah olsa da ölüme biraz daha yaklaşıyorum. Benim gibi yaşından daha uzun, daha yoğun yaşamış biri için ölmek nedir ki. Yaşamak belki de ölüme hazırlanmaktır. Bu dünyada kendini gerçekleştirmenin bilinciyle ölüme hazırlanmak dokunmaz insana.

İnsan davranışlarını gözlemlemeyi severim. İnsana bakışımda ikili bir yan var. İnsanların kibirli, kendini beğenmiş, kıskanç, kendi çıkarını her insani değerin üzerinde tutan, tembel, bencil, rekabet ilişkileri içinde ezilen varlıklarını gördüğümde onlara acıyorum. İç dünyalarını insana yakışmayan bu ayrıksı otlarından temizlemeyi düşünemedikleri için onları zavallı buluyorum. Benliklerini yitirmiş insanlara saygı duyamıyorum. Onlarla nitelikli bir boyutta buluşamıyorum. Öte yandan insanın değişebileceğini, kendini yeniden kurgulayabileceğini biliyorum. Bunu bilmek insani zaaflara anlayışla yaklaşmama neden oluyor. Elbette bu anlama, onaylamak değil. Üstelik tam da bu noktada üzülmemek için kendimi korumaya alıyorum. Yaşam insanın başkalarını üzmekten hoşlandığını da öğretti. Kişilerin kendi zayıflıklarının ayırdına varabilmeleri için başkalarına baktıkları gözle kendilerine de bakabilmeleri gerekiyor. Sokrates'in söylediği gibi, "*sorgulanmamış hayat, yaşanmamış hayattır*"

ÇAKMAKTAŞI

Mumdum görünmek sevdasıyla ölen,
Külünden sineğe dönüşen pervanen,
Esintilerimle sen serinlerken ben
kanatsız kaldım ahh
Ahh'larımı ovdukça kanadı
yolunmuş anaç kuşum
Ve yuvasına insan eli değmiş
Yılan tüyü bitmeyen benim
ye açlığın yatışır
Ben sayende çakmaktaşı

Meryem ORUÇ

DİNAMO VE SÜBYAN KOĞUŞU

Güngör GENÇAY

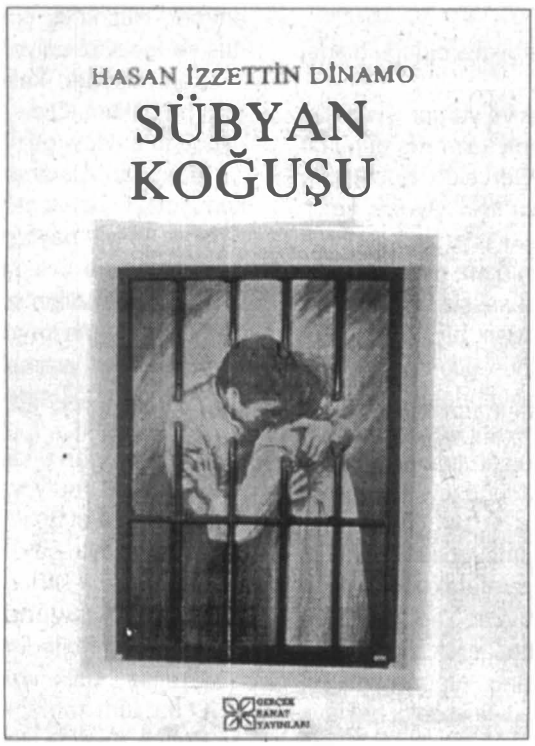

Edebiyat dünyasına şiirleriyle adım atmış, 1931 yılında Vehbi Cem ve Mehmet Cevat ile birlikte *Adsız Kitap* adlı ilk yapıtını yayınlamıştır. 2. Dünya Savaşı'nı da içine alan tek parti döneminin en sivri dilli şairlerinden biri olarak tanınırdı. Yazdığı şiirler, ilerici gençler arasında elden ele dolaştırılarak okunurdu.

Hapis yattı, nice işkenceler, nice sürgünler ve nice açlıklar gördü. Yine de *Kutsal İsyan* ve *Kutsal Barış* gibi dev romanlarının dışında; birkaç türde yirmi iki kitap ve değişik konularda sayısı belirsiz makale bıraktı ardında.

İşte bu şair-yazar, Hasan İzzettin Dinamo'ydu. Attilâ İlhan'ın deyişiyle "Fedailer Mangası"nın bu eri, 1909 yılında Akçaabat'ın Ahanda köyünde doğdu. 20 Haziran 1989 günü de İstanbul'da yaşamını yitirdi. Ne yazık ki, çeviri ya da basın aşamasına gelmiş birçok kitabı yitip gitti, birkaç kitabını da göremedi. 1994 yılında yayınlanabilen *Sübyan Koğuşu* da bunlardan biriydi.

Romanının Özeti

Cemil, Uzakdoğu denizlerinde çalışan gemilerin birinde kaptan olarak görev yapar. Yaz tatillerinde, değişik ülkeleri görmesi amacıyla oğlu Hüsnü'yü de yanına alır.

Hüsnü, son derece güzel bir çocuktur. Yazar onun portresini: "*Pürüzsüz bir aklık, bir genç kız yüzünü andıran yüz çizgileri, yumuşak bir hava, yalnız zeki bakışlı kara gözleri erkeğimsi, ürkütücü, giderek hesap sorucu gözler*," diyerek çizer.

Bir gün Çin Denizi'nden geçerlerken çırpınarak yardım bekleyen bir kişiyi görürler. Onun hayatını kurtaran Cemil Kaptan, ayrıca gemide de çalışma olanağı sağlar.

Adı Kabayasi olan bu Japon genci, batan bir gemiden kopan kalın bir tahta parçasına tutunarak hayatta kalmayı başarmıştır. Hüsnü'den de ancak birkaç yaş büyüktür. Ama Uzakdoğu kavga ve oyunlarını çok iyi bilmektedir. Cemil Kaptan'a minnet borcu olarak, bildiği tüm oyunları Hüsnü'ye öğretir.

Birkaç yıl sonra, Cemil Kaptan'ın gemisi, büyük bir fırtınaya tutularak batar. Hem kendisi, hem de daha önce kurtardığı Kabayasi, dalgaların arasında yitip gider.

Öğrenimi için Almanya'da bulunan Hüsnü, İstanbul'da oturan annesinin yanına döner. Ancak, kente çok geç saatlerde vardığından, eve gitmek yerine, ilk rastladığı bir otelde kalmayı yeğler.

Gecenin ileri saatlerinde, üstüne abanan bir kartı görür. Amacının tecavüz etmek olduğunu anladığından, yumruk atarak ve iterek adamı kendinden uzaklaştırır. Ne ki, yere düşen adamın başı sert bir yere çarpmış ve yaşamını yitirmiştir. Bu olaydan sonra Hüsnü de tutuklanıp cezaevine gönderilir.

Çocuğun güzelliği karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen başgardiyan, başına bir iş gelmemesi için onu "Sübyan Koğuşu"na verir. Ama çoğunlukla katillerin bulunduğu 1. koğuştaki Muammer ve Mevlüt, cezaevinin olduğu kadar Sübyan Koğuşunun da belalılarıdır. Boşnak İbrahim ve Sarı Hüseyin'in aracılığıyla; korkutarak, para ya da yiyecek karşılığında sübyan koğuşundaki birçok çocuğa tecavüz etmişlerdir. Cezaevine yeni gelen ve Kız Hüsnü adı takılan Hüsnü için de aynı kötü niyeti beslerler. Bir gün bahçede volta atarken karşısına çıkan Muammer, sarılıp öpmeye başlar Hüsnü'yü. O da öğrendiği oyunlarla hem Muammer'i, hem de yardımına gelen Mevlüt'ü boş çuval gibi kaldırıp yere vurur.

Bu olay katillerin iştahını daha da kabartır. Hüsnü'nün güven duyduğu Boşnak İbrahim pantolonunu, parasını çalıp Sarı Hüseyin'le Muammer'e gönderir.

Haklı olduğuna ve cezaevinden çabucak kurtulacağına inanan Hüsnü'nün mahkemesi, bir türlü bitmek bilmez. Oğluna: "*Ölen kişi çok zengin olduğundan, vârisleri her yanı ve her şeyi satın alabilir, adalet çarkını işleyemez duruma getirebilirmiş*" diyen ve elindeki tüm parayla oğlunu kurtarmak için avukat tutan annesi öldürülür. Katiller de yakalanamaz.

Ölen Osman adlı sapığın sabıkası olduğu halde, dava sonuçlandırılamaz.

Bu süre içinde Hüsnü, yatak ve yorganıyla birlikte tüm giysilerini satmak zorunda kalır. Kış günü bir gömlek, bir pantolonla kalır. Gerçekte Hüsnü'nün tüm varlığı Muammer'de toplanmıştır. Ayrıca, kesin bir çıkmaza sokmak için, bavuluna eroin koydurulmuştur. Bütün bu olaylar yaşanırken, bir dev adam görünümünde olan Adem Baba sessiz bir tanık durumundadır. Hüsnü'nün çok sıkışık bir duruma sokulduğunu anlayınca, ilgisini onun üzerinde yoğunlaştırır. Eski de olsa, ceket, ayakkabı getirir ve yiyeceğini onunla bölüşür. Çünkü kendi çocuğu da küçük yaşta tecavüze uğrayıp öldürülmüştür. Adem Baba da o sapığın defterini dürdüğü için cezaevine düşmüştür.

Bir süre sonra, işi zorla çözemeyeceğini anlayan Muammer, bu kez nedenlerini yaratarak elindeki eşyaları peyderpey Hüsnü'ye geri verir. Yaptıklarından ötürü pişmanlık duyduğunu belirterek özür diler. Böylece onun dostluğunu kazanır. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra, çok sevdiğini bildiği baklava getirttiğini söyleyerek, Hüsnü'yü kendi koğuşunda yemeğe davet eder. Hüsnü, tavuğun ardından içine esrar serpiştirilmiş baklavadan bolca yedikten sonra kendinden geçer. Muammer, koğuştakileri dışarı çıkarttıktan sonra, Hüsnü'yü yatağa yatırarak soyar. Pantolonun düğmeleriyle uğraşırken, apandist ameliyatı geçirip bir hafta hastanede yatan Adem Baba çıkagelir. Onun kükreyen sesini duyan Muammer, çocuğu bırakıp kaçar.

Anı Karışımlı Ek Bilgi

1980 sonrasında birçok yayınevi, Dinamo'nun kitaplarını basmaktan kaçınıyordu. Oysaki basımı bekleyen yaklaşık bir raf dolusu, çeviri ve özgün eseri vardı. Maddi durumum gereği küçük hacimli olanlarını basabileceğimi söyledim.

Bu kararda anlaştıktan sonra, haftanın birkaç günü Ataköy'deki evine gitmeye başladım. Hemen hepsi eski Türkçeyle yazılmış olan kitaplarından basım için hazırlanacak olanı; o okuyor, ben de abeceye uygun olarak yazıyordum. Sıra Sübyan *Koğuşu*'na geldiğinde de aynı yöntemle çalışmaya başladık. Ne ki, beklenmedik bir anda Dinamo'yu kaybedince, çalışmamız yarım kaldı. Vârisi aracılığıyla kitabın aslına ulaşmam ise, yaklaşık iki yıla yakın bir zaman aldı.

Kitabın eski yazılı aslını elde etmek de işi bütünüyle çözümlemiyordu. Onu, Dinamo'nun gösterdiği özenle sürdürecek bir kişi gerekiyordu. O kişi de şair Müştak Erenus oldu.

Karınca adımlarıyla yürüttüğümüz çalışmanın sonuna geldik. (Romanın kötü kahramanı olan Muammer, Hüsnü'yü çırılçıplak soyarak yatağa yatırmış ve tecavüz ediyordu.)

Ben, elimden kalemi bırakarak Müştak Abi'nin yüzüne baktım. O da aynı kaygıyı duymuş olmalı ki, okuduğu sayfayı gözlerinden uzaklaştırdı.

O zaman, Dinamo'yla daha önce yaptığımız bir konuşmayı ve bana verdiği yetkiyi anımsayarak Müştak Abi'yle paylaştım.

Dinamo'yla çalışmaya başlamamızın birinci yılıydı. Sohbet ettiğimiz bir gün, iskemlesini biraz daha benden yana kaydırarak sözü başlattı. Şöyle bir konuşma geçti aramızda:

- Sen, şu bölümdeki hatayı görmedin mi?
- Gördüm!
- Peki, neden düzeltmedin?
- Şaka mı yapıyorsun Abi, ben Dinamo'nun yazdığı yazıyı nasıl düzeltirim.
- Olmaz öyle şey. Her yazar hata yapabilir, elbet Dinamo da. Bu konuda sana yetki veriyorum. Hatalı gördüğün yeri düzeltebilirsin.

Anlatmamı bitirdikten sonra Müştak Abi'ye:

Yetkimi kullanıyorum, dedim.

O da, tam zamanıdır, diye yanıtladı.

Bunun üzerine, fiili tecavüz yerine, okunduğunda görüleceği gibi, yorumu okuyucuya açık bir sonla bağladık romanı. Böylece, kötünün egemen olması, mutlaklaşması gibi bir anlayışın ya da düşüncenin önünü kestik. Olayı bilip, romanı okuyanlardan kimileri, bizi bir gerçeği dile getirtmemekle, hatta gözden kaçırmakla suçladı. Kimileri de böyle bir müdahalenin doğru ve yerinde olduğunu belirtti.

Bu konuda araştırma yapacaklar, eski yazılı aslı ile basılmış olan kitabı, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın (TYS) belgeliğinde bulabilirler.

Dinamo ve Sübyan Koğuşları

Sübyan sözcüğünün Türkçe karşılığı "çocuklar" anlamına gelse de, "Sübyan Koğuşu", cezaevlerinde suçlu çocukların kaldığı koğuş (bölüm) olarak kullanılmaktadır. Oysa 1. Dünya Savaşı yıllarında öksüz ve yetim kalan çocuklar için Darüleytam (yetim yurtları) açılmıştı. Bu yurtların da koğuşları vardı ve buralarda suçlu olmayan çocuklar kalmaktaydı. Sübyan mektepleri için de aynı şeyler söylenebilir.

Anlam kayması olduğu için birleşik yazılması gereken (sübyankoğuşu) sözcüğü, yeni TDK kurallarına göre ayrı yazıldığından yetersiz kalmakta ve karmaşa yaratmaktadır, saptamasını yaptıktan sonra konumuza dönelim.

Hasan İzzettin Dinamo da, çok küçük yaşta öksüz ve yetim kalınca, öksüzler yurduna verilmiş çocukluktan gençliğe geçiş dönemlerini hep bu yurtlarda geçirmiş ve çocukların nasıl acımasızca kullanıldığına tanık olmuştur. 1935 yılında aldığı dört yıl mahkûmiyet cezasını çekerken de çocukların cezaevlerinde karşı karşıya oldukları kötülükleri ve tehlikeleri yakından izleme olanağı bulmuştur. Öz olarak söylemek gerekirse, *Sübyan Koğuşu* kitabının bedeli, Hasan İzzettin Dinamo'nun hayatından yediği yetimhane ve cezaevi yıllarıdır.

Anı Aktarımla Bir Değerlendirme

Dinamo'nun yakın arkadaşı olan Zihni Anadol ise *Sübyan Koğuşu*'nu: "*Dinamo'nun 1935-1939 yılları arasında yattığı hapishaneye 1944 yıllarında altmış beş arkadaşımızla komünistlikten atılmıştık. Grupta, o hapishaneye ikinci kez gelen Dinamo da vardı. Sürekli bu sübyan koğuşunun çocukları hepimizin sorunu, acısı olmakla birlikte, özellikle Dinamo bu acıya ayrı bir önem verirdi, adeta onların ıstırabıyla yaşardı. Bu çocuklar onun şiirlerini de çok etkilemiş, kendi çocukluğuyla onların yaşamlarını eşanlamlı görerek şiirler yazmıştır.*

Bizde sol yazın genellikle hapishanelerde gelişmiş, hapishanelerde olgunlaşmış ve dünya edebiyatına, bu yapıtlar Türk edebiyatının damgasını vurmuştur. Ancak, yazarlarımızın romanlarında, öykülerinde, şiirlerinde ve her türlü yazın çalışmalarında bu zavallı çocukların konularına pek değindiğini göremiyoruz. İşte Hasan İzzettin, bu boşluğu doldurarak az da olsa yapıtlarında bunlara yer ayırmış, ayrıca, şimdi elimizde bulunan bu yapıtı bizlere sunarak önemli bir boşluğu doldurmuştur," diyerek değerlendirmektedir.

e-mail: gungor.gencay@yahoo.com.tr

KÜLTÜR DOSTLARI DERNEĞİ'NDE FELSEFE VE YAZARLIK ATÖLYE ÇALIŞMALARI BAŞLIYOR

Pazar günleri
Saat 11.00 - 13.00 arası
Başlangıç Tarihi: 8 Ekim 2006.
Birlikte düşünüp üretmek için

FELSEFE : Servet Çolak ve İnsancıl Felsefe Kümesi
Doğu, Batı felsefelerinde insan nedir?
Doğa nedir?
Yaşamın anlamı nedir?
* Çalışmada iki yol izlenecek: Anlatım ve metin çalışması

YAZARLIK: İnci Aydın
Yazma, anlatım teknikleri, kurgu, tip, karakter, çatışma, tema... gösterilecek.
* Yazılı ödev verilecektir.

Adres: KÜLTÜR DOSTLARI DERNEĞİ
Kışla Cad. Hamam Sokak No:58 Selimiye / Üsküdar
Tel: 0216 391 54 10
www.kulturdostlaridernegi.com

DENİZ SARAÇ'IN ŞİİRLE YOLCULUĞU*

Hasan AKARSU

Deniz Saraç, ilk şiir kitabı *Yolculuk*'la* şiir yolculuğuna çıkıyor. Kitaba önsöz yazan Berrin Taş onun için, "*Şiir dünyasına bir kadın şair daha katılıyor. Üstelik geleceğe sızan ışığı görüyor,*" diyor. Deniz Saraç'a bu uzun ve zor yolculukta başarılar diliyoruz. Hep uzakları özleyen, insanı arayan ozan, sevdiğiyle birlikte çıkmak istiyor bu yolculuğa. Tek başına iyi niyetin, yalnız bir duygu olduğunu biliyor. Eşitlik adına çıkılan yolculukta, ilk insanın yalınlığını, temizliğini arıyor. "*İnsanlaştıkça öğrendik / insandan uzaklaşmayı /...alıştıkça dostun kanırtan yarasına / nasıl ulaşacağız insana...*" (s.10). Yanılsamaların gerçeğin yerini aldığını, yüreklere konan küskün kuşları gördüğünü, düğüm düğüm yüreklerle geleceğe yürünemeyeceğini belirtiyor.

Ozan içindeki dünyayı anlatırken, dünyanın içinde "*bir an*" olduğunu ne güzel vurguluyor: "*...aldım bir yana koydum beni / bir de bendeki dünyayı // ben küçük kaldım / dünya büyüdü // küçüldükçe / küçüldükçe ben / dünyanın içinde bir an oldum... / sabah oldum...* (s.17). Yarına umutla sarılmayı öneren ozan, "*kara bulutlardan / inatla sızan ışığı*", kardelenler gibi zor koşullarda, "*en dik uçurum yamaçlarında*" açan, yabani eflatun menekşeleri görüyor. Martılar gelip bahçesine konduğunda, denize ne değin yakın olduğunu anlıyor. Dünyasını renklerle genişletmek istiyor: "*...genişlemeli dünyam / ne beyaz / ne turkuvaz // tüm renkler / dans etmeli içimde / gökkuşağı güzelliğinde*" (s.25).

Çocuklara düşlerin yasaklanamayacağını bilmek ve ışıkla düşlerin dansına katılmak, şiirin en güzelini bulmak değil mi?: "*... taştı / ışığa çıktı / başladı / ışıkla düşlerin dansı*" (s.31). Bir ananın oğluna seslenişindeki direnci ve inancı yansıtırken de başarılı ozan: "*...aştım nice dağları / çıkarsız sevgiye vardım // sına oğul / sına tarihle / ben emekle / insan oldum...* (s.32). Emekle insan olmanın bilinci gerekli bize. Onun için de insana çağlayıp akmalı ışık ışık... İnsanı yeniden yaratmalı. Elleri kekik, yüreği sevgi kokuyor ozanın. Her kokunun, her duygunun bedeli olduğunu biliyor: "*...ödediğin neyse / onu yaşayacaksın / düşmeden içine sorgunun*" (s.41). Her ozan gibi Deniz Saraç da, dünya insanının acısını yüreğinde duyumsuyor. Güney Asya'daki tsunamide boğulan yüz binlerce insanın acısını, ABD'nin Irak'taki yıkımını, Filistinli çocukların paletlerle ezilişini yansıtıyor dizelerine: "*...Filistin'de bir çocuk / taşla sopayla / karşı koyuyor işgale // paletler eziyor çocukları / panzerler ölüm saçıyor //...özgürlük adına / insan işgal ediliyor //...Ortadoğu'ya kan yağıyor / kan yağıyor insana*" (s.48-49). Alnındaki yazgıyı, ince bir kâğıt gibi yırtan, elleri yarınlara inatla gülümseyen insanın şiirini yazıyor ozan.

Ozan Deniz Saraç, yalnızlık, acı, üzünç, umut, emek, sevi, sevgi, ayrılık vb. izleklere yer verdiği şiirlerinde, etkileyici, yalın bir dille, özgün bir söylemle ilgi çekiyor. Bu şiir yolculuğundan alnının akıyla çıkacağı anlaşılıyor.

*Deniz Saraç, *Yolculuk*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Mayıs 2006.

OLANAKLAR VARLIĞI OLARAK İNSAN

Ayşegül Çıvgın BOLAT*, Ümit ÖZTÜRK**

Günümüzde gerek felsefenin çeşitli dallarında, gerekse felsefe dışındaki diğer bilgi alanlarında, doğrudan ya da dolaylı olarak insan problemleriyle ilgilenmek, insanın yapısına ilişkin doğru bilgi ortaya koymak giderek gözden düşen bir konudur. Bu durumun temel nedeni, çeşitli bilim alanlarının, iş görürken zaten önceden kabul gören açık/örtük bir insan görüşüne dayanmaları olgusunda bulunur. Özellikle XX. yüzyıldan beri teknoloji ve ekonomiye bağımlı kılınmış bilimin belirleyici bir değer olarak insanlığa sunulması sonucu, zaten bilimsel açıdan incelendiği için insan, yeniden ele alınmaya değer bir problem alanı olarak görülmemektedir. Dolayısıyla, bugün içinde bulunulan zaman diliminde, yani dünyanın giderek küçüldüğü, haberdar olmanın giderek kolaylaştığı, bilgi ve iletişim teknolojilerinde çok hızlı gelişmelerin meydana geldiği, hayat standartlarının sürekli yükseldiği bir zaman diliminde, insanın "ne" olduğunun hâlâ anlaşılamadığını, dahası onun nerede aranılacağının bilinmediğini iddia etmek, ilk bakışta çok büyük bir cüret ve cesaret göstermek olarak algılanabilir. Kaldı ki, kendi varoluşunun anlamını merak etme gibi doğal bir özelliği olan insanın, kendini tanıma yolunda biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi pek çok disiplinin olduğu bir zaman diliminde, yukarıdaki iddia temelsiz, hatta gülünç olarak bile değerlendirilebilir. Zira günümüzde gen teknolojileri insanın şifresini çözmüş, bir mühendisliğe denk olarak sosyoloji insan eylemlerinin belirleyicisi konumuna yükselmiş, insanın gelişim evreleri psikoloji tarafından çoktan çözümlenmiştir. Fakat bu etkili ve verimli bilimsel gelişmelere rağmen, bu disiplinlerde gözden kaçan/kaçırılan, insanın sürekli olarak belirli bir kesitinden yola çıkılması, ele alınan kesit içinde çerçevelenip, nesne haline getirilmesi gerçeğidir. Gerçi bu doğal bir durum olarak, bilimlerin kendi özsel yapılarından kaynaklanmakta, yani her bilim kendi konusunu, kendi alanı içinde, kendine özgü ilke ve metotlardan kalkarak, dolayısıyla inceleme nesnesini çerçeveleyerek ele almak durumundadır. İnsanla ilgisinde düşünüldüğünde de durum değişmemekte, insan hangi bilim alanında araştırma konusu yapılırsa o alana özgü ilke ve metotlar aracılığıyla incelenmektedir. Ancak böyle bir inceleme tarzı insanın çeşitli şekillerde sınırlanıp belirlenmesine, insanın incelendiği bilim alanı içine hapsedilmesine neden olmaktadır. Denebilir ki, insanla ilgili doğrudan ya da dolaylı ne kadar bilim varsa, o kadar da o bilim içine hapsedilmiş insan anlayışı, hatta insan vardır. Bu anlayışların bilimsel denilen ve genellikle de deneysel çalışmalardan kaynaklanan sonuçları ise insana ilişkin doğru ve nesnel bilginin, hatta insan yapıp etmelerinin ölçütü olarak sunulmaktadır. Öyle ki, metodik araştırmaların doruk noktasına ulaştığı günümüz dünyasında bilimsellik tutkusu, Nietzsche'nin deyişiyle *"bilimsel yöntemin bilime karşı zaferi"*, giderek bilimin kendisini de belirler duruma gelmiştir.

Belirtilen anlayış bağlamında insan, açık olsun örtük olsun zekâ sahibi ve öğrenebilen bir varlık olarak kavranmakta, bu anlayış yaygın olarak kabul görmektedir. İnsanın zeki bir varlık olmasıyla kimi bilgiler edinip bunları kullanabileceği, zekâsının ona bu imkânları verdiği kabul edilmiş, dolayısıyla da doğadaki diğer varlıklardan üstün olduğu kabul edilmiştir. Gerçekten insan, zekâsı sayesinde bilimde ve teknolojide muazzam başarılara imza atar, yaşamı için olumlu araçların üretilmesini sağlarken, ne yazık ki diğer taraftan aynı zekâyla dünyanın dört bir köşesinde kıyımlar, savaşlar, işkenceler de yapmış ve yapmaya devam etmiştir. Bir yanda milyonlarca insan aç, evsiz, yardıma muhtaç, ölümle burun buruna yaşarken, diğer yanda silahlanma ve yıkımlar korkunç boyutlarıyla sürmektedir. Deyim yerindeyse, doğaya karşı girişilen bu savaş, insan dünyasında da büyük hasarlara, telafisi mümkün olmayan yaralara yol açarak yine insanın kendisine dönmektedir. Bütün bunlar ise insanın, kendi varoluş alanından, olanaklarından gittikçe uzaklaşmasına, kendi yaptığı, ürettiği şeylerin esiri olmasına ve olanaklarının farkına bile varmadan, dahası çoğu kez farkına varsa bile bunları gerçekleştirmeye yüz

çevirerek yaşamasına neden olmaktadır. İnsanın yüzünün unutulduğu bir çağ, kökenini aslında, insanın kendi yüzünü unuttuğu bir çağda bulmaktadır. O halde belirtilebilir ki, insanın kendi dünyasını anlama ve anlamlandırmasında, yaratıcı ve özgür düşünmesinde, zekâ sahibi olma tek başına yeterli değildir. Ne yazık ki, insanın hangi olanaklara sahip olduğu, olanaklarını nasıl gerçekleştirebileceği ve onları nasıl insan başarılarına dönüştüreceği günümüzde göz ardı edilmektedir. Daha da ilginç olanı ise hiç kuşkusuz, teknobilimin tek ve biricik insan başarısı olarak değerlendirilmesi, böylece de insanın sahip olduğu olanaklardan yalnızca biri olduğunun unutulmasıdır. Bu durum ürettiklerinin hedefleriyle ve nitelikleriyle değil, sonuçları ve nicelikleriyle ilgilenen, yaratıcı düşünme bakımından giderek zayıflayan bir insanı karşımıza çıkartmaktadır.

Bilimselliğin başat bir norm olarak yaygın bir şekilde benimsenmesi, yukarıda kısaca değinildiği gibi, yalnızca insana ilişkin bir savın bilimselliğinin değil, aynı zamanda her tür insan etkinliğinin koşulu olarak da bilimselliğin talep edilmesine yol açmaktadır. Artık kaçınılmazcasına karşımıza çıkan söz konusu gelişmeler ise bilimin, hem dünya ve felsefeyle, hem de insanla ilişkisinde problematik hale gelmesine yol açmaktadır. Söz konusu ilişkinin, insan ve yaşamla bağı açısından değil, örneğin teknolojiyle olan ilişkisinde ekonomi açısından belirlenmesi ve değerlendirilmesi, insan ve yaşamla bağından kopmuş, bilme etkinliği olmaktan çıkmış, teorik ve kuşatıcı yönünü yitirmiş, tümüyle teknolojiye bağımlı bir üretme işine dönüşmüş bir bilme anlayışını karşımıza çıkarmaktadır. Üretme ve çoğaltma çılgınlığına dönüşen, ekonomiye bağımlı kılınan, alınıp satılan bir mal/meta halinde insanlığa sunulan şey ise, ne bilim'ne de onu taşıyan bir bilmedir artık. Oysaki insanın, dünyanın ve yaşamın zenginleşmesi ancak düşünmenin zenginleşmesiyle gerçekleşebilir. Bunun için de bir bilme türü olarak bilimin felsefeyle bağının güçlendirilmesi ve özellikle insanın değer ve değerleriyle ilişkisinin yeniden kurulması gerekmektedir.

Bugün eğer insan ve yaşadığı dünya problemler yumağına gömülmüşse, insanı bütünlüğü içinde kavrayabilen bir bakışın kazanılması kaçınılmazdır. Bu nedenle, belli bir insan anlayışı ya da o anlayışın kavram ve terimleriyle insanı anlama çabasının dışına çıkılmalı, tek bir kavrama veya fikre indirgenmiş değerlendirmeler içine sıkışıp kalınmamalıdır. İnsana ilişkin açıklamaların ya da açıklama tarzlarının, insanın insan olma yolunda varolmasını göstermekten uzak olması kuşkusuz yukarıda değinilenler dışında, olan-bitenin tam da kendisinde ortaya çıkmaktadır. Bugünkü dünyada insanla ilgili kanıksanan pek çok olup-bitme, bunları dile getirme tarzları, bazen doğrudan, bazen de dolaylı olarak, insanın varolma olanaklarının doğrudan kendilerinin değil de, bu olanakların sonuçlarının güvence altına alınması veya alınmaya çalışılması sonucunu yaratmaktadır. Yani, sözgelimi insanı diğer canlılardan ayıran özellik, onun varlık yapısına özgü niteliklerinde değil de, bu niteliklerin ürünlerinde aranmaktadır. İnsan, düşünen ve bilen bir varlık olmasıyla değil, şöyle ya da böyle ürettiği düşünceler ve bilme ürünleriyle; sanat yapan bir varlık olmasıyla değil, oluşturduğu sanat eserleriyle; inanan bir varlık olarak değil, inandığı nesnelerle girdiği ilişkiler açısından değerlendirilip belirlenmektedir. İnsan yaşamı, tıpkı Nietzsche'nin *"kitapların gittikçe daha kalınlaştığı halde içeriklerinin cılızlaşması"* deyişinde imlediği gibi, her yönüyle cılızlaşmış, içi boşalmıştır. Bu durum, öyle görünüyor ki, günümüz dünyasını belirleyen, hesabı verilemeyen, bilgiye dayanmayan, buna karşın kanıksanan, benimsenen değerler ve anlayışların doğmasının temelindedir. Örneğin, günümüz dünyasına hükmeden bilimselci anlayış, bilme yerine teknolojiyi, doğru düşünme yerine "izm" halinde karşımıza çıkan ideolojileri başat bir değerlendirme ölçütü halinde bizlere sunmaktadır. Düşünce(ler), inanç(lar) ussallık adı altında "izm"lerle, ideolojilerle maskelenmekte ve meşrulaştırılmakta, insan kendi oluşturduğu, ürettiği şeylerin esiri olmaktadır. Bu durumun insan ilişkilerinde yarattığı en belirgin sorun, sözgelimi günümüzde yaşanan "inanç savaşları"nda kendini göstermektedir. İnanan insanlar, diğer insanlara yalnızca aynı inançlara sahip oldukları ölçüde değer vermekte, genel olarak insanın inanan bir varlık olduğu, dolayısıyla da farklı inanma davranışları geliştirebileceği veya geliştirmeyebileceği gerçeği göz ardı edilmektedir. Hazır kalıplar ve anlayışlar insanın kendi olanaklarını gerçekleştirmesinin önüne bir çığ gibi dikilmekte, dahası insan kendi olanaklarını gerçekleştirme gücünü bile gösterme uğraşına girmekten kaçınmaktadır.

Pekiyi, bu her şeyiyle yoksullaşmış, yoksunlaşmış yaşamdan çıkmanın yolu nasıl bulunabilir? Her şeyden önce belirtilebilir ki, insan tek boyutlu bir dünyada değil, olanca zenginliğiyle bir kültür dünyasında yaşamaktadır. Dahası insan, Dilthey'nin vurguladığı üzere, her dönemde değişen, dönüşen, çözünen, kendisini yeniden inşa eden, inşa edilmiş haline sonradan yeniden dönebilen bir varlıktır. Bu yüzden de onu yalnızca ürettikleri ve bunların sonuçlarıyla değil, bir olanaklar varlığı olarak değerlendirmek, olanaklarının bütün yaşama yansımasıyla anlamlandırmak gerekmektedir. Yani ekonomi, din, siyaset, hukuk, devlet, sanat, bilim, teknoloji ve felsefe yaratan, bu yarattıklarıyla bilme, kavrama, eyleme, yaratma olanaklarının bütününde kendisini gerçekleştirme olanağına sahip bir varoluştur insan.

SÖZCÜKLERİN TOKADI

Nereden bilsin
özgürlüğü
annesi gibi
çarşafa dolandırılan
çocuk.

Ya annesi
bilir mi
özgür düşünüp, yaşamayı
beynine prangalar vurmuşken
kara çarşafın altında

Herkese eşit yaklaşır mı
dersiniz
göğsünü gere gere;
ben türküm
ben kürdüm
ben arabım... diye kişi

Çenelerine kadar
bıyıklarını sarkıtmış gençler
farklılığın
eşitliğin
özgürlüğün
insan haklarının...
camlarını yumrukluyorlar

ya sev
ya terket

sözcükleri
dökülürken
köhnemiş beyinlerinden

Coşkuluydu
heyecanlıydı
istekliydi
her şeyi yapabileceğini düşünüyordu

Durdu...

önüne çıkan engelleri
mazerete
dönüştürdüğü yerde.

Yarattıkları
biricikken

Orhan Pamuk'u birinci
Selim İleri'yi ikinci
Ahmet Altan'ı üçüncü
seçmişler...

Geri kalanlar
bit pazarında satılacak.

Yayınevine
para kazandırmak için
roman yazan
yazar...

Gel
işçilerle sen de yürü.

Sen de
üretken emekçisin.

Mehmet ASLAN

Dolayısıyla insan herhangi bir görüşten veya herhangi bir varlık, bilgi, ahlak, din, siyaset felsefesinden hareketle değil, doğrudan bu görüş ve felsefelerin yaratıcısı olarak, kendisini ve dünyasını bunların ışığında kuran, bilen, anlayan bir varlık olarak görülmelidir. Bu ise insanın ürettiği düşünceler içine hapsedilmesiyle değil; ancak düşünmenin, zincirlerinden kurtulmasıyla sağlanabilir. İnsanın yüzünün unutulmasına karşın en köklü hatırlatıcı, insanın kendi yüzüne bakabilme gücünü göstermesinde bulunur.

* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Görevlisi.
** Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi.

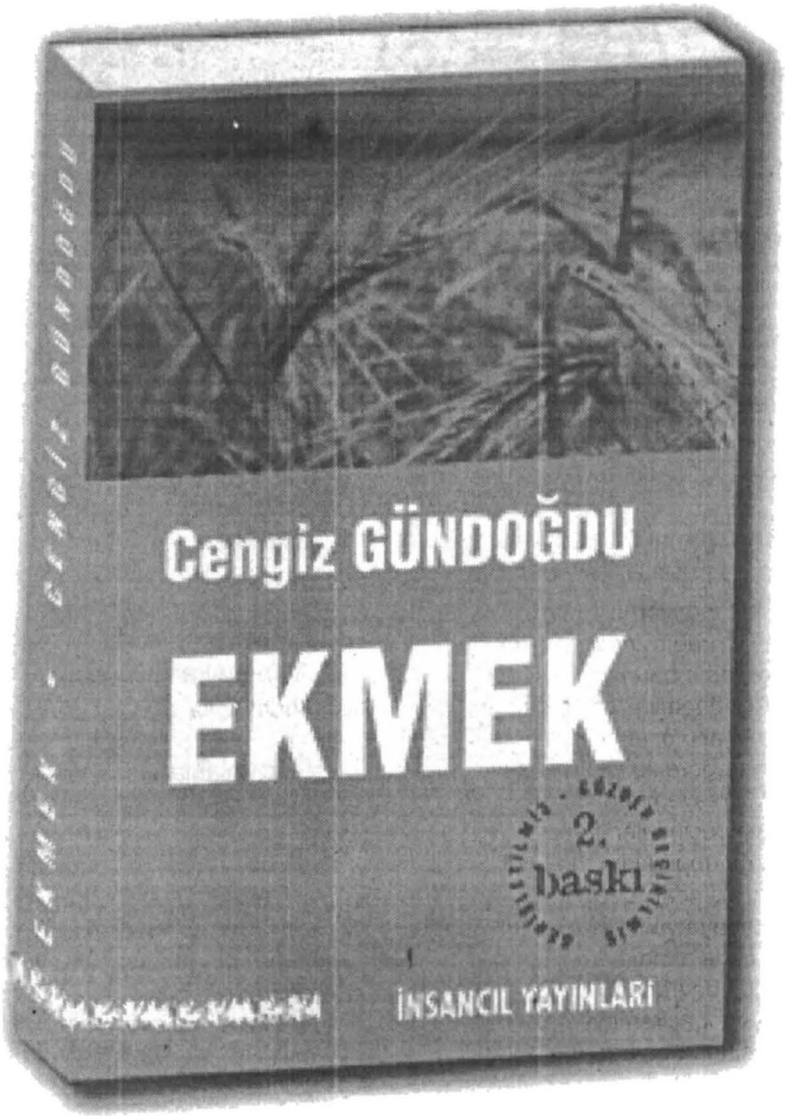

ÇIKTI...

18. YTL.

İsteme Adresi: Küçükparmakkapı, İpek Sk.
Zafer Han No.10 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 0212 249 8019

Orhan KEMAL'in
KANLI TOPRAKLAR'ı (III)

Orhan Kemal'in *Kanlı Topraklar* adlı eserini irdeleyenler: Volkan ALICI, Eylem CAN, Cem ÇOMUNOĞLU, Cengiz GÜNDOĞDU, Çiğdem İSTANBULLU, Murat KAHRİMAN, Ekber KUL,
Kitabın künyesi: Orhan Kemal, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2003.

Toprak İçin Mücadele

Topal, Ağa'nın kızıyla nişanlanmıştır, artık damadı sayılır. Düşlediği çiftliği inşa edeceği toprakları elde etmesine az kalmıştır. Çukurova'nın bereketli topraklarını paylaşmaya çalışan birçok genç insan bu uğurda canını vermiş, bu toprakları "Kanlı Topraklar"a çevirmiştir ya olsun, Topal'ın gözü başka bir şey görmez. "Kanlı Topraklar"ın tapusu Paşazade Hakkı'dadır. Hakkı, toprağın insandan önce varolduğunu, insanın, toprağın bereketini kaçırdığını düşünür. İnsansız o ilk dönemleri özler. Ona göre, insanın toprağı paylaşması, özel mülkiyete geçirmesi haksızlıktır. Dönemine göre ilerici bu düşüncelerine karşın Hakkı, öbür mirasyedi akrabalarının ve çevresinde dolanan dost geçinenlerin etkisinden kurtulamaz. Sahibi olduğu toprakları, üstünde çalışan köylülere bırakmayı aklından geçirse de böylesine güçlü olmayı başaramayacak, topraklarının satışından gelecek parayı cebe atmayı düşünen dalkavuklarının istediği biçimde davranacaktır. Düşüncelerini hiçbir zaman yaşama geçiremeyecektir. Umursamaz görünümünün altında bu irade yetersizliği vardır. Topraklarının bir kısmını Topal'a satacaktır. Aracılık edeceklerden biri de Uydurma Paşazade diye bilinen kişidir. Babası milli mücadele döneminde işgal güçlerine yakın durmuş, Mustafa Kemal'e destek vermemiştir. Uydurma Paşazade kolay yoldan yükselmek, para kazanmak hırsıyla doludur. Adana'nın varsıllarına yakın durmuş, babasının mirasını tüketmiş, ancak, üniversite eğitimini tamamlayamamıştır. Hakkı'yı kıskanır, topraklarının satışından kâr elde etme düşüncesiyle yanından da ayrılmaz.

"Kanlı Topraklar"da köylüler yaşar. Ekerler, biçerler, topraklarına sahip çıkmaya çalışırlar, gerekirse savaşırlar. Elinde tapu bulunan Paşazade'nin toprakları satacağından, topraklarını yitirmekten korkarlar. Sinan, köylüleri de, toprak sahibini de, yüksek memurları da tanır. Bu durumu kendi çıkarlarına kullanır. İş takipçiliği yaparken bu toprakların girdisini çıktısını öğrenir. Sahiplerini idare ederken bir kısım toprağın tapusunu üstüne geçirir. Köylüleri kollar gibi görünür, onlara devlet işleri konusunda yardım eder. Bu sayede topraklara yerleşir. En büyük yardımcısı, Topal'ın eski arkadaşı Kabak Hafız'dır. Kabak Hafız, Sinan'ın yanında olmanın çıkarına uygun olduğunu düşünür. Dini, bir geçim aracı olarak kullanır. Uydurma Paşazade'nin otomobiliyle toprakları gezmeye gelen Topal'ı görünce şaşırır. Ağa'nın damadı olduğunu, toprakları satın almayı düşündüğünü öğrenince endişelenir. Onu uyarır, bu işten caymasını söyler. Büyük bir gerginlik çıkacağını sezer. Bu durumu kendi çıkarları açısından da olumsuz olarak değerlendirir.

Topal'sa kararından dönmeyi düşünmez. Bu topraklara sahip olmak için çok beklemiş, çok dalavere çevirmiştir. Gerekirse jandarmaya para vermeyi, köylüleri *"işgal"* nedeniyle topraklardan attırmayı düşünür. Jandarmanın görevi elinde tapu olanların topraklarını tapu olmayanlara karşı korumak değil midir? İşin içine jandarma girdi mi "Kanlı Topraklar" savaş alanına dönecektir. Hafız, durumu Sinan'a bildirir. Sinan korkmaz. Bu topraklar için ne kanlar döküldüğünü iyi bilir.

Sinan, Ağa'nın ne kadar varsıl bir adam olduğunu bildiğinden onunla mücadele etmenin zor olacağını anlar. Ölçer biçer, başta en varsılları Şerif olmak üzere tüm köy ağalarını ikna eder. Ağalarla bütün köylüleri Halk Partisi'ne üye yapar. Böylelikle devleti yanlarına almayı umar. Mustafa Kemal'in devrimlerini *"gavur icadı"* olarak belleyen ağalar öteden beri Serbest Parti'yi desteklerler, ama Mustafa Kemal Serbest Parti'yi bir hamlede ortadan kaldırınca korkup sinerler. Şimdi istemeyerek de olsa çıkarlarının doğrultusunda Halk Partisi'ne üye olacaklardır.

Define aramaya gelen Topal'la arkadaşlarını köydeki evinde toplayan Ali Şahin, Romanya'dan göç etmiş, gençliğinde işçi hareketlerine katılmıştır. Sinan'la birlikte 1927 şimendifer grevini düzenleyenlerdendir. Bir dönem makinistlik yaparak geçimini sağlar, ama çevresindekilerin sıkıştırmalarıyla içine kapanır. İşinden ayrılır. Zamanla kendini dine ve hurafelere kaptırır. Sinan'ın yardımıyla köyde bir eve yerleşir. Evinde yalnız, keşiş gibi yaşarken birdenbire para kazanma hırsına kapılır. Defineciliğe atılır. Bir yandan da kazanacağı parayla Alevilikle

Marksizmi birleştirecek bir işçi devrimi düşler. Yabansı, çelişkili durumları, davranışları nedeniyle herkes onun deli olduğunu düşünür. Haydar'la Sırrı'ysa onu, Hakkı'nın paralarını tırtıklamak için kullanır. Hakkı bütün bunların farkındadır, ama umursamaz. Avrupa'da aldığı eğitim onu halktan uzaklaştırır. Bu definecilik işine de sıradan, cahil halk gibi bir parça inanmak, onların duyduğu heyecandan birazını duyabilmek için girer, ama onu da yaşayamaz. O, ne aldığı eğitimin hakkını vererek gerçek bir aydın gibi mücadele verecek bir konuma gelebilecektir, ne de sıradan, cahil halk gibi yalın, içten bir yaşam kurabilecektir.

Topal, İnatla Amacına Yürür

Topal, "Kanlı Topraklar"ın büyük bir kısmını Ağa'ya aldırtır. Birkaç gün sonra da Fatma'yla evlenecektir. Hedeflerine birer birer ulaşır, ancak, fabrikada da etkin olmak ister. Ağa'nın büyük oğluyla genel müdür işbirliği yapar. Bu işbirliği nedeniyle Topal'la arasındaki gerilim artar. Topal sabırlıdır. Her ikisiyle de hesaplaşacağı günü bekleyecek, öfkesini belli etmeyecektir. Kendisini hor gören bu ikiliden de intikamını zamanı gelince alacaktır.

Ağa'ysa bu gerginliği umursamaz. Onun aklı Şehnaz'dadır. Şehnaz, Ağa'nın odacısı genç oğlanla evlenmek istediğini, artık Ağa'yla buluşmayacağını söyler. Ağa, Şehnaz'ı unutamayacağını düşünür.

Topal'ın düğününe birkaç gün kala Emine, Ağa'nın evine gelir. Topal'ı kendi kızlarına vermek için boşanmaya ikna ettiklerini söyleyerek onları suçlar. Bağırıp çağırarak mahalleyi ayağa kaldırır. Topal gene çözümü bulacaktır. Birkaç günlüğüne Adana'dan uzaklaşacak, Emine'ye de bir miktar para verilmesini sağlayarak onu susturacaktır.

Bir süre önce Ağa'nın verdiği beş onlukla kendine ziyafet çeken Topal, artık palazlanmıştır. Şimdi de kaynanasının verdiği beş binlikle çevresindekilere rakı sofrası düzecektir. Aralarında Hakkı da vardır. Fabrikaya da ziyarete gelir, Topal'la ilişkisini ilerletir. Fabrika işçilerini Avrupa'daki işçilerle karşılaştırdığında Adana'daki işçilerin haklarını bilmediğini görür. Bunun farkındadır, ama Topal gelip koluna girince de ona boyun eğer, düşündükleri düşünce olarak kalır. Topal nereye götürürse oraya gider.

Köyde, Ali Şahin'in casus olduğu söylentileri yayılır. Yaşar, *"O komünisttir,"* deyince Sinan, eski arkadaşıyla öncülük ettiği 1927 grevini düşünür. Kendi başı da yanmasın diye bu söylentilere engel olmaya çalışır. Buna karşın Ali Şahin artık *"vatan haini"* olarak bilinmektedir. Köylüler, Sinan, Kabak Hafız veya Şerif tamam dese Ali Şahin'i öldürecek kadar hınçlıdır.

Sinan, Halk Partisi'ne gider. Köylülerin, satılan topraklardan çıkarılmaması için partiden destek ister. Parti önde gelenleri önce hukuku göz önünde bulundurur. Sonra Sinan'ın eski Serbest Parti'ci ağaları partiye kazandırma başarısını... En sonunda da destek verir gibi yapıp olaya karışmamayı seçerler. Sinan'a, topraklardan çıkmamalarını söylerler, ancak, jandarmaya karşı güvenceyi tam anlamıyla verirler. Sinan, bunu tam destek olarak aktararak, Şerif'le köylüleri rahatlatır. Köylüler artık daha cesurdur. Oysa Sinan olan biteni kendi çıkarına göre yorumlar, olacak olanları beklemeye karar verir. Rakı sofrasını Ali Şahin'in evinde kurmaya karar veren Topal'la çevresindekiler gelişmelerden habersizdir. Soğuk gecenin ardından sıcak bir çay içmek için köy kahvesine inerler. Kahveci Sümbül'ün uyarısıyla köyün erkekleri, Sinan, Hafız, Şerif ve Yaşar öncülüğünde toplanır. Toprakları satın alan Topal'la arkadaşlarına hınçla bakarlar. En küçük bir kıvılcımda bu küçük topluluk linç edilecektir. Olacakları sezip kahveden ilk kaçan Topal olur. Sinan'ı dost bilen, ancak yanılan Ali Şahin kaçamaz. Öfkeli köylü, casus belledi Ali Şahin'i öldüresiye döver. Ali Şahin'i jandarma güçlükle kurtarır.

Topal'ın Kumpasları

Sinan, köy kahvesinde yaşananlarla ilgili jandarmaya ifade verir. Ali Şahin'in casusluk yaptığını, *"vatan haini"* olduğunu söyler. Jandarma, bu ihbardan sonra Ali Şahin'in evine baskın yapar. Evde, Sinan'la köylülerin iddia ettiği gibi radyo, telsiz ve yasadışı kitap yoktur.

Ali Şahin'se yediği dayak nedeniyle hastanededir. Evine yapılan baskından habersizdir. Hastanede onu ziyarete gelenlerden biri de Sinan'dır. Ali Şahin, köy kahvesinde köylüleri kendisine karşı kışkırtıp sahip çıkmadığı için kızgındır Sinan'a. Onu kovar. Topal da o sırada hastanededir. Bir yolunu bulup Sinan'la ilişki kurar. O günden sonra dost olurlar. Artık Topal için öncelikli hedef, Sinan'la Kabak Hafız'ı elde edip, onların köylülerin üstündeki güçlerinden yararlanmak, böylece satın aldığı toprakları köylülerin elinden *"kurtarmaktır"*

Bu arada, Ağa'nın aklı, genç odacıyla birlikteliğini sürdüren Şehnaz'dadır. Odacı, fabrikada çalışan Boşnak bir kıza tutulur. Ağa yaşamını garantileyecek parayı verirse, Şehnaz'ı bırakıp kaçabileceğini söyler Topal'a. Ama Topal, gelişmeleri Ağa'ya anlatmaz. Şehnaz'ı koz olarak elinde tutup gerektiğinde kullanmayı düşünür.

Sinan'sa, Topal'la ilerleyen yakınlığından şu sonucu çıkarır: Topal gibi bir adamla işbirliği yapmak, köylünün yanındaymışçasına görünmekten daha kârlıdır. Böylece Topal'la birlikte hareket etmek zorunda kalır. Sinan'ın Topal'a yakınlığının bir başka nedeni, Halk Fırkası'nın onlara destek vermemesidir.Topal da boş durmaz. Paşazade'den satın alaca-

ğı topraktan payla, biraz para vereceğini söyleyerek, onu yanına çeker, kendine bağlanmasını sağlar. Tek şartı, artık köylüye akıl vermemesidir. Topal, Sinan'la Kabak Hafız'ı elde ederken, sonraki planlarının hesabını da yapar. Örneğin köylülerle, onları "*boş yere kışkırtan*" Şerif Ağa arasındaki zıtlığı körükler.

Sinan, Topal'la yakınlığı nedeniyle, Şerif Ağa'ya, Yaşar'a ve köylüye soğuk davranır. Gelişmeler Şerif Ağa'yla yeğenini korkutur. Sinan'ın Topal'la işbirliği, köylüler gibi onları da topraktan edecek, ayrıca ağalıkları da kalmayacaktır. Yaşar, bunun öfkesiyle doludur. Köyde de içten içe bir öfke birikir, gerilim artar. Yaşar fabrikaya gelir. Ağa'nın odasına hışımla girer. Topal da oradadır. Yaşar'ın amacı Topal'ı, Ağa'yı, sonra da kendini vurmaktır. Topal her zamanki soğukkanlılığı, kurnazlığıyla bu olayın da üstesinden gelir. Kendine uzanan silahın Sinan'a doğrultulmasını sağlar. Çünkü artık Sinan'dan yararlanacağı kadar yararlanmış, onun köylüyle arasını soğutmuştur.

Yaşar, artık yalnızca kendi çıkarı uğruna onları satan Sinan'ı düşünür.

Yaşar'dan sonra Sinan gelir Topal'ın yanına. Topal, olanları, çıkarına göre Sinan'a anlatır. Ama korkmamasını söyler. "*Bundan böyle bizim adamımızsın*," der. Ağa'nın onun arkasında olduğunu da vurgular. "*Ağa diyor ki: Gerekirse çeksin vursun, arkası benim, diyor.*" Bu sözler, Sinan için güvencedir artık.

Sıra, Topal'ın "Kanlı Topraklar"ı elde etmek için yaptığı planın en önemli aşamasına gelir. Sinan'ın aklına da bir kurt düşürür. Buna göre Yaşar, Sinan'ın evini yakacağını söylemiştir Topal'a. (Oysa bunu, Topal kız yüzlü odacıya yüklüce para vererek yaptırtacaktır.) Topal, bunu açıkça söylemese de sezdirir, Sinan'ın savcılığa dilekçe vermesini sağlar. İkisini birbirine düşürecek, böylece bir taşla iki kuş vuracaktır.

Dilekçe köy karakoluna gelmeden Topal'ın söyledikleri gerçekleşir. Sinan'ın evi yakılmıştır. Sinan, evini yakanın Yaşar olduğunu sanır. Deliye döner. Yaşar'ın yaşananlardan haberi yoktur. Kendisine çamur atıldığını düşünür. O kızgınlıkla Sinan'ın yanan evine gelir. İkisinin de ellerinde tabancaları vardır. Yaşar, Sinan'ın üstüne atılır. Sinan, Topal'ın güvencesini anımsar, Yaşar'ı vurur. Yaşar'ın annesi elinde tüfekle, öfkeyle gelir. Sinan jandarma karakoluna doğru kaçar. Yaşar'ın annesi, kaçan adamın yerine onun karısıyla iki çocuğunu öldürür.

Topal, egemen sınıfların tipik temsilcisidir. İnsanları birbirine kırdırır. Ölenler karşısında da soğukkanlılığını yitirmez. Önemli olan, amacının gerçekleşmesidir.

Topal'ın amacı da gerçekleşmiştir. Bu amaç uğruna "Kanlı Topraklar", yine "*masum*" insanların kanlarıyla sulanmıştır.

KURGU

Kanlı Topraklar, gerçekçi, epik bir romandır. Yazar birbiriyle ilgisizmişçesine görünen olayları, kişileri yan yana getirerek okuru gerçeklikle karşılaştırır. Toplumdaki dinamiklerin bütününü göstermek, anlaşılmayanı anlaşılır, görülmeyeni görünür duruma getirebilmek için epik yöntemle yazılmıştır roman. Birbiriyle ilgisizmişçesine çizilen kişilerin, olayların, dinamiklerin nedensel ilişkilerle nasıl birbirine bağlı oldukları gösterilmiştir. Eserdeki ayrıntıların tamamı nedensellik ilkesine göredir, zorunludur. Eserdeki her bölüm gerçekliğin bir parçasını gösterir. Bölümlerin yan yana gelişiyle gerçekliğin bütünlüğü oluşturulmuştur. Bu nedenle eseri bozmadan değil bir bölümü, bir tek kelimeyi bile eserden çıkaramayız.

Yazar, okurla gerçekliği karşılaştırmak için geriye dönüşlerle geçmişte yaşananları da anlatır. Böylece okur, geçmiş, şimdi, gelecek ilişkisinde olayları kavrar. Kişilerin geçmişleri, bugünleri ve gelecek tasarıları gösterilerek kişinin yaşama fırlatılmadığı gösterilir. Kişilerin toplumsal koşulların ürünü olduğu, doğuştan hiç kimsenin iyi ya da kötü olmadığı da bu sayede ortaya çıkarılır.

Yazar, somutta 1934 Çukurovası'nı, Topal Nuri'nin varsıllaşmasını anlatır. Soyuttaysa Türkiye'deki kapitalistleşme sürecini. Çukurova hem kendisidir, hem Türkiye'dir. Topal Nuri hem varsıllaşmaya çalışan bir öznedir, hem de sahneye çıkmaya başlayan burjuvazinin temsilcisi.

Eser, Topal'ın fabrika avlusundaki it arılarını izleyişiyle başlar. Başlangıç gelişigüzel değildir. İt arılarıyla kapitalistler simgeleştirilir. Topal'ın girmek istediği sınıf. Bu motifin işlenişini, Topal'ın belirlediği amaca ulaşmasını izleriz eserde.

Eserdeki kişileri toplumsal koşullar yaratır. Kişiler, yazarın elinde istediği gibi oynattığı kuklalar değildir. Kişiler, düşünceleriyle, eylemleriyle, özlemleriyle, hırslarıyla, sevinçleriyle, üzüntüleriyle, öfkeleriyle... insani olan bütün özellikleriyle varolurlar. Konumlarının gerektirdiği gibi düşünür, davranırlar. Bu nedenle eserde karşımıza çıkan herkes soluk alır. Hepsini yanımızda duyumsarız. Onlarla birlikte üzülür, sevinir, kızarız. Kendimizde, onlarda gördüğümüz özellikleri görüp şaşırırız. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Topal, Ağa, Kantarcı, Şehnaz... bugün de yaşamaktadırlar.

Şunu söyleyebiliriz *Kanlı Topraklar* için: *Kanlı Topraklar* dünya roman tekniklerini başarıyla kullanmış estetik bir nesnedir. İnsansızlığın gösterildiği, insanın hiçe indirgendiği, sanatın sonunun geldiği-

nin söylendiği günümüzde *Kanlı Topraklar,* insanın romanı olarak karşımıza çıkar. Okurunu insanlaştıran aydınlık bir roman olarak.

Paralel Kurgu

Dokuzuncu bölümde Topal'la Kantarcı'nın konuşmasından geçmişleriyle ilgili bilgi ediniriz.

"Kaçkaç" döneminde Kantarcı, annesini, kardeşlerini kaybeder. Çok sevdiği ailesiyle kavuşması kıyamete kalır. Dükkânını, paralarını da kaybeden Mustafa, kantarcı olarak *"kanlı fabrika"*da çalışmaya başlar. Artık Mustafa değil Kantarcı'dır. Kaderci bakışı nedeniyle başına gelenleri kabul eder. Emeğiyle, azla yetinmeyi seçer.

Topal'ın da ailesiyle kavuşması kıyamete kalır. Ama bir farkla. Topal, ailesini tanımamıştır. Çocukluğu akrabalarının yanında geçer. Sevgisiz büyür. Akrabaları her fırsatta Topal'ı döver. Dalkavukluğunun tohumları daha küçükken atılır. İstediğini yapabilmenin tek yolunun yaltaklanmak olduğunu öğrenir. Kimseye acımaması gerektiğini de. Varsıllaşma hırsıyla büyür.

Yazar, Topal'la Kantarcı'nın yaşamları arasında paralellik kurar. Bu paralellikle okura hem bir dönemi gösterir, hem de kişilerin toplumsal koşulların ürünü olduğunu. Kişilerin geldikleri noktayı, toplumsal koşulları, ilişkileri, yaşadıkları belirler. Bireysel iyilikleri ya da kötülükleri değil.

Bilinç Akışı Yöntemi

Dokuzuncu bölümde Topal'la Kantarcı kebapçıda konuşur. Topal, *"Bunca yıl yaşamışsın ama, hava. Dünyanın kaç bucak olduğundan haberin yok,"* der. Kantarcı bu cümlelerle geçmişe döner. Yazar, okuru Kantarcı'nın bilincine sokar. Böylelikle okur, Kantarcı'nın çocukluğunu, ailesini, iş yaşamını, savaşı, *"kaçkaç"*ı, *"kanlı fabrika"*daki katipliğini öğreniriz. Yazar, bilinç akışı yöntemiyle okura özneli anlatırken nesneli gösterir. Kantarcı'nın yaşam öyküsüyle Türkiye'deki kapitalistleşme sürecini öğreniriz.

On sekizinci bölümde Topal, sebze komisyoncusu Haydar'ın evinde misafirdir. Haydar'ın yeğeni Zeliha'yla ilişkisi vardır. Topal, Zeliha'nın hamile kalma olasılığını düşünür. Zeliha'yla başlayan bilinç akışında zihninden kadınlar geçer. Haydar'ın karısı, Şehnaz, boşadığı karısı Emine, Ağa'nın karısı Pamuk, *"Zengin olsun da kör, topal olsun isterse!"* cümlesiyle Ağa'nın şaşı kızı Fatma'ya kayar düşüncesi. Bilinç akışı yöntemiyle yazar, Topal'ın kadınlara bakışını, kadınları varsıllaşma aracı olarak nasıl kullanmak istediğini gösterir.

Güdücü Motif

Kantarcı'ya göre, *"ufacık topuklu, iri yeşil gözlü sütbeyaz"* karısı Şehnaz, güdücü motiftir. Aşağılandığında, tartışmalarda, yanlış bir iş yaptığında aklına gelir yeşil gözlü güzel karısı. Hırsızlığa ortak olması bile Şehnaz içindir. Kantarcı'nın her şeyi Şehnaz'dır. Ona göre Şehnaz, herkesin arayıp da bulamayacağı kadındır. Ondan soğuyup karısının başkasına kaçmasından korkarak hareket eder. Kantarcı'nın tüm hareketlerini yeşil gözlü karısı belirler.

Şehnaz'a göre, buzdolaplı bir eve kavuşmak güdücü motiftir. Kantarcı'yla birlikte olduğu sürece bu düşünün gerçekleşmeyeceğini bilir. Topal'la evlenerek buzdolaplı bir evin kadını olabileceğini düşünür. Topal'sa Şehnaz'ı Ağa'yı avucuna almak için kullanır. Şehnaz, Ağa'nın metresi olmayı kabul edince düşlediği buzdolaplı eve kavuşur.

Topal'a göre, Kabak Hafız güdücü motiftir. Yüreği, derinlerde kalan *"Allah korkusuyla"* ne zaman titrese, Kabak Hafız daha derinlerden çıkarak, *"Varsa yoksa bu dünya,"*der. Topal, kadınları düşündüğünde Kabak Hafız belirir, onun düşüncelerini hedefine, paraya, varsıllaştırmaya kaydırır.

Ağa'ya göre, *"kanlı fabrika"* güdücü motiftir. Ayak oyunlarıyla elde ettiği fabrikanın elinden alınmasından korkarak hareket eder.

Güdücü motife verebileceğimiz örnekler, bunlarla sınırlı değildir. Eserdeki her karakteri harekete geçiren bir ya da birkaç güdücü motif vardır. *Kanlı Topraklar* güdücü motiflerle varsıllaşır.

İki Hamam

Kantarcı'yla işçilerin çalıştığı on beş numaralı mağaza hamam gibidir. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar işçiler, hamamda kan ter içinde çalışır. Aspiratörsüz ortamda, tozlu havada.

Ağa'nın odası, eserde hamam olarak gösterilir. Tavan vantilatörlü, buzdolaplı, dayalı döşeli bir hamamdır, Ağa'nın odası. Bu hamamda da terlenir. Yapılan hırsızlıkların açığa çıkma tehlikesi baş gösterince.

İki hamamla yazar, artı değeri üreten işçilerin koşullarıyla, artı değere el koyan kapitalistlerin koşullarını gösterir.

Kanlı Fabrika-Çırçır Dairesi-Kanlı Topraklar

Ermeni göçünden sonra *"Sahibi Bilinmeyen Mallar"* arasına giren *"kanlı fabrika"*ya ayak oyunlarıyla el koyar Ağa. Feodalizmle kapitalizmin yan yana sürdüğü yerlerdir, *"kanlı fabrika"*, çırçır dairesi. Çırçır makineleri, kamyonlarla, camız-öküz arabalarıyla yan yanadır. Köylüler işçileştirilmiştir. Kendinde sınıfın temsilcileridirler. Bilinçli işçilerse, İstanbul'dan, İzmir'den getirilenlerdir.

*"Kanlı Topraklar"*sa Paşazade Hakkı Bey'indir. Tapusu sağlam hazırlanan topraklar yaşanan savaşlara karşın korunmuştur. Köylüler bu toprakları

sahiplenir. Bu topraklarda yaşar, bu toprakları ekip biçerler.

Yazar, "*kanlı fabrika*", "*Kanlı Topraklar*" paralelliğinde kapitalistleşme sürecinin kan üstüne kurulduğunu, kapitalistlerin toprakla ilişkilerinin kesilmediğini gösterir.

ÖRGE-İTKİ

Kurgu; örgelerin (motiflerin), itkilerin nedensellik ilişkileriyle oluşturduğu birlikli bütündür. Kurgu, eserin omurgasıdır. Örgeler (motifler), itkilerse omurgayı oluşturan omurlar. İtki, olasılık-zorunluluk yasasına göre olay örgüsünden çıkar. Kişilerin, karşılaştıkları olaylar karşısındaki tavırları, edimleridir, itki. İtki, örülen olaydan, örgeden zorunlu olarak çıkar.

Orhan Kemal, kapitalistleşme sürecinde çarkın içine giren insanların eylemlerini, düşüncelerini gerçekçi anlatır. İnsanlar, bu çarkın içinde varsıllaşma tutkusuyla yaşarlar. Bu tutku karakterlerin hareketlerini belirler. Varsıllaşma çabasındaki kişilerin karşılarına çıkan fırsatlara verdikleri itkileri görürüz romanda. Yazar, nedenselliklerle ördüğü olaylarla varsıllaşma çabasındaki karakterlerin verdiği itkileri başarılı bir biçimde gösterir. Örgeyle itkiyi Şehnaz karakterini inceleyerek somutlayalım.

Şehnaz

Genç, güzel bir kadındır. İlkokul üçüncü sınıfa kadar okumuştur. Adana'nın varsıl bir ağasının evinde yanaşmayken ağasının tecavüzüne uğrar. Bu tecavüzü ağanın, ağanın oğullarının tecavüzleri izler. Tecavüz, Şehnaz'ın ilk cinsel deneyimi olur. Zamanla tecavüzleri kabullenir.

Kendisinden yirmi yaş büyük Kantarcı'yla evlendirilir. "*Kazaya uğramış bu kadını Kantarcı'ya yama*"rlar. Şehnaz, tecavüze uğramasaydı Kantarcı'yla yan yana gelmeyecekti. Aslında Şehnaz, iki bin liraya Kantarcı'ya satılır.

Şehnaz varsıl olmak, güzel giysiler giymek, buzdolaplı bir evin hanımı olmak ister. Kantarcı'nın altmış liralık maaşıyla istediklerine kavuşamayacağını bilir. İçten içe Kantarcı'ya kinlenir. Kantarcı'yı fırsat buldukça aşağılar.

Güzelliğinin farkındadır. Güzelliğini kullanarak, işçi mahallesindeki tek odalı harap evinden kurtulmak ister. Evden kurtulma yolu olarak Topal'la evlenmeyi planlar. Kendisini Kantarcı'ya, Topal'ı da Emine'ye yakıştırmaz. Topal'ı, hafifçe aksasa da, tam bir erkek olarak görür. Çünkü Topal, maddi isteklerini karşılayabilecek güçtedir.

Şehnaz, neden Topal'la değil de Kantarcı'yla evlendirildiğini sorgular. Kadının meta olarak görüldüğünü, kullanılmış metanın da değersizleştiğini bilmediğinden sorularına yanıt bulamaz. Topal'ın kendisini meta olarak gördüğünü bilmez.

Kantarcı'yı işten attırmadığı için Topal'ların evine teşekküre gider. Emine, Şehnaz'ın oturması gereken evin hanımı, Topal'ın karısıdır. Bu nedenlerle Emine'ye kinlenir. Ona göre Emine, çirkindir, yaşlıdır, kısırdır. Emine'yle Şehnaz'ın arasındaki rekabet konuşmalarına da yansır. Şehnaz, Emine'den intikam almaya karar verir. "*Kocanı baştan çıkarmazsam bana da Şehnaz demesinler!*" diyerek.

Şehnaz, Topal'lardan ayrılıp evine gelince bir düş görür. Düşünde ağası Şehnaz'a tecavüz etmektedir. Bir süre sonra Şehnaz, ağasını yönlendirmeye başlar, "*Bana buzdolabı al*" cümlesiyle. Ulaşmak istediği amaca giden yolun kadınlığını kullanmaktan geçtiği, gördüğü düşle somutlanır.

Evlerine gelen Topal'ın okşayışlarına buzdolaplı eve giden yol olarak bakar, karşılık verir. Topal'la buluşmayı kararlaştırırlar.

Şehnaz, Topal'la evlenmeyi düşlerken, Topal için yalnızca bir araçtır. Orospu, diye bakar Şehnaz'a. Ağa'ya pazarlamak ister Şehnaz'ı. Evlenerek buzdolaplı eve kavuşamayacağını anlayan Şehnaz, Ağa'nın metresi olmayı kabul eder.

Yazar, Şehnaz karakterini sağlam örer. Ağa'nın metresi olması dışındaki bütün yolları kapatır. Şehnaz'ın itkisi, metresliği kabulü, örgenin zorunlu sonucu olarak karşımıza çıkar.

NESNELERİN BİRLİĞİ

Kanlı Topraklar, nesnelerin kullanımında işlevselliğin gözetildiği başarılı bir eserdir. Betimlemelerde gereksiz ayrıntılara yer verilmemiştir. Nesneler eserde nedensellik ilişkisi içerisinde kullanılmıştır.

Bununla birlikte *Kanlı Topraklar*, kimi nesnelerin rolleri, simgeledikleri olguların olay örgesindeki belirleyiciliğiyle nesnelerin birliği açısından ayrıntılı bir incelemeyi hak eder.

Bu açıdan, romanda karşımıza çıkan ilk önemli nesne, "kravat"tır.

Topal da, Kantarcı da Ağa'nın fabrikasında kâtiptir. Ama Topal, Ağa katında ayrıcalıklıdır. Bunu, daha ilk bölümde fabrikadaki ilişkilerle anlarız. Topal'ın ayrıcalıklı durumunun bir simgesidir taktığı kravat, bir güç sembolüdür. Kantarcı gibi, hamallar da farkındadır bunun. Topal'la tartıştığı bir gün hamallar, Kantarcı'ya sorar: "*Sen de Topal gibi bir memursun mesela. İstesen kravat takamaz mısın?*" Kantarcı, başka bir bölümde "*medeniyet yuları*" diyerek kravatı küçümser. Oysa, yükselme hırsının bir sembolüdür bu nesne. Topal'ı Ağa'ya ispiyonlayıp, onun yerine geçme düşleri kurduğunda, Kantarcı'nın aklına gelen yeniliklerden ilki kravattır. Kravat takıp, rahata kavuşacağı günlerin hırsıyla Topal'ı Ağa'ya ispiyonlar.

Romandaki önemli bir başka nesne, "*buzdolabı*"dır. Buzdolabı, romanın üçüncü bölümünde,

Ağa'nın odasında karşımıza çıkar ilk kez. Ağa, çıplak ayaklarını buzdolabına sokarak serinletir.

Eserdeki nesneleri karakterlerin eylemleriyle ilişki kurarak incelersek, buzdolabının Şehnaz'ı harekete geçirdiğini öncelikle belirtmemiz gerekir. Şehnaz'ın kocasına çıkışmalarında, Topal'la başlayan ilişkilerinde, Ağa'yla konuşmalarında, güdücü motif olarak eski ağası gözünün önüne geldiğinde, buzdolabı, bir roman kişisiymişçesine karşımıza çıkar. Sınıf atlamak isteyen, eylemlerini bu amaca uyarlayan Şehnaz'ın ulaşmak istediği yaşamın simgesidir buzdolabı.

Romanın olay örgesinde, özellikle son bölümlerde, büyük önemi olan bir nesne de, "*toprak*"tır. Çukurova'nın bereketli, ama kanla sulanmış toprakları... Toprak sahibi olma isteği, Topal'ın eylemlerine yön veren varsıllaşma hırsının bir süre sonra somutlandığı amaç olmuştur. Paşazade Hakkı'nın topraklarını satın alıp önündeki engelleri temizleyerek amacına ulaşmak, Topal için yaşamsal önemdedir.

Romanda nesnelerin birliği için örnek verilebilecek başka öğeler de vardır: Şehnaz'ın mantosu, sık sık adı geçen "Yaka" markalı sigara, Topal'la işbirliğine başlamasından sonra rakı içmeye başlayan Kantarcı'daki değişimin nesnesi olarak rakı şişesi, Topal'ın sınıf atlama isteğinin simgesi olarak lüks lokantalarda ısmarladığı havyar... Bunların arasında toprak, buzdolabı ve kravatın romanın temel tiplerinin amaçlarının cisimleşmiş nesneleri olması bakımından güdücü rolleri de vardır.

SÜJE

Romanla öyküde süje, olayları harekete geçiren nedenlerin işlevsel dizilişidir. Olay örgesini oluşturan eylemlerin, karakter betimlemelerine uyması, süje kuruluşunun bir öğesidir. Merak uyandırması da süje kuruluşu başarılı bir eserin okurdaki yansımalarındandır. Bu açıdan baktığımızda süje kuruluşu, eserin başarılı bir yapıda olup olmadığını bize gösterir.

Kanlı Topraklar, süje kuruluşu açısından da başarılı bir romandır. Bunu birkaç örnekle açıklayalım.

Romanın birinci bölümünde, Topal'la Kantarcı arasındaki ağız dalaşı, ilk süje öğesidir. Çünkü bu dalaş, romanın sonraki bölümlerinde karşılaşacağımız olayları harekete geçirecektir. Hangi olaylardır bunlar, anımsayalım:

Topal, kavga sonrası Kantarcı'yı Ağa'ya şikâyet eder. Ağa da Kantarcı'yı azarlar. Bu tepki, Kantarcı'nın Topal'a olan nefretini artırır. Fırsatını bulunca onu Ağa'ya ispiyonlar. Topal'la Kantarcı arasındaki kavgadan ispiyon olayına kadar süje kuruluşu içerisinde değerlendirebileceğimiz birçok yan öğe de vardır. Önemli olan tüm eylemlerin ya da bir bütün olarak olay örgesinin nedenselliğe dayanmasıdır. Romanın iki ana karakteri arasındaki ilişkiden örnek vererek anlatmaya çalıştığımız süje kuruluşunda bir başka önemli öğe, karakterlerin olaylarla ilişkisidir. Örneğin Kantarcı'yı ispiyonculuğa götüren etkenler, yazarın çizdiği Kantarcı betimlemesinde verilmiş midir? Topal'ın fırsatçılığının, hırsının, kurnazlığının olay örgesindeki yeri nedir? Kanlı Topraklar, bu sorulara gerçekçi yanıtlar bulabileceğimiz bir romandır. Bu romanda karakterler eylemleriyle uyumludur.

Romanın öbür ana süje öğelerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Kantarcı'nın Topal'ı, Ağa'ya ispiyonlaması... Bu olayın ardından Topal, Kantarcı'yı elde eder, Şehnaz'la ilişki kurar. Şehnaz'la kurduğu ilişki, Topal'ın Ağa'yı avucuna almasını da beraberinde getirecektir.

2. Topal'ın Şehnaz'ı Ağa'yla tanıştırması... Topal, kurulan üçlü ilişki nedeniyle karısından boşanır.

3. Topal'ın Kantarcı'yı hapse attırması... Topal, önce Kantarcı'yı yanına çeker, fabrikadaki hırsızlıkta maşa olarak kullanır. Sonra sırası gelir, polise ihbar edip hapse attırır. Artık Ağa ve Topal, Şehnaz'la daha rahat ilişki kurabilecektir. Ağa, Şehnaz'a buzdolaplı bir ev alır.

4. Şehnaz'ın Topal'la evlenmek istemesi ve çıkan kavga... Şehnaz Topal'la evlenmek ister. Topal'ın gözüyse Şehnaz'ın parasındadır. Bu nedenle kavga çıkar. Şehnaz'la Topal ayrılırlar. Topal, Pamuk'la da kavga etmiştir. Bir süre ortalıkta görünmek istemez. Bu sürede eski arkadaşı Haydar'ın yanında kalır. Topal, burada Paşazade Hakkı'nın ucuza toprak sattığını öğrenir. Amacına ulaşmasına az kalmıştır.

5. Ağa'nın şaşı kızıyla evlilik... Nedim'le Pamuk, şaşı kızlarını Topal'la evlendirmek isterler. Topal, dünden razıdır. Topal, artık fabrikatör Ağa'nın damadıdır.

MEKÂN

Kanlı Topraklar romanı Çukurova bölgesinde Adana'da geçer. Romanın geçtiği 1934'te Adana, devlet eliyle desteklenen kapitalistleşme sürecinin önde gelen merkezlerindendir. Bu süreç, Topal'ın öyküsüyle aktarılan, burjuva sınıfının yükselişidir. Adana'da filizlenen burjuva sınıfının tipik temsilcisi Topal, adı "Kanlı Topraklar"a çıkmış Çukurova'nın bereketli topraklarını ele geçirecektir.

Roman, Topal'ın katip olarak çalıştığı fabrikanın betimlemesiyle başlar. Korkunç sarı sıcakta fabrika işçileri kan ter içinde çalışır, bir buçuk lira gündeliğe insanüstü çaba gösterirler. Oysa fabrika sahibinin sağ kolu Topal, havası serin, suları soğuk yaylada iki ay keyif çatmaktan yeni dönmüştür. Bu fark, Topal'la öbürleri arasındaki düzey farkını belirginleştirirken Topal'ın gelecekteki durumuyla ilgili de ipucu

verir. Fabrika kapitalistleşme sürecini temsil ederken özelde Çukurova'yı, genelde Türkiye'yi gösterir. Ensiz, uzun, loş bir salon olan çırçır dairesinin tozlu duvarları, örümcek ağları sarkan yanık tahtalı çürük tavanı, uçuşan pamuk tozları ile temelleri bozuk atılmış yeni ekonomik sistem belirlenir. Burada çalışan dokuz on yaşındaki çocuklar da emek sömürüsünün temsilcileridir. On iki saat çalışıp karşılığında yalnızca bir lira alırlar. Fabrika alanını dolduran birbirine karışmış öküz arabalarıyla kamyonların alana getirdiği kargaşa da bozuk kapitalistleşme sürecinin fabrikadaki yansımasıdır. Avludaki bal yapmayan sarı siyah it arıları, kapitalistleşme sürecinde işçiyi sömürenleri, Topal Nurileri temsil eder.

Romanda evler, sokaklar, meyhaneler karşımıza hep işlevli olarak çıkarlar. Dalaverelerin çevrildiği Tahsin'in Doğruluk Kebapevi tertemiz, pırıl pırıldır. Bu aydınlık, ışıl ışıl mekânlarda rakı içilirken karanlık işler çevrilir. Oysa kebapevinin bittiği yerde başlayan işçi mahallesine kerpiç yığını, paslanmış teneke duvarlı evlerden oluşan karanlık bir sokakla gidilir. Bu betimleme, işçinin sefil yaşantısının anlatımıdır.

Dönemin en gözde mekânı Yağcami'nin önünde Şehnaz'ı bekleyen Topal, Roza'nın öyküsünü anımsar. Gençliğinde caminin yanında fes kalıpçısı olarak çalışan bir genç, caminin solundaki tiyatroda oyuncu olan Roza'ya âşık olur. Bir gece içip Roza'yı bıçaklar. Şehnaz'ı beklerken bu olayı anımsayan Topal, Şehnaz'la Roza'yı birbirine benzetir. Kadının seçme şansı yoktur, kaderi erkeğin belirleyiciliğiyle biçimlenir. Fayton burada önemli öğelerdendir. Geniş bir Adana turu atacak olan fayton Topal'la Şehnaz'ın ilişkiye gireceği yerdir. Şehnaz'ın arabaya ustaca, kimseye belli etmeden binişi, onun *"günah"*a ilk kez gelmediğini, bu konuda deneyimli olduğunu düşündürür Topal'a.

Orhan Kemal'in romanlarında kahvehaneler de özel bir önem taşır. En önemli tepkilerin yüksek sesle söylenebildiği yaşam dolu yerlerdir kahvehaneler. *Kanlı Topraklar*'da da Kantarcı güne kooperatif çayevinde içtiği çayla başlar. Köylülerin buluşma yeri olan Sümbül'ün kahvesi bir mücadelenin, toprakları kaptırmama mücadelesinin başlatıldığı yerdir. Bugün kahveye gelen, yarın toprakları da ele geçirir düşüncesiyle düşmanlarına acımasızca girişir köylüler.

"Kanlı Topraklar" olarak bilinen Çukurova'nın bereketli toprakları uçsuz bucaksızdır. Paylaşım için yapılan kavgalarda bu topraklara çok kan dökülür. Roman da kaçınılmaz sona ilerleyecek, Topal ve onun gibilerin para hırsı yüzünden kana bulanmayı sürdürecektir.

(Bitti)

BİTMEYEN : ŞİİR

Ustam Berrin Taş'a

Kalemimi kırdım
Her şiirden sonra
Böyle olmasını istemezdimlerin
Geri dönüşü yoktu

Kalbim kırıldı
Her şiirden önce
Böyle olması gerekiyordukların
İleri gidişi vardı

Şiirdi
Kalp kırıklarımı
Kalem kırıklarıyla
Onardığım

Yeni bir kalem buldum
Yine de
Adaletin temeli
Mülk değil
Emek
Olana dek
Kalp yeniden kırılacak
Şiir yazılacak

Mustafa TABAK

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Emily DICKINSON'nın Bir Şiirinin İrdelenmesi

Gökten daha geniştir insan beyni
Koyunuz yanyana ikisini
Kolayca alacaktır içine
Biri ötekini, hem de sizi

Denizden daha derindir insan beyni
Tutunuz mavisini mavisine
Kovalar gürgenler gibi biri
Çekecektir içine ötekini

Emily Dickinson

Zeynep ALPASLAN

Şairin bize anlatmak istediği, insan beyninin ne kadar derin ve geniş olduğudur.

"*Koyunuz yan yana ikisini*" diyor şair, göreceksiniz ikisi arasındaki farkı. Gök genişliği kadar kalacaktır, ama insan beyninin yarattıkları ortaya çıkardıklarıyla bir o kadar şaşırtıcıdır, eğer insan yetkin olup da bu akıl almaz beynini kullanmasını bilirse. Şair, işte o zaman koyun diyor ikisini yan yana kolayca alacaktır içine hem ötekini hem bizi.

Denizden daha derindir insan beyni demekle şair, bizi, süngerin suyu çektiği gibi çekecektir içine.

Deniz de derinliği kadardır. Ama insan beyninin bir denizden daha derin olduğunu söylüyor bize, ne kadar doldurabilirsen hiç çekinmeden o kadar alacaktır içine.

Emily Dickinson, bu dizelerinde, insan beyninin ne kadar derin bir o kadar da geniş olduğunu çok güzel anlatmaktadır. Yüz yıllardan beri insan, beyniyle doğaya karşı gelmektedir.

Burcu KORUCU

Bir kadın düşünüyorum. XIX. yüzyılın ortalarında yaşıyor. Ülkesi iç savaşla çalkalanıyor. Köleliğin kaldırılması için verilen mücadelenin yanında, ücretli köleler de çalışma sürelerinin azaltılması, koşullarının iyileştirilmesi için mücadele ediyor. Bütün bunların bedelini vurularak, yakılarak ödüyorlar. Diğer yandan, zihnimde canlandırdığım kadının iç dünyasında başka bir savaş var. Yaşadığı aşk acısı nedeniyle kendini evine kapatıyor. Varlık alanının, yaşam deneyiminin sınırlılığı, kavrayışını da sınırlandırıyor. Yüreğini sıkan yumruk onu bırakacakmış gibi görünmüyor. Çok mutsuz çok umutsuz olmalı, diye düşünüyorum. Küçücük dünyasında acılarının arasında dönüp duruyor. Kendisine acıyor. Oldukça karamsar, yaşamdan hiçbir beklentisi yok. Böyle bir kadın şiir yazabilir mi, diye soruyorum kendime. Hayır, yazamaz. Yazsa bile, kendisinden başka anlatacak hiçbir şeyi olmadığından, kısır olacaktır şiirleri. İnsanlara ulaşmayacak, çabucak solup gidecektir.

Aklımdan bunlar geçerken Emily Dickinson'ın şiirini okumaya başlıyorum. Dizelerin arasında beliren kadın, zihnimde canlanana hiç benzemiyor oysa. Şair, kısıtlı yaşam deneyiminden umulmayacak evrensel bir kavrayışla bakıyor yaşadığı dünyaya. Kendini kapattığı evinin, ya da penceresinden görebildiğinin ötesinde, göklerin enginliğine, denizlerin derinliğine çevrilmiş gözleri. İnsana, insan aklına sonsuz güven duyuyor. Bu yönüyle çağının düşünüş biçimini de yansıtıyor. XIX. yüzyılda evreni tanıma çabası içindeki insan pek çok buluşa imza atıyor. Şair de insanın düş gücünün, kavrayışının sınır tanımayacağına inanıyor. Çektiği acılar onu insanlara küstürmüyor. Yaşamı düş kırıklıklarıyla bezenmiş olsa da, insandan umudunu kesmiyor şair.

Inancı, insan sevgisi onu evrenselleştiriyor, tüm zamanların ötesine taşıyor.

İnsanlar düşlüyorum, Emily Dickinson'dan yaklaşık yüz elli yıl sonra yaşayan insanlar. Onlar da, Emily Dickinson gibi sömürünün, savaşların pençesindeki bir dünyaya gözlerini açtılar. Kapatıldıkları labirentte çıkış yolunu arıyorlar. Bilinç bulanıklığına teslim olmuyorlar, pek çoklarının yaptığı gibi. Yüzyılların ötesinden seslenen şairler, onlara yoldaşlık ediyor. Seslerini şairlerin seslerine katarak yürüyorlar.

Sevgi İLGEZDİ

Emily Elizabeth Dickinson (10 Aralık 1830- 15 Mayıs 1886) ABD'li kadın şair.

Massachusetts eyaletinde Amherst kentinde doğar. Babası kentin önde gelen avukatlarından ve politikacılarındandır. Kendisi de kız kardeşi de evlenmez ve aileleriyle birlikte yaşarlar. Ailesi ile ilişkisi mesafeli ve katıdır. Emily, yaşamı boyunca pek seyrek olarak şehirden dışarı çıkar. Yakınlardaki bir okula devam eder, bir kez Washington'a birkaç kez de Boston'a gider.

Yaşamında ona ilham veren ve onu etkileyen iki önemli kişi vardır. İlki babasının avukatlık bürosunda çalışan genç bir avukat olan Benjamin Newton. Kendisi Emily Dickinson'ın yazınsal duyarlılığının gelişimine büyük katkıda bulunur. Newton genç yaşta ölür. Dickinson, onunla ilgili olarak daha sonraları, "*bana ölümsüzlüğü öğreten bir dost*" diye yazar.

İkincisi ise Washington gezisi dönüşünde tanıştığı evli bir vaiz ve şair olan Charles Wadsworth. Yalnızca birkaç kez görüşmelerine karşın ona derinden bağlanır. Wadsworth onun kültürel gelişimine büyük katkıda bulunur. Charles Wadsworth 1861'de başka şehre gitme kararı alır. Aynı dönemde Dickinson eve kapanır ve en yakın arkadaşlarıyla bile ölünceye değin bir daha hiç görüşmez. Kapandığı odasında kendisini yazmaya verir.

İlk mektupları ve kendisiyle ilgili betimlemeleri, hayat dolu bir genç kızı yansıtmasına karşın Dickinson belki umutsuz aşkı, belki de Amerikan iç savaşı nedeniyle kendi dünyasına çekilme kararı almıştır.

Deneyimleri ve dış dünyayla ilişkisi sınırlı olsa da, yalın bir dille oluşturduğu şiirinde yaşamdaki küçük ayrıntıları büyük bir şiire dönüştürmüş, yaratıcı ve imge gücü yüksek bir edebiyatçı olarak tanımlanır.

Şiirde eşanlamlılığı ve yarım uyağı savunmuştur. Yaşayamadığı aşkını anlattığı şiirleri vardır. Doğa ile ilgili başarı ve başarısızlık ile ilgili dinsel öğeleri kullandığı şiirleri de vardır.

En çok sevdiği şairler John Keats ve Robert Browning, en çok sevdiği yazar ise Sir Thomas Browne'dır.

Yaşarken yalnızca yedi şiiri yayımlanır. 1886'daki ölümünden sonra odasına giren kız kardeşi, odasında ondan kalan 1.800 kadar şiir bulur. 1945 ve 1955 yıllarında 1775 şiirinin tamamı yayımlanır ve ABD'de en çok sevilen şairlerden biri olur.

Emily Dickinson'ın bu şiiri bana evrenle ilgili temel felsefe tartışmalarını çağrıştırdı.

Felsefede evrenin ana maddesi hep tartışılmış.

Thales ana madde su, Anaksimenes ana madde hava demiş.

Çarvakalara göre ise ruh yoktur, madde ve her şey doğanın eseri.

Felsefede varolanın temelini madde ya da ideyle açıklayan filozoflar vardır.

Dickinson'ın şiirinde de insan bilinci hava ve su ile karşılaştırılıyor ve insan bilincinin sonsuzluğu, doğa karşısında üstünlüğü vurgulanıyor. Diğer varlıklar doğadaki koşullara uyum sağlayarak yaşamlarını sürdürüyorlar. Sözgelimi yaşamak için sulak alanlara gereksinim duyan bir kuş türü için sulak alanların kuruması o türün yok olması demektir. Fakat doğaya karşıt bir varlık olan insan, düşünce gücü ile evrenin sınırlarını çözmeye çalışmış. Doğa yasalarını bularak doğayı denetim altına alma çabasıyla diğer varlıkların yaşamını tehdit etme pahasına bile olsa doğayı kendi yaşamını sürdürebileceği şekilde değiştirmiştir.

Keşke bu mücadele sağlıklı toplumlar için zengin bir doğa gerektiği de unutulmadan yapılsaydı, çünkü doğayla mücadelede unutulmayacak acılar da yaşanıyor. Depremler ve kasırgalar ile yanıtlasa da doğa, pes etmiyor insanoğlu. Bu kadar büyük bir mücadele içindeyken zaman zaman kendi türünü yok etme çabasını da asla anlamıyor benim bilincim.

Şiire neden olan duygu yoğunluğu bir gizemdir, ama bu şiiri Dickinson'ın yaşadığı dönem içinde düşünecek olursak insan bilincine bakış yönü nedeniyle belki de Mendel Kanunları'nın veya telefonun icadı gibi önemli bir buluşun sonucu yazılmış olabilir diye düşünüyorum.

Şiirin günümüzden yaklaşık olarak 130 veya 140 yıl önce yazıldığını düşünürsek zamanın akışının şiir için olumlu bir etki yarattığını Emily Dickinson'ın zamanın eskitemeyeceği bir şiir oluşturduğunu söyleyebiliriz. Aslında Dickinson'ın yalnız dünyasında yazmış olduğu etkileyici şiirleri de bu şiirini destekliyor, kendisi gibi zihni ile ufkun ötesini görebilen insanlar olduğunu kanıtlıyor.

"SEVERİM PAZARTESİLERİ"*

Ali TAŞ

Severim Pazartesileri, Nihat Ziyalan'ın dördüncü kitabı... "Severim Pazartesileri", "Keman Solo", "Küsük", "Öykünün Hayatımızdaki Yeri", "Garso Bey", "Canım Anneciğim", "Erkeğin Sesi", "Blacktown Market", "Beyaz Karınca", "Güneşli Bir Gömme Töreni" ve "Bulutlu Bir Gömme Töreni" adlarında 11 öykü bulunmakta. "*Otobiyografik ağırlıklı ve kadın duyarlığı*" üzerine kurulup, Avustralya gurbetçiliği ve bireysel duygulanımlar izleğindeki bir roman olan *Güneşle Damgalı* ile otantik ve folklorik bir yaşamın özgün bir dille nostaljik görsellik kazandığı, gurbetçi bir yüreğin sunumundaki Adana öykülerinin yer aldığı *Kısa Pantolonlu Sevda*'dan sonra, Avustralya gurbetçiliğine öyküsel pencere de açmakta. Öykü olarak Ülkü Tamer'e, kitap olarak Mehmet Bacaksızlar'a armağan edilen *Severim Pazartesileri*'de, "*yazdıklarına katkısından dolayı*" Şavkar Altınel'e "*teşekkür*" notu düşülmekte. Kitapta yer alan öykülerin arasında ise iletişimsel bir bağ kuran Nihat Ziyalan şiirleri yer almakta.

"*Elli yıllık şiirim / anlatamıyor seni*" (s.117)

Adana Şehir Tiyatrosu ve Ankara Sanat Tiyatrosu'nun ardından, Yılmaz Güney'le çocukluk arkadaşlığının getirdiği bir dayatmayla Yeşilçam'a giren ve daha sonra, bazı şanssızlıklar nedeniyle, Güney'in düşündüğü çizgi dışında 150 kadar filmde oynayıp "kötü adam" tiplemesiyle ün kazanıp, "seks furyası" döneminin başlamasıyla da Avustralya'ya giden bir Yeşilçam emekçisi. Nihat Ziyalan, edebiyat, tiyatro ve sinema arasındaki dönüşümünde sanatsal sektirmesini sürdürmüş; sinemanın (şimdilik) bittiği yerde, şiirlerini, öykülerini, romanını sürdürmüş. Ahmet Arif'in, 50 basımı aşan, *Hasretinden Prangalar Eskittim* adlı tek ve ünlü yapıtının okuyucuyla buluşmasını sağlayan, *Soyut* dergisinin ve 2. Yeni'nin "*şiirden anlayan*" solcu şairinin, Güney yadsımazlığına koşut, anılmadan geçilemeyecek önemli bir katkısı. "*denetliyor okuma bilmeyen sözcükler / sesimin eklemlerinden geçen gökyüzünü*" (s.63)

Severim Pazartesileri söz konusu olduğunda, türsel değil, ama "*bazı yaşamsal ve toplumsal değerler yönünden bizimkisiyle örtüşen*" Latin Amerikalı yazar Gabriel Marcuez'in, *Kırmızı Pazartesi*'si de anımsanabiliyor. Edebiyatın da kötü adamlığına aday ironik bir dalgacılıkla *Severim Pazartesileri* yinelenmesi karşısında ise, Pazartesiler sevilir mi hiç diyesi gelir insanın. Ama o, yüzüne sigara dumanı üfleyeceği arkadaşı Barry Johnson'a salt gıcıklık olsun diye *Severim Pazartesileri* takıntısını sürdürüyor:

"*içimi kararlamazsın pazartesi / nasıl olsa vereceksin kendini salıya / hazır ol hafta sonuna derim*" (s.8)

Her ne kadar "Severim Pazartesileri" denilse de, onun asıl sevdiği gün Cumartesi'dir...

"*Size göre Cumartesi bir gündür nihayet değil mi? Bana göre değildir. Yasaklara, tehlikelere doğru giden bir serüvenci gibi görürüm kendimi. En büyük serüvenimi nerede yaşayacağımı, fillerin ölmek için gidecekleri yeri bildiğince bilirim. Beni içecek denize doğru bir nehir gibi yol alırken, döküleceğim yere yaklaştıkça yüreğimin çarpması hızlanır. Kapağı tapınağıma, yani yarış yerine atınca derin bir soluk alırım. Bu solukta neler yoktur neler. Kafam dikiş makinesi gibi çalışır. Görüş mesafem artar. Ayaklarım delikanlılık günlerimdeki gibi çabuklaşır. Dağları devirecek kadar güçlü hissederim kendimi. Paylaşılamayan sevgiliyi, yani kazanacak atı, ilk ele geçirecek kişinin ben olacağım hakkında bahse bile girebilirim.*" (s.13-14)

Bir de yarış hastası... Kalekapısı'ndaki "bul karayı, al parayı" hastalarının tipik bir Black Shoes kopyası. Ah şimdi Konyalı olmalıydı!.. At yarışı, it yarışı peşinde koşturduğunu duydukça; "numaralı köpek" hikâyesine de aldırmadan ve ille de ekmek yarışı kaygısıyla, sözünü geri alırcasına Fatma Bacı'ya dönüp: "*Bizim eşşoğlu adam olmamış valla,*" der miydi, demez miydi?

Bir kanguru ülkesi olduğu kadar, sektörel bir kol haline gelen yarışların, işyerinde krediyle yarışlar oynandığı sektörel bir kol haline gelen bir yarış ülkesi de olan Avustralya'da, yirmi yıllık yarış izleyicisi olarak ciddiye alınmasını istediği deneyimlerini, sizi yarışkolik yapmanın albenisi gizlidir.

"*Zıpır zıpır oynayan ata pat diye basmayın. Oyun çeksin diye hap vermiş olabilirler. Bir önceki yarışında bu at sakın miydi? Yoksa gene böyle pistte dans ediyor muydu? Uzun mesafede sakin at iyidir. Dolu olup olmadığını karnından anlarsınız. Ha-*

zır atın karnı çekik olur. Bunu anlamak için iyice eğilerek alttan alttan bakın. Sağdan soldan size gülümseyenlere aldırmayın. Elin oğlunda kızında ne numaralar vardır. Pistte yürüyüş çok önemlidir. Formda olan at aksıyormuş gibi arka ayaklarından birini sürüyerek yürür... (s. 13)

Öyküler içerisinde, sanatsal içerikli özyaşamıyla örtüştüğü kadar, otobiyografik ve sanatsal açıdan da katkıda bulunan, 1936/2004 zaman dilimindeki, artizin, Adana'dan başlayıp Sydney'e uzanan öyküsel yaşamının ayrı bir yeri ve önemi vardır (s. 48/s. 62). Şiir, tiyatro, sinema gibi çokyönlü sanatsallıkların yaratıcılığında yontularak, beş evliliğin sığdığı, aşk ve mutluluk arayışındaki delidolu bir yaşamın imbiğinden süzülen içtenlik, iç dökme ve özeleştirel gibi eğilimlerle duygusal bir iç hesaplaşmaya dönüşen yalın, duru ve farklı bir biçemsellik taşıyan söylemin yansıdığı "Erkeğin Sesi"ne giriş, güncel ve toplumsal eleştirinin göndermesi sayılabilmenin yanında; içeriksel olarak *Kısa Pantolonlu Sevda* ve *Güneşle Damgalı*'ya yer yer eklenir.

Sonu cinayetlere varan Türkiye'deki eleştirel kavga programlarına yaşam öyküsüyle katılan(!) ve feministlere inat ironik bir öykü adı yaklaşımıyla artiz, tiyatro, sinema ve edebiyat üçgeninde yoğrulan sanatsal yaşamına ilk kez bu denli ışık tutar. Adana'da geçen çocukluk günleri ve Avustralya yaşamındaki gurbetçiliği nedeniyle *Kısa Pantolonlu Sevda* ve *Güneşle Damgalı*'ya yer yer eklenen; kendisini sinemayla tanıştıran çocukluk arkadaşı, aktör Yılmaz Güney ve şair Ahmet Arif ile olan belgesel derinlikli dostluklarla renklenen anıların; yer yer argolu ve ironik değinmeli, kendine özgü açık bir dilin görselliğindeki yerel bir yaşamla dirileşip, renklenmesiyle sanatsallaşır "Erkeğin Sesi"

"Saksıda bir yaşam olduğumu unutmuş / Kök salmaya / Toprak arıyorum." (s. 91)

Artiz, öykümüzün *"adam olmaz"* kahramanı. Şalgamcı Konyalı onun, her evlendiğini duydukça, *"Eşşoğlu oğlumuz evlenmiş!"* (s. 66) diye çırpınıp duran babası. Artizin annesi Fatma Bacı ise, arada bir bu öfkelenmelerden payına düşeni almakta.

"Aynı sokağa / döndüm elli yıl aradan / tanımadı kimse / çökmüştü / kuş uçurduğum damı / altında şalgam fıçıları" (s. 105)

" Dış kapının sesi duyulunca elindeki işi bırakıp kapıya yöneldi. Kocasıydı gelen.

- Hayrola herif? Sen böyle erken gelmezdin.

Elindeki şarap şişesiyle Konyalı, yanıt yerine kendini mindere bıraktı. Şişeyi açmak için elinin ayasıyla dibine bir tane vurdu. Mantar patlayıverdi.

- Bardak ver!

Bir terslik olduğunu anlayan Fatma Bacı ikiletmeden bardağı yetiştirdi.

Üst üste iki bardak şarabı birer solukta içti Konyalı. Üçüncü bardağı diplemeden önce ortaya konuştu:

- Eşşeğlu oğlumuz evlenmiş!

Çoğu kez de böyle sinirlenmeler ardından "eşşoğlu" der ardını getirirdi Konyalı:

Eşşeğlonun okuması için her yolu denedim. Fakat o, zar zor vardığı lisede şiir diye tutturdu. Sanki şairlik karın doyuracak bir iş!" (s.65)

Şimdi ise, askerde iken evlenip, haberi telgrafla bildirmişti.

Askerlik sonrası daha ilk evliliği sürerken Zonguldak'tan dönüp Adana Şehir Tiyatrosu'nda çalışmaya başlamasını küçük oğulları öğrenip, *"Abim tiyatroda yer süpürüyor,"* diye de haberi yetiştirdiğinde ise kahrolmuşlardı.

Ulan biz seni süpürgecilik yapasın diye mi yetiştirdik. Sövüp durmuştu Konyalı. Söverek hırsını alamadığı zamanlarda yaptığı gibi Fatma Bacı'yı dövmüştü ardından. Hırsını alınca da her zamanki gibi pişman olmuştu.

Bir süre sonra tiyatroya gitmeye karar verdi Konyalı. Seyyar satıcılık zamanında kendisine kan kusturan belediyeden nefret etmişti. Ama onun tiyatrosuna gidip oğlunun rezaletini görecekti.

Piyesin adı Göç *dedi gişedeki adam.*

Sinemadaki gibi biletini kestirip içeri girdiğinde, milletin koltukları dizilmiş, karşıdaki kırmızı perdeye baktığını gördü. Oturup o da bakmaya başladı.

Salonun ışıkları sönerken kırmızı perde yavaş yavaş açıldı. Perde tamamen açılınca bu defa sahnenin ışıkları yandı. İşte eşşoğlusu karşısındaydı. Türkü söyleyerek yeri süpürüyordu. Hay Allah! Yalancıktan süpürüyor be! Derken tok sesli zebella gibi bir herif çıktı ortaya. Kapıcıymış. Demek ki orası bir apartman. Bizim eşşoğluna yeğenim deyip duruyor. (s. 68)

Adana Şehir Tiyatrosu, son olarak sahnelenen ve kapalı gişe giden Musahipzade Celal'in *Bir Kavuk Devrildi* adlı oyununun bazılarınca hazmedilmemesi sonucu, artizin de kapatılmaması için savaşım veren 3 kişinin içinde yer almasına rağmen, üçer maaş tazminat verilerek kapatılır. Parayı kapan 2. eşi nikahtan sonra kendini sağlama alıp gerçek yüzünü göstermeye de başlayınca, artiz Ankara Sanat Tiyatrosu'na girer. Girerken de tiyatronun kapanmaması için gereken 45 bin TL oyun bağlantısının iki katı bir bağlantı yapıp; *Ayak Bacak Fabrikası*'ndaki papaz rolünü de oynamanın yanı sıra, sahne amiri olarak görev alır.

AST'ta Asaf Çiyiltepe ve Güner Sümer ile birlikte sürdürdüğü tiyatrodaki ikinci yılında *"Orhan Kemal'in 72. Koğuş oyunu ile sezonu kapalı gişe oynarken Yılmaz çıkagelmişti. Tüm engellemeler bo-*

şunaydı. Çocukluk arkadaşı 'Yılmaz'a verilmiş sözü vardı. Anadolu'yu dolaşırken uğradığı Ankara'da bulunan Ali Dilber de, İstanbul'un eşkıyalığını, Yeşilçam'ın pisliğini anlatsa da, artizi caydıramaz. Daha önce onu ikna edemeyen Asaf, Tavukçu'ya çullanıp ağzına geleni söyledikten sonra, Barıkan Otel'in barına sürükler onu Güner Ümit.

- Ben sana demiştim İkinci Yeni'den şair çıkmaz diye.

Bari sen yapma Güner! Ahmet Abi'nin Hasretinden Prangalar Eskittim*'i Tavukçu olmasaydı kitaplaşmazdı.*

- Asıl sen yapma Asaf paşa! Daha bir bardak içtin!

- O halde dinle. Ben onu Ahmet Abi'yle tanıştırdım. Birbirlerini çok sevdiler. Ondan sonra, ayda yılda bir tiyatroya uğrayan Ahmet Abi, hemen her gün uğrar oldu. Bu sırada Tavukçu bana ne dese beğenirsin o ne güzel şiirler yahu! Ama yayınlatmak istemiyor. Elinden alıp, onları muhakkak okuyucuya kavuşturacağım. Soyut*'tan Günel Altıntaş'la, Halil İbrahim Bahar'la konuştum, şiirleri bekliyorlar. Ben de orada yazıyorum biliyorsun. Daha sonra* Soyut*'ta iki parti halinde, Ahmet Abi'nin kitabındaki bütün şiirlerini okumadık mı? Cemal Süreya'nın sunuş yazısı da müthişti doğrusu.*

İkinci Yeni'nin solcu şairi! Ha! Ha! Ha! Üstelik de çok sağlam bir adam!

Fransızca bir küfür salladı Asaf. Ardından makaraları koyverdiler." (s. 75)

Artizin evlilikleri olaydır. Aslında ikincisi çok ters gelir Konyalıya. Askerlik yaşı tutmuyor diye mahkeme kararıyla iki yaş büyütüp askere gönderdiği (s. 69) artizin Zonguldak'taki evliliğini telgrafla öğrendikten sonra bu kez, ikincisinin şaşkınlığıyla sarsılır: "*Benim eşşoğlu beş oğlum, insan arkadaşının karısına yan bakar mı?*" (s. 69) diye kahırlanıp durur bir süre.

İkinci eşiyle geçinemediği, "*Bu kavgalı günlerin birinde yanında yaprak gibi bir kadınla Yılmaz çıkıp geldi.*

İstanbul'a ilk gittiğinde Atıf Bey'in kanadının altında, Bu Vatanın Çocukları*'yla,* Alageyik*'te oyunculuğun tadını almıştı. Önü açıldı. Artık yırtar denildiği bir sırada her şey tepe taklak olmuştu. Çünkü* Önüç *dergisinde çıkan 'Üç Bilinmeyenli Eşitsizlik Sistemleri' adlı öyküsünden ötürü hapis ve sürgün cezası yemişti.*

Şimdi hapislik ve sürgün hayatı bitmişti.

Arkadaşının istediğini al diye salonun ortasına yığdığı giyim eşyalarını elden geçirirken, Yılmaz'ın aklı Yeşilçam'daydı. Hapislik, sürgünlük yıllarını kendisinden çalınmış yıllar olarak görüyordu. Bunun acısını çıkarmalıydı. Gülümseyerek kadına baktı. Bu garibanın da kanına girmiş, tufaya uğramış kanadına asılarak kendiyle birlikte sürüklenmesine izin vermişti." (s. 71)

Çocukluk arkadaşı Yılmaz Güney'in annesiyle artizin annesinin de can ciğer tanışıklığı vardı.

"*İki haftada bir mahallenin fırınına tepsi yollardı Fatma Bacı. Tepsi içini Güllü Teyze Sultan Bacı'yla hazırlardı. Gene böyle bir gündü. Kadınlar aralarında Kürtçe konuşarak tepsi içi hazırlıyordu.*

Yılmaz'dan haber alıyon mu Güllü Teyze?

Bu soru kim bilir ona neler hatırlattı ki Güllü Teyze'nin kararık yüzü daha da karardı.

Yeni bir filme başlıyormuş.

- Benimkisi tiyatrocu oldu seninkisi filmci! Şu Allah'ın işine bak.

Fatma Bacı'nın ses tonunu bir işaret sayan Sultan Bacı başladı ağıt yakmaya. Her tepsi gününde yaptıkları gibi öbür kadınlar da ekleniverdi Sultan Bacı'ya." (s. 68)

Üçüncü evliliğini Ankara'da üç dil bilen Kevser Hanım ile yapmıştı.

"*Sosyete hanımıyla, Çirkin Kral, Tavukçu'nun hayatında yeni birer sayfa açtı. Bu sayfaların yazılacağı mekân da İstanbul'du.*

Yılmaz bir şeye öfkelense veya bir sorunla karşılaşsa çoğunca terzi Mualla'ya koşardı. Tiyatrodan koparıp kanatlarının altına aldığı çocukluk arkadaşına, bana ilaç gibi geliyor, onun yanında rahatlıyorum, demişti.

Çocukluk arkadaşını yıldız yapmak için karar alan Yılmaz, terzi Mualla'ya yaptığı At Hırsızı *filminde ona çok güzel bir rol yazdı. Ama beklenmedik bir şey oldu. Polonezköy'de çekilen filmin yarısında, attan düşen arkadaşı kolunu kırdı. O da rolü kırparak filmi bitirmek zorunda kaldı."* (s. 76)

"*Yılmaz'ın çocukluk arkadaşı için attığı zar tutmadı. Bir tek* Killing *filminde başrol oynayabildi. Onda da filmin yarısından çoğunda Killing elbisesiyle göründüğünden, bir işe yaramadı. Çirkin kral her filminde ona rol yazamazdı ki!*

Çirkin Kral, artize yıldız olmak istiyorsan Hilton'dan aşağı yerlere gitmeyeceksin diye sıkı sıkıya tembih etmişti. Fakat film çevirmeyen artiz Kevser Hanım'ın mücevherlerini satarak getirdiği paralara dokunamıyordu... (s. 81)

Ve uzun çok uzun yıllar sonra Avustralya...

"*Torunumla oynadım! Oynadım! Onunla oynayınca elektriğimi atıyorum. Nerede benim Adanalım?*

Kapı çarpmasını, döşeme gıcırtısını duymaz mı insan? Evi götürseler farkında olmayacak! Canım benim! Kıyamam sana! Bilgisayarının başında çalışıyormuş. Böyle zamanda kulağının dibinde top patlasa işitmez!

Eskiden arkadan keli görünmezdi, şimdi iyice açıldı. 1982'de ben ona rastladığımda simsiyah saçı omuzlarındaydı. 1984'teyiz. Aradan bunca yıl geçmiş. Allah için bu süre içinde hiç beni kırmadı. Tek şikâyetim, yazmaktan başka şeyi ciddiye almaması. Canım beni de ciddiye alıyor. Sevdiğini de biliyorum. Yetmez ki! İnsan emekli olunca kendini emekli gibi görmemeli! Para getiren bir iş değil ki yazmak! Emekli insan işi!

Boşandığı eşinin Büyükada'daki evin duvarlarını At Hırsızı *filminin afişleriyle donattığı bir evlilik sonrası Yeşilçam'dan umudu kesen artiz gurbetçi olmanın çabasına düşer...*

Turist olarak gelmiş buraya. Kardeşinin bulduğu kızla evlenince burada kalma hakkı doğmuş. Vizesini alınca da boşanmış.

Evlendiğim gün Adana'daki ailesini aradı. Telefonla tanıştım onlarla. Bir fabrikada, dikim işinde çalıştığımı öğrenen babası çok sevindi. Oğlum galiba sonunda adam olacak, dedi. Onlarla tanışmak kısmet olmadı. Önce babası, sonra annesi öldü. Cenazelerine gidemedi Adanalım. Avustralya'nın uzaklığını böyle zamanlarda anlıyor insan. Benim de annem babam öldüğünde gidememiştim." (s. 89-90)

Kitabın son iki öyküsü olan "Güneşli Bir Gömme Töreni" ile "Bulutlu Bir Gömme Töreni" sanki yer değiştirmesi uygun olan bir öykü dizininde yer alması daha uygun gibi. Eşzamanlı ve içerik bütünlüğü içerisinde, kopya bir anlatımla aynı akış içerisindeki teknikle verilmesi, diğer örneklerde olduğu gibi, değişiklik uğruna yer alması, pek önem oluşturmuyor. İki öykünün harmanından bir tek öykünün elde edilmesi, daha olumlu gibi.

"*neyse ki yağmur yağmadı / diyenler oldu / mezarlık dönüşü*" (s. 123)

"*Annemcim*" gibi tatlı bir seslenişle öykülerini sürdüren Ziyalan, "*zamazingo, tıfıl, cukka, keltoş, dümbelek, zebella, hırba, hırta, cart cut, tünemek, çakoz, şırfıntı, pineklemek, cumburlop, mankafa, curnata, cereme, meret, meymenet ve tufaya uğramak*" gibi sözcüklerle yer yer dili argolaştırarak, halk söylemindeki yaşamsal yansımadan yana olan tanıklığını olumlu bir biçimde yerine getirir. "*Damarlı ses, podyum bozuntusu, iş verme, öksüz doyuran! Ayna baş!*" ve "*kolaçan etmek*" gibi, aynı çizgideki imgesel ve deyimsel örnekler ise, "*Paddingtoşlar*" örneği çift dil kimliğinin doğal seyrine uygun türeyişle öyküdeki yerini alan çağrışımlar olarak karşımıza çıkar. "*Güneşin dalaması, kırık gülme, ayakkabısının hamalı*" örneği somut imgesellikler bu argo söylemin uzantısında yer bulan ve yalın dile, imgesellik adına işlevini yerine getiren kıpırtılardır. "*Nereye çeksen oraya gidecek gülümsemeler*" (s.^21), "*günün rengi küsüp gitmede*", "*Kulağını gövdeye dayayıp gitmişti*" (s. 109) örneği yaşamsal kaynaklı deyimselleşen imgesellikler ise bu çizginin tümcesel serpintileridir.

Yöresel ve otantik yaşamsallıkla örtüşüp, folklorik özellik taşıması yanında; *Yol* ve Erden Kral ilişkisi açısından bugünlerde gündeme geldiği gibi, zaman zaman güncelleşen Yılmaz Güney konusunda, Nihat Ziyalan'ın sanatsallıkla yansıttıklarının da önemli bir yeri olacağı kuşkusuzdur. Yerel dil özgünlüğü ve sinema ve sanat tarihine ışık tutması açısından alıntılar konusunda bir çekimserlik yarattığını söyleyebilmek olasılığının algılandığını belirtmiş olsak da; yerel dil, Yılmaz Güney ve Ahmet Arif tarihselliği açısından doğru ve yararlı bir yaklaşımda bulunulduğunu vurgulamak gerekir.

Şiirde 2. Yeni duyarlılığı, öyküde ve romanda gerçekçi bir dilin yönlendirdiği yazınsallıkla yapıtlarını sürdüren Nihal Ziyalan; yeni yapıtların ufkunu zorlayan bir birikimi eritmeye çalışacaktır.

* ***Severim Pazartesileri***, Adam Yayınları, Şubat 2005, 130 sayfa.

ORTAK ŞEYLER

Türkülerde tanıdım seni
Kara tenli ak tenli çocuk
Adın Ayşe, Jose ne farkeder
Bir türkü de sen söyle

Şarkılarda buldum seni
Kanayan yürek, coşkulu yürek
Makamın neva, saba ne farkeder
Bir şarkı da sen söyle

Şiirlerde duydum seni
Sevda, hasret, kavga, hürriyet
Ülken İspanya, Afrika ne farkeder
Öyleyse bir şiir de sen söyle

İkbal KAYNAR

İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - VIII

İsmet Kemal KARADAYI

Günaydın... Tam da beklediğim soruyu soruyorsun: Biz erkekler nasıl saklanırmışız?.. İyi de, soruyu hiç açmamışsın, ipucun da yok. Haydi, dilimin ucuna gelenleri söyleyeyim:

Biz seninle de, kadınlara, erkeklere "*illet*" ya da "*millet*" demedik. Bilgelikler denerken, ben, "*kadınına adam diyememiş toplumlardan doğru adam çıkmaz*" ya da "*akılı kadın, erkeğin akılsızını korkutur*" diyor ve senden koca koca "*aferin*"ler alıyordum. "*Aklı olmaz işlere karışan erkeklerin başına kargalar üşüşür,*" ya da "*beyinlerinde, kırk tilkinin kuyruğunu birbirine değdirmeksizin dolaştıran erkeklerin elleri işteyken gözleri oynaşlarda ise onların mideleri yürekleri kırkambara dönüşmüş, kafaları kolları sirk çadırlarında kalmıştır*" deyince de o ünlü kahkahalarını patlatıyordun...

Soru'nu, yani konuyu biraz açayım: Bizim (erkeklerin) dünyamızda "*dobra*" olanlar da var, "*maske*" takanlar da. Ve "*adam gibi adam*"lar, "*adam olmamış*"lar... Aramızda "*çiğ süt emmiş*" olanların, bir de "*maço*"luğa ya da "*efemine*"liğe soyunanların sayısı oldukça kabarıktır... Tutkularının tutsağı olanları, "*ben*"ini yenemeyenleri, salt çıkarına bakanları, "*eskimiş*"liği ("*köhne*"liği) atamayanları saymıyorum. Kimimiz, insanlığın geneldeki anahtarları olan sevgi'yi, saygı'yı, haklı haksız yanları, uyumları uyumsuzlukları ya unutur, uygulamayız; ya da bunları perde yapar, gölgesine sığınırız. İşte, "*saklanış*"ımız, en çok da buralarda olur, buralardan gelir...

Ha, şu da var: "*Saf*" yanlarımız kalmıştır. Siz kadınlar, ağlayarak olsun, kızıp küserek olsun, erkeklerin bu "*zayıf*" yanlarından girerek onları "*aptal*"a ya da onur canavarına çevirirsiniz... Ah, hep eğitim, yine eğitim sevgili dost!... "*Erkek*" kalmayı, "*kadın*" olmayı bilmiyor, "*ortak*" yaşamın sorumluluklarını, gereğini görüp değerlendirerek eksiksiz uygulamaya yönelmiyoruz. Belki, toplumsal, doğal oluşum ve değişimlerin bilimine, bilincine henüz varmamışız.

Hani ne diyordu F. Engels, *Ailenin Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni* adlı yapıtında: "*Tarihte beliren ilk çelişki (sınıfsal), monogamide erkekle kadın arasındaki çelişkinin gelişmesiyle ve ilk baskı da kadın cinsinin erkek tarafından ezilmesiyle aynı zamana rastlar.*"

Düşünüyorum şimdi: Acaba "*çelişki*", Adem ile Havva'dan çok öncelerin mitolojik ve dinsel korkuları ve yorumlarından, Hammurabi Yasaları ve İbrani "on emir"lerinden, Hint "manu"larından, Romalı "on iki kural"lar ile Cermen "salik"lerinden, Şaman ve Sümer uygarlıklarının uygulamalı inançlarından vb. mi geliyor?..

Şunları da anımsarsın: Bir yanda Montaigne, "*Biz erkekler, kendi günahlarımızdan çok, kadınlarımızdan gelecek günahlara, ayıplara bakıp korkarız,*" der... Clara Zetkin'de ise şu zehir zemberek tümceler: "*Erkeğin çıkarcılığı ile daha güçlü olanın kanlı şiddeti, kadının toplumsaldaki gelişmesini, etkisini demir zincirlere vurdu. Ve bu olgunun üstünü, adi ikiyüzlülüklerle, ev kadının iç yaşamındaki zenginliği, onuru gibi söylencelerle; yani güzel sözlü, duygusal laf ebelikleri ile, soytarılıklarla örtmeye çalıştı...*"

Tarih, biz erkeklere, önce fiziksel, sonra da dinsel ve geleneksel iyilikler sağlamıştır. Bu olgu, şans mıdır, kazanım mıdır? Ne ki bir kez eşitlik bozulmuş; "*ataerkil*"lik icat edilmiştir. Üstünlük, "*birinci sınıf*"ı yaratmış, tepeden bakışlar erkek genlerine işlemiştir... Biz erkekler "*nasıl*" mı saklanıyoruz? Siz kadınları pamuk pamuk saklayarak. Ve "*niçin*" demekte güçsüz bırakıldığınız, "*ikinci sınıf*" sayılmayı kabullendiğiniz, hak arayışlarında genç ya da coşumcu kaldığınız için...

Bak, sana bir şey daha anlatayım: Bir bayan yazar arkadaşımla yaptığımız söyleşi, tartışmaya dönüşmüştü. Önce, sosyalizmin Sovyet'ten sonra da bitmediğini, tutarlılığını kendisinin de kabul ettiğini bildirdi. Ardından, gözlerini biraz daha açarak, sesini yükselterek, "*Biz kadınlar, artık, haklarımızı istiyoruz, alacağız, hem de söke sökel..*" dedi. Öyküncmeli sloganlarını bir yana bırakıp ona özetle şunları anımsatmaya çalıştım: Sol devrim, sosyalizm, duygusal değil, bilimseldir. Ezene, sömürene, "*ben*" diyene karşıdır. Emekten, çalışmaktan, eşitlikten yanadır... Kadın hakları da, çocuk hakları, hükümlü hakları, memur hakları, hasta hakları, azınlık hakla-

İKİ BAŞLI DEV

Bir liman
ve
Fırtınalı deniz.
Yanında
Çekinmeden ağlayabileceğim
Kadar, seviyorum seni...
Seni sevmekle
Öğreniyorum,
Bu kentte
İşimin ne olduğunu.
Tanrıça Kali'den
Güç alıp,
Gökyüzüne yükseliyorum.
Bakıyorum yeryüzüne
Ordasın!
Koşulsuz,
Bütünüyle sınırsız,
Hayat akışında;
Soğuk,
Kayıtsız duvarları
Yıkıyorsun.
Savaştığın
İyi
ve
Kötü
İki başlı devdir, bu yaşam
Seni
Tanıdıkça
Hayalimdeki
İnsana sarılıyorum
Zamanın önemi artıyor
Yetmeyecek,
Yıllar
Bana.

Çiğdem İSTANBULLU

rı gibi, sosyalizmin herkesten önce savunduğu "*İnsan Hakları*" içindedir. Bu, toplumsalcılığı, gerçekçiliği içerir. Toplumsal gerçekçilik ise ayrıntıları, amacı bir olanları toparlar, geneller, nesnelleştirir ve eytişimsel özdekçi (diyalektik materyalist) yöntemiyle bütün'e, evrensel'e ulaştırır... Yani hak arama türleri, değişik alanlarda, değişik adlarla anılabilir. Ne ki tüm insanlığa seslenişi düşündüğümüzde, "*dünya emekçileri, birleşiniz*", "*insan hakları her insan, her toplum içindir*" ya da örneğin, "*Dünya işçi kadınlar günü*" deriz de, öteki savları, savunuları yerellerde, bölgesellerde, ayrıntılarda tutarız. Bu, onları önemsemeyiş anlamına gelmez. Onların savaşımı yapılacaksa, bu savaşım, tek tek'lere, bölük pörçüklere, her kafadan bir ses'lere bırakılamaz. Oralarda, bireysel de olsa, örgütsel de olsa, sosyalist ideolojinin, bakışın, söylemin bilimsel ve deneysel ilkeleri uygulanır...

Bunları dedim ama, bir feminist kuruluşta üye olan, boşandığı eşine çocuklarını göstermeyen, anı öykü yazarı olarak bilinen arkadaşım ne yaptı biliyor musun? Gülümsemeyi bile kıskanarak, belli belirsiz bir hırçınlık görünümü içinde ayağa kalktı, "*yaşasın feminizm!*" deyip bulunduğumuz yerden uzaklaştı...

Hoşça kal...

Öykü

İYİ GRAFİKER ARANIYOR

Dilek YILMAZ

Selim'le, uzun zamandır görüşmediği arkadaşı Nurettin siyah deri koltuklar, cam sehpalar, kütüphanede yıllardır okunmayı bekleyen kitaplar arasında dalgın dalgın atlayarak koyu bir sohbete dalarlar. Odadaki her eşya o kadar yerli yerindedir ki, büro çalışılmak için değil de, bir mobilya dükkânının vitrini için hazırlanmış gibidir. Selim oturduğu koltukta uzun uzun gerindikten sonra, çok önemli şeyler söylediğini düşündüğü zamanlarda yaptığı gibi elini kaşlarının üstüne götürür. Kaşlarını sağa sola çekiştirmeye başlar, karamsardır:

- Hayır azizim, ben artık bu dünyada iyi bir grafikere rastlayacağıma inanmıyorum...

Nurettin, arkadaşını teselli etmeye çalışarak:

- Öyle deme üstadım helal süt emmiş bir grafikere günün birinde sen de rastlarsın elbette.

- 20 yıldır bu işin içindeyim. 20 yılda azizim bir tanesi denk gelmez mi bana. Yok yok yooook. Dokuzda işbaşı yaptıkları yetmezmiş gibi akşam saat yedi olunca gözlerini saate dikerler. Ne zaman gideceğim diye. Sigara bilgisayarlara zararlı. Ama hanımefendiler, beyefendiler sigara içmeden çalışamadıkları için, o güzelim bilgisayarların ömrünü kısaltıyorlar. Bir de ne zaman boş kalsalar internete giriyorlar. Tamam internet içinde bulunduğumuz iletişim çağının en temel bileşenlerinden biri. Ama insan biraz düşünür değil mi? Bu değirmenin suyu nerden geliyor diye...

- Evet biz de insanız ama gören kim. Müdürü olduğum kutu fabrikasında ilk günü bana dışardan yemek getirdiklerinde, yemekleri tutup çöpe dökmüştüm. Niye? Ben kafa emeğini satan bir emekçiyim diyordum da ondan. Sonra ne olduğunu sen de biliyorsun. Tepeme çıktılar benim. Bu kendinden haberi olmayan, eğitimsiz işçilerle hiçbir şey yapılmaz. Gençken nasıl da iyi niyetliymişiz. Bu işçiler greve gittiklerinde onlarla dayanışma için eylemler yapar, sonra da yaptığımız eylemlerden dolayı üniversiteden uzaklaştırma cezası alırdık. Değdi mi onca çektiğimiz eziyetlere. Hâlâ bir araya gelip örgütlenemiyorlar.

- Sorma azizim. Bunların kendilerinden haberleri yok. Her allahın günü ilerici bir gazeteyi alıp girişteki sehpanın üzerine bırakıyorum. Ne grafikerler, ne yemekçi kadın ne de şoför... birisi açıp bakmıyor. Şoförün derdi boyalı gazetenin arka sayfa güzeli, grafikerlerin gözü internet dışında bir şey görmüyor. İnanır mısın okumak için aldığım kitaplar o kadar birikti ki, üç yılı aşkın zamandır daha bir kitabın yüzünü açamadım. Hep bunlar yüzünden. Bunlardan ne köy olur, ne kasaba...

Nurettin arkadaşının bu sözlerini büyük bir hayranlıkla dinler. Selim'in üniversite yıllarından beri iyi bir hatip olduğunu düşünür:

Selim, bakıyorum onca geçen zamana karşın, retorik sanatını yine ustalıkla kullanıyorsun. Sen haklısın. Zaman bizi olgunlaştırdı. Solun çocukluk hastalıklarını geride bırakalı çok oldu. Dünyanın devrimle değil evrimle değişeceğine ikna olduk. Ama bunlar var ya bunlar. Bunlar evrimi de engeller üstadım, evrimi de...

Arkadaşının bu sözleriyle aşka gelen Selim:

Her şeyi bir kenara bırakalım. Şu ajansın yalnız benim değil, onların da olduğunu bir türlü anlatamadım. Benim onlardan ne farkım var allah aşkına. Bir türlü sahiplendiremedim şu ajansı.

İki eski arkadaş kendilerinden geçmiş bir durumda uzun uzun dertleşirlerken kapı vurulur. Selim oturduğu koltukta toplanarak, yüzündeki babacan ifadeyi sanki bir maskeymiş gibi birkaç saniyede değiştirir. Sert ve ciddi bir ifade takınarak:

Girin, der.

İçeriye giren, işe başlayalı henüz yirmi gün olmuş grafiker Asuman'dır. Kadın yarı araladığı kapıdan başını uzatarak:

- Selim Bey, *Sektör* dergisi bitti. Son halini siz de görmek istiyordunuz. Buyurun sizinle de bir değerlendirelim. Sonra da filme göndereceğim dergiyi.

Selim başıyla bir tamam işareti yaptıktan sonra Nurettin'e dönerek:

Görüyorsun ya azizim, yaptıkları işi bile ben kontrol ediyorum. Sonra da grafikerim diye iş arıyorlar. Hele bu kadın mıymıntılığıyla çileden çıkarıyor beni. Söylediklerini duymak için mikrofon takılması gerekir yakasına. Ben bilgisayarın bir tuşuna bile basmayı bilmem ama onlardan iyi anlarım her şeyden.

Selim grafikerlerin bulunduğu odaya girer girmez suratını ekşitir. Elini iki yana sallayarak pencereyi açmaya yönelir. Ancak pencere sonuna kadar

açıktır. Memnuniyetsizlikle koltuğa oturur. Sigara küllüğünü parmağının ucuyla kendisinden uzaklaştırır.

Grafiker, Selim'in bu hareketini görür, kendi öngörüsüzlüğüne söylenir. Küllüğü patronundan uzaklaştırır. En yumuşak sesiyle usul usul konuşmaya başlar:

Efendim kapak henüz bitmedi çünkü ön kapağa konulacak fotoğrafı hâlâ yollamadılar. Bir önceki sayıyı inceledim. Benden önceki grafiker editörün fotoğrafını sol üst köşeye koymuş. Bence editörün fotoğrafı sağ üst köşeye konulursa daha iyi olur. Neden diye soracak olursanız hazırladığım sayıdan iki önceki sayıyı inceledim. Benden önceki değil ondan önceki grafiker de benim önerdiğim gibi yapmış. Çünkü editörün sağ gözü daha küçük ve biraz da kayık. En iyi bu şekilde saklayabiliriz bu kusuru. Aksi takdirde yeniden fotoğraf çekilmesini isteyeceğiz editörden, ama bunun için de vaktimiz yok.

Selim büyük bir hevesle konuşmaya başlayan grafikerin lafının arasına girerek:

Fotoğraf olayıyla sonra ilgilenelim. Ama ben seçtiğin renkleri hiç mi hiç beğenmedim Asuman Hanım. Turuncuyla kahve... Olacak iş mi canım. Daha ilk sayfada turuncuyu patlatmışsınız derginin orta yerine. Siz de biliyorsunuz ki bu ısıtma sistemleriyle ilgili piyasada ağırlığı olan bir sektör dergisi.

Grafiker oturduğu koltukta toparlanarak kızmaya başlayan yüzünü gizlemeye çalışarak Selim'e döner:

- Siz de haklısınız Selim Bey, ama çeşitli dönemlerde çeşitli renkler ön plana çıkar. Sözgelimi cep telefon hatlarıyla ilgili reklamlara bakın. Turuncu ne kadar egemen. Turuncu sıcak bir renktir üstelik. Kim bu reklamları yapan firmaların bir ciddiyetinin olmadığını söyleyebilir. Hem bizim sayfamızdaki mizanpajda turuncu kahverengiyle birlikte kullanılarak gayet ağırbaşlı bir kompozisyon oluşturmuş.

- Siz yenilikçilik adına geçici olana eğilim gösteriyorsunuz. Değiştirin bu sayfanın renklerini. Birkaç yeni alternatif çalışma istiyorum. Siz de biliyorsunuz ki birinci sayfanın mizanpajı çok önemli. Editörün yazısı var, içindekiler var.

Yüzü kıpkırmızı olur Asuman'ın, ellerinin titremesini gizlemeye çalışarak sigaraya uzanır. Çakmağı yere düşürür. Laf anlatamadığı Selim'in ahmakların ahmağı dar kafalı bir huysuz olduğunu düşünür. Üç kuruş para için şu huysuzun kahrını çekmek dayanılması ne kadar da zor bir iştir. Ancak ödemesi gereken yüklüce bir kredi kartı borcu vardır. Selim'in her türlü huysuzluğuna karşın çalışmak zorundadır.

Rica ederim Asuman Hanım, hiç olmazsa ben buradayken içmeyin şu sigarayı. Bana nispet yapar mış gibi. Yazık değil mi bana. Böyle bir ajans kurmak, beş tane bilgisayarı buraya koymak kolay mı? Mahvediyorsunuz bilgisayarları...

Grafiker suratını asar, bir an için de olsa küllüğü Selim'in kafasından aşağıya döktüğünü hayal eder. Bu düşünce onu biraz rahatlatır. Kuru bir sesle:

Haklısınız, demekle yetinir.

Ayrıca yazı alanlarını oluşturan dikdörtgenleri niye hep yatay yapmışsınız, dikey olarak da düzenleyebilirsiniz. Bunun için de farklı bir çalışma istiyorum. Asuman Hanım kullandığınız fotoğrafların da renkleri birbirine girmiş. Bir çaresine bakın. Siz de biliyorsunuz ki fotoşop denilen bir program var. Teknolojinin olanaklarından faydalanmak internete girmekle, çetleşmeyle sınırlı değil. Bazen ben bile yoruluyorum aynı şeyleri tekrar etmekten, siz dinlemekten yorulmuyor musunuz? Bir kere de doğrusunu yapın. Kaç kere söyledim, eğer bilgisayardan kendiniz için çıkış alıyorsanız yeni kâğıt kullanmayın. Daha önce kullanılanların diğer yüzüne basın. Görüyorum ki tüm çıkışları yeni kâğıtlara almışsınız. Maaşınız iki gün gecikse suratınızdan düşen bin parça olur. Kendinizi benim yerime koymayı bir deneseniz. O zaman gösterdiğim bu hassasiyeti daha iyi anlardınız.

Asuman bu kadar laf kalabalığı, bu kadar abuk konuşmasından sonra Selim'le ufak çaplı bir tartışmaya girmeye karar verir. Beş yıllık deneyimi olan bir grafikerdir. Bu kadar yıllık deneyimin göz ardı edilmesi ne kadar doğrudur. Üstelik bu bilgisayarlarda muhasebe değil, tasarım yapılıyordur... Biraz saygı. Yaratıcılığa biraz saygı... Bunları düşünerek konuşmaya hazırlanır.

- İzin verirseniz...

- Ne için izin vereceğim. Olanı biteni ben görmüyor muyum. Farklı bir şey mi söyleyeceksin?

- Selim Bey rica ederim. Benim de söyleyecek birkaç sözüm var...

- Gören de seni konuşturmuyorum sanacak. Anlattıklarımın hangisinde abartı var. Bak bir saati aşkın zaman geçti daha bir sayfa ilerleyemedik. Böyle gidersen sen bu otuz iki sayfalık dergiyi değil on beş gün, bir ayda bile çıkaramazsın. Senin işini yapmak için para vermiyorum sana. Herkes işini yapsın. Kütüphanede yüzlerce kitap okunmayı bekliyor. Doğru düzgün bir günlük gazete bile okuyamıyorum. Bendeki de can.

Grafiker dudaklarını kıpırdatır. Ancak düşündüğü şeyler dilinin ucunda bir türlü söze dönüşemez. Oturduğu sandalyede sağa sola kıpırdanır. Tartışmasını daha sakin bir güne erteler. Canı sigara çeker. Sigara ona hem çok yakındır hem çok uzak. Bir alabilse sigarayı sanki tüm bu gerginlik ortadan kalkacak, her şey yoluna girecektir. Bu huysuz adamın gereksiz gevezeliklerini günlerce dinlemeye hazırdır. Sigara, sadece sigaradan bir nefes çekebilse...

YORDAM KİTAP EDEBİYATLA MERHABA DİYOR!

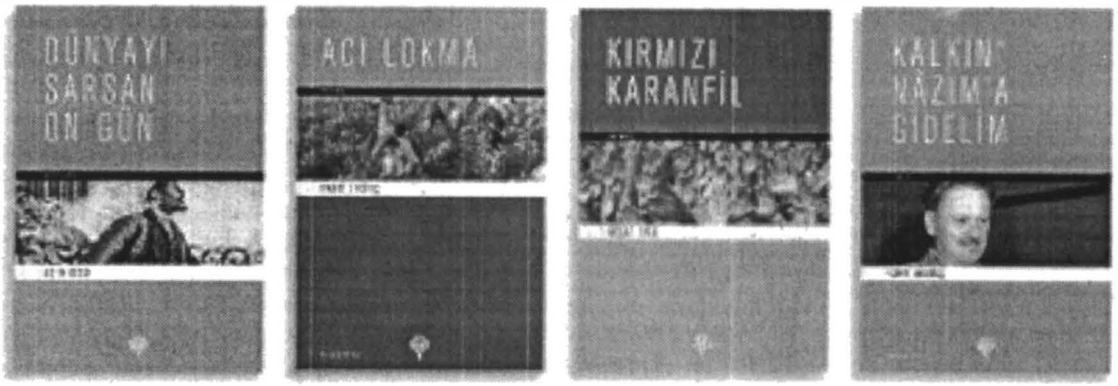

Yakında: Ellen Wood/Sınıftan Kaçış · Alfredo Saad-Filho (Haz.)/Kapitalizme Reddiye
Berteil Ollman/Diyalektiğin Dansı · Haluk Yurtsever/Sınıf Savaşları ve Devlet

YOLUYLA YORDAMIYLA YENİ BİR YAYINEVİ

Yordam Kitap
Nurosmaniye Cad. Zeer Han No: 23 Kat 1 Cağaloğlu İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 E: info@yordamkitap.com

Eli sigaraya uzanır. Grafikerin bu atağına gören Selim'in öfkeden yüzü kızarır.

- Hümanist olmamdan güç bulup sigaraya uzanıyorsunuz yine. Acaba sağcı bir işvereniniz olsaydı aynı pervasızlığı yapabilecek miydiniz? Bırakın o sigarayı, rica ederim bırakın. Yeter bu kadar suiistimal edildiğim. Ben de insanım canım.

Selim'in bu sözleri karşısında grafiker kendini kontrollü davranmaya ikna etmeye çalışan içindeki son sabır kırıntısını bir kenara bırakıp, çantasını kaptığı gibi dış kapıya yönelir. Onu durdurmaya çalışan Selim'i iterek grafik odasına döner. Küllüğü kaptığı gibi bilgisayarların üstüne boşaltır. Avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar:

- Sigara ve bilgisayar ne güzel ikili oluşturdu değil mi?

Grafiker kapıyı çarparak dışarı atar kendini. Asuman'ın beklenmeyen bu çıkışı karşısında şaşkına dönen Selim, ajansın içinde gücünün yettiği kadar bağırmaya başlar:

- Azizim anlatıyordum da inanmıyordun. Ne oldu da, şimdi ben ne yaptım da bu grafiker çekti gitti. Bu kadar kısa sürede nasıl çıkartacağım bu sektör dergisini? Şu koca yeryüzünde ben iyi bir grafikerle karşılaşamayacak mıyım?

Pelin'den adaya uğramış kış yaprakları

çekiliyor gün
çekiliyor ağır bulutu zamanın

dinginlik biriktirecek
yorgun güzelliğine dünyanın
bir gece bir ömür daha

erken uyumalı işçi
kalkmalı erkenden
güneşi vurmalı hemen
iki çıkın gibi omuzlarına

gebelik biriktirmek için
devinir toprak
kıvrılır hayat biriktirmek için
nice ırmak

yorgun su altın başak
zinde işçi kıvrılış
hava ateş değirmen ve toprak

gün gelir
ışıkla yıkanmış
bir kitap olur
verir bilincini tohuma

Memet TAYAK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Ağustos Salı

İsmet Kemal Karadayı ölmüş. Dün, Güngör Gençay söyledi. Önce şaşırdım. Çoktandır görüşemiyorduk yüz yüze. Ama telefonla konuşuyorduk. Bizde "İstanbul'la Frankfurt'un Arası" adlı yazıları var. O yazıları, bitene kadar yayımlayacağım. Ama İsmet Kemal Karadayı okuyamayacak.

İsmet Kemal, edebiyatın farfarasını yapmayan yalın bir insandı. Devrimciydi. İnsanın yazarıydı. Düzyazı şiirlerinden birinde şöyle seslenir insana, "*İnsan / Evren'i dolaşan, Doğa'yı sarsan büyük anlayış, büyük giz... // Zaman / Devinimi yaratıyor 'varoluş'un, kırık küçük an'larla. Kırılganlığın azalsın ey oğul, bak, anlayacaksın... Sen de dolaş, sen de gör; ve sev. Yaşarsın...*" (İsmet Kemal Karadayı, *Biraz İstanbul musun?*, Karınca Yayınları, 2005, İstanbul)

Bilmekle sevmeyi önemserdi. Bilmekle sevmenin, yılgınlığı, suskunluğu, karamsarlığı, umutsuzluğu düzelteceğini söylerdi.

Yalın bir insandı dedim İsmet Kemal için. Bu yalınlıkta kendini açıkça gösterirdi. *Biraz İstanbul musun?* adlı eserinde, "Yüreğin Dünya, Aşkın Barıştır" adlı düzyazı şiirinde bakın ne diyor. "*İnsanım... Doğdum, yaşıyorum, öleceğim. Yaşarken görevlerim oldu; yaptığım, yapamadığım... kuşkusuz, doğrularım, yanlışlarım, sevinçlerim, üzüntülerim, iyiliklerim, kötülüklerim de. Kim bilir?... Ben insanım.*"

Vecihi Timuroğlu, şöyle yazmış İsmet Kemal için. "*Onun şiir sanatındaki önemi, geçmişe değil geleceğe yönelişinde, bilinçli yazısında ve ileriyi yakalayabilişindedir. (...) Karadayı, şiiri bilen bir şairdir.*"

Sistemin şairi değildi. Basının sessizliğinden belli bu. Sistemin şairi olsaydı, bitmez tükenmez övgülerle dolardı gazeteler.

Sessizlikte yazıyorum.

İsmet Kemal'e göre aşk eylemlidir. Bu eylem, insana dönük eylemdir. İnsanın özgürlüğü, güzel bir dünya... Aşk böyle bir eyleme dönük olmalıdır. Şöyle seslenir. "*Seninle Gün güne eridiğinde ışıyan yer'dir yüzün / Çağ çiçeği açıyor! Görüyor ne varsa Tarih'in toprağında / İşte Güneş, işte İnsan / iyi, güzel, yeniden.*"

*İnsancıl*daki (Eylül 2006/09) yazısında şöyle diyor. "*Ayaktayım ya, yaşamak güzel ya, 'yedi dalga görevlerim sürüyor ya; yenerim; yenemezsem, kendini doğaya bırakma kaçınılmazlığıdır bu' genel; kimse üzülmesin.*"

Doğru diyorsun İsmet Kemal, ölüm, doğaya bırakmadır kendini. Kaçınılmazdır. Geneldir.

Ama üzülmemek elde mi...

2 Ağustos Çarşamba

Hüseyin Duygu, Danimarka'da edebiyatımızı tanıtma uğraşı içinde bir eğitimci. Hüseyin Duygu, *Bir Başka Gökyüzü* adlı eserinde şöyle der, "*Gittikçe demokratikleşen, toplumsallaşan ülkelerin insanları, başka halkların insanlarını, kültürel değerlerini tanımaya çalışarak evrensel kültürlü bir dünya vatandaşı olmayı amaçlıyor. Sanatçılar da öyle. Evrenselleştikçe aydınlanacak dünya.*" (Hüseyin Duygu, *Bir Başka Gökyüzü, Danimarka Edebiyatından Portreler*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1998.)

Birkaç ay önce Kemal Özer, "*Şair Erik Stinus ile şair Niels Hav'ı Türkiye'ye çağıralım,*" dedi. Hüseyin Duygu da bunun nasıl olacağını anlattı. *İnsancıl* dergisi, iki şairi, etkinlik için İstanbul'a çağıran mektubu, Danimarka'da ilgili yere gönderiyor. Danimarka şairlerin yol parasını karşılıyor.

İnsancıl'ın çağrısı üstüne Eric Stinus ile Niels Hav İstanbul'a geldiler. Kemal Özer şairler için üç etkinlik düzenledi. Kocaeli'nde, Nazım Kültür Evi'nde bir de İnsancıl'da.

Amaç, Danimarkalı şairlerle, bizim şairleri şiirleriyle kaynaştırmak...

Son etkinlik dün İnsancıl'da yapıldı. Etkinlik, Berrin Taş'ın konuşmasıyla başladı. Berrin Taş, şiirin insanları kaynaştırıcı gücünü anlattı. Daha sonra Hüseyin Duygu konuştu. Daha sonra Erik Stinus kendi şiirlerini kendi dilinden okudu. Kemal Özer de o şiirlerin Türkçesini. Etkinliğin birinci bölümü Niels Hav'ın şiirlerini okumasıyla bitti. Hav'ın şiirlerinin Türkçesini yine Kemal Özer okudu.

İkinci bölümde Berrin Taş, ilkin kendi şiirini okudu. Daha sonra İnsancıl şairlerini tek tek çağırdı. Her şair kendi şiirini okudu.

Saat 19.00'da başlayan etkinlik 21.00'de bitti. 21.00'den sonra kokteyl düzenlendi. 23.00'te dağıldık.

Herkes sevinçliydi. Etkinlikte hiçbir aksama olmadı. Şairler birbirleriyle tanıştılar. Kitaplar değiş tokuş edildi.

Berrin Taş'ın yönetiminde yürütülen etkinliğin sıfır hatayla sona ermesi, İnsancıl'ın klasik tutumudur.

Terletici sıcağa karşın salonda boş yer yoktu. Bunun nedeni şairlerin ortak bir çizgide yürümeleri. Stinus ile Hav, öznel bunalımlarını şiir diye piyasaya süren şairler değil. İki şair de insan için şiir yazıyor. İnsana güveniyor, önünde sonunda insanın güzel bir dünya kuracağına inanıyor iki şair de.

Bu çizgi, coşkuyu ateşledi. Mızmız, karanlık şairlerle bu coşku yaratılamazdı.

Anlatmam gereken bir konu daha var. Etkinlikten önce yemek yerken Niels Hav, Hüseyin Duygu aracılığıyla Kierkegaard'ı sordu. Danimarkalı filozofu sormasının nedeni şuydu sanırım. *İnsancıl*'dan çıkarken bir ara benim odama uğradık. Hav, masada duran, Platon'un *Devlet* adlı kitabını gördü, eliyle, gülümseyerek kitabı gösterdi, "Platon..." dedi.

Kierkegaard'la ilgili bir soru beklemiyordum. Anlaşılan Hav, felsefeyle ilgili... Bunun üstüne Hüseyin Duygu'nun çevirmenliğiyle Kierkegaard'ı konuştuk. Hav, daha sonra bana Türkiye'de felsefenin konumunu sordu.

Hav'ın felsefeyle ilgilenmesi beni sevindirdi. Kimilerine göre şair, felsefeyle ilgilenmemelidir. Bu, yanlış bir görüştür. Hav'ın şiirindeki alaysılığın Kierkegaard'dan geldiğini sanıyorum.

İşin şaşırtıcı yanı şu. Bilmediğimiz dilde şiirlerini okurken Hav'ın alaysılığı anlaşıldı, dinleyenler güldü.

Eric Stinus bize yabancı değil. Onun şiirlerinde, şiirin insanı nasıl kavradığını görürüz.

Bu etkinlik, hepimize, uğraşılarımızın boşa gitmediğini gösterdi.

8 Ağustos Salı

Ev arama serüveni bugün bitti. Geçen hafta bir evi görmüş, belli bir ölçüde para vermiştik. Bir odası aydınlık, öbür odaları karanlıktı evin... Ama "N'apalım," demiştik. Bugün ev sahibiyle buluşacaktık. Ama bir haftadır sallantılı durum, rahatsız etti beni. Bana ev arayan arkadaşımız Ali Bey'e, evi tutmayacağımı söylerken, "Haklısınız," dedi Ali Bey.

On dakika sonra yeni bir ev için düştük yollara.

Yeni ev, eski evden pek uzak değil. Kutu gibi... Ev sahibiyle anlaştık, tutuverdik evi.

Böylece ev arama serüveni bitti.

Koşulların elverdiği bir ev bu. Bir merdiven iniliyor. Ama aydınlık... Ben ikinci üçüncü katta bir ev istiyordum. Olası değil, kiralar çok yüksek. Kiralar neye göre belirleniyor, bunu saptamış değilim. Bir emlakçıya sordum, "*Cumhuriyet altını gibidir bu iş,*" dedi. "*Cumhuriyet altını gibi*" derken ne demek istediğini anlamadım. Daha sonra söyleyeceklerini de anlamam diye, sormadım, "*Evet, anladım, cumhuriyet altını gibi,*" dedim.

Ev tutmak cangılda serüvene benziyor. Tutulan evde oturmak bir başka serüven...

Bakalım, neler olacak.

11 Ağustos Cuma

Bugün gazeteler iri başlıklarla dünyanın bir yıkımdan döndüğünü bildiriyor. On uçak havada patlatılacakmış. İngiliz polisi bu yıkımı önlemiş.

Gazetelerin yazdığına göre, İngiliz polisi birkaç aydır iz üstündeymiş. Beş gün önce saldırıyı çözümlemiş...

Nasıl çözümlenmiş saldırı. Köktenci bir Müslüman militan Pakistan'da yakalanmış. O söylemiş.

Saldırıyla ilgili 24 kişi İngiltere'de tutuklanmış. Pakistan kökenli gençlermiş bunlar.

Uçakları havada, sıvı patlayıcılarla uçuracaklarmış.

Gerçekten de korkunç bir haber. Ama inanayım mı bütün bunlara. Batı'nın kimi konularda haklı çıkmak için böyle haberler uydurduğunu biliyorum. Bu haber, İsrail'in Lübnan'a saldırısını haklı çıkarmak için uydurulmuş olamaz mı. Belki de özgürlükleri kısıtlamak için uyduruluyor böyle haberler.

Cumhuriyet'te şöyle bir bilgi var, "*Ülkenin önde gelen insan hakları kurumlarından Liberty, terörü bahane ederek özgürlükleri kısıtlayıcı tutumundan ötürü Blair hükümetini oldukça sert*" eleştirmiş.

Haziran ayında bir eve baskın düzenliyor İngiliz polisi. Abdül Kahar yaralanıyor. "*Evde kimyasal silah üretimi için malzeme var*" gerekçesiyle düzenleniyor baskın. Evde diş macunu çıkıyor.

Metrodaki patlamadan sonra bir genci de kurşunlayarak katletmişlerdi.

Kamuoyunun desteğini almak için böyle haberler uçurulur. Sıkı önlemler alınır, halk unutmasın diye.

Şu önlemlere bakın.

Yolcunun görevliler önünde yemesi kaydıyla bebek mamaları.

Bebek bezleri, ıslak mendiller.

Tampon, kâğıt peçete gibi ürünler (kutularında olmamak kaydıyla)

Uçaklara sokulması yasaklananlar

- Onaylanmış ilaçlar dışında sıvılar
- Havaalanından satın alınan yiyecekler
- El çantaları
- Havaalanında verilenler dışında tekerlekli sandalyeler

Yolcuların cebinde herhangi bir bir şey taşıması...

Bu önlemler, koşullu tepki oluşturacak. Halk, özgürlüklerin kısıtlanmasına onay verecek. Çünkü öz-

gürlükler, gördüğünüz gibi kötü kullanılıyor. On uçağı uçuracaklardı havaya.

Kirli bir mürekkeple bunları yazıyorlar.

Halkı, korkutarak yönetmek demezler mi buna.

Halkı, korkutarak yönetmek eskidir. Hindistan'da Kautilya (MÖ 3. yüzyıl) ilk kez korku yöntemlerini kitaplaştırdı.

"*Kautilya; casus, muhbir ve kışkırtıcı ajanlardan oluşan gizli bir örgütün devlet yönetimi için önemini anlattıktan sonra, bu örgütün kimlerden oluşması ve nasıl çalışacağını anlatır.*" (Prof. Dr. Kıvanç Ertep, Doç. Dr. Çetin Yetkin, *Siyasal Düşünceler Tarihi I*, Say Yayınları, İstanbul, 1985.)

Kralın kurduğu bu gizli örgüt, yöneticileri gözetleyecek, krala başkaldıranları gizlice öldürecek.

Krala karşı gelenleri, avlanmaya götürmeli, orda öldürülmeli: Toplantılarda yemeklere zehir konulmalı.

Halkı korkutmak için geceleri evler ateşe verilmeli, yangın çıkarılmalı.

Tek amaç devletin güçlenmesi. Kral bunun için her türlü dolambaca başvurabilir.

Şimdi çağdaş Kautilyalar var karşımızda.

14 Ağustos Pazartesi

Sıcağı sevmediğimden mi, nedir, İstanbul'da günlerdir hiç ara vermeksizin süren sıcaklığa arsız sıcaklık diyorum.

Eskiler, "*Ağustosun yarısı yaz, yarısı kış,*" derlerdi. Bakalım, yarından sonra hava serinleyecek mi...

Arsız sıcaklığa karşı, sık sık uyarıyor hekimler... Arsız sıcakta beni kaygılandıran kedilerle köpekler...

Kediler, *İnsancıl*'da serin buldukları yerlere serilip yatıyorlar... Köpeklerin dili bir karış dışarda...

Bugün *İnsancıl*'a gelirken, acaba dedim, kentleri serinletmek için büyük aygıtlar yapılamaz mı. Soğutucu aygıtları koyarsın dört bir yana, serinletirsin kentleri...

Bunu düşündüm, ama yazın serinletici, kışın ısıtıcı aygıtları satanlar bunu engeller dedim. Birdenbire doğasever olurlar. kentleri serinletmenin dokuncası vardır doğaya diye inletirler yeri göğü.

On uçağı uçuracaklar diye nasıl inlettiler yeri göğü. Ama İngilizler inanmamış bu olaya. Domian McCarthy şöyle yazmış. "*Hassas terör konusu kullanılarak halka yöneltilmiş bir 'manipülasyon havası' var. Bomba yapmaya yarayan ne kimyasal ürün, ne de başka malzeme buldular. 'Polis, kendi yıldızını parlatabilmek için medyatik sirk düzenliyor.*" (*Independent-Hürriyet*)

BBC'den John Byng şöyle diyor. "*Bu taktik, bir vahşeti önleme girişiminden ziyade insanların yüreğine korku salma çabasını andırıyor.*"

Korkulu haberi duyduğumda yazdım. Halkı korkutmak, demokrasiyi kısıtlamak, İsrail'in Lübnan'a saldırısını haklı çıkarmak için düzenlenen "*medyatik sirk*" bu.

16 Ağustos Çarşamba

Dün *Anadolu'nun Sesi*'nden aradılar. Nerden, nasıl akıllarına düştüm, bilmiyorum. *Anadolu'nun Sesi* çalışanlarının beni tanıdıklarını bile bilmiyordum.

Şunun için aradılar beni. Devlet, özel tiyatrolara yardımı kaldırdı. Bu konuda düşüncemi sordular.

Yıllar önce kararlaştırıldı devletin özel tiyatrolara yardımı. Ben bu yardıma karşıydım. Günay Akarsu da karşıydı.

Ben, neden karşı olduğumu anlatan bir yazı yazdım. İstanbul'daki dergilerin bu yazıyı yayımlamayacağını bildiğimden Ankara'da Ahmet Say'ın yönettiği dergiye gönderdim. Orda çıktı yazı.

Zeynep Oral, *Milliyet Sanat*'ı yönetiyordu. Günay Akarsu yazısını oraya gönderdi. Zeynep Oral, "*Yazının güncelliği gitti,*" diye yazıyı yayımlamadı. Ahmet Say yayımladı o yazıyı. Ama Akarsu göremedi. Ölmüştü çünkü.

1982 yılından, o karanlık yıllardan söz ediyorum... Aradan 24 yıl geçmiş. Benim düşüncem değişmedi. *Anadolu'nun Sesi*'ne özel tiyatroların devletten para almalarına karşı olduğumu söyledim.

Ahmet Say'ın yönettiği derginin adı *Türkiye Yazıları*'ydı. Güzel bir dergiydi.

17 Ağustos Perşembe

Bugün *Hürriyet*'te okudum. Özel tiyatrolara devletin para vermesi kaldırıldı ya, bu doğrudan verilen bir karar değilmiş. Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu'nu hazırlanmış. Bu yasayı IMF istemiş. Yasanın 29. maddesi, şirketlere para yardımını yasaklıyormuş. Özel tiyatrolar da şirket olduğu için para almayacaklarmış.

Bu durumda ya tiyatrolar şirketlerini kapatacaklar, ya da yasanın bu maddesi yeniden düzenlenecek.

Kültür Bakanı da Maliye Bakanlığıyla bu sorunu çözmek için görüşmelere başlamış. Belli, önünde sonunda özel tiyatrolara para yardımı yapacak devlet.

Kimse üzülmesin.

21 Ağustos Pazartesi

Kına gecesi, geleneklerimizden bir öğe. Düğünden bir gece önce kına yakılıyor.

Şimdi durup dururken bu kına gecesi nerden çıktı. Durup dururken çıkmadı kına gecesi.

Cumartesi gecesi saat 22.00 sularında davul zurna sesiyle irkildik. Davul zurnayla birlikte oynayanların çığlıkları.

Sokağa çıktım, n'oluyor diye, "*Kına gecesi,*" dediler.

Arada bir durarak 23.30'a kadar sürdü davul zurna, yeri göğü inleten oyunlarla.

Kına gecesine bir diyeceğim yok, ama davul zurna n'oluyor.

Sokağa davul zurna getiren, erken uyumak isteyeni, kitap okumak isteyeni, sayrıyı hiç düşünmüyor. Buna davul zurna kültürü diyorum.

Kente geliyor, davul zurna kültürünü de getiriyor. Sevinçli gün onun için, kızını evlendirecek. Şanına uygun bir kına gecesi yapacak. En iyi davulcuyu, en iyi zurnacıyı bulacak. Dostun da düşmanın da ağzının suyunu akıtacak... "*Helal olsun*" diyecekler, "*şanına uygun bir kına gecesi yaptı.*"

Davul zurna... çığlık çığlığa oynayanlar acı verdi bana. Estetik bilinç... felsefe... edebiyat. Bütün bunlar davul tokmağıyla paramparça edilmek istendi o gece.

"*Siz istediğiniz kadar modernleşme, estetik bilinç deyin, davul zurnada kalacağız,*" deniyordu.

Kına gecesi yapacaksan yap, davul zurna tutacaksan tut, git bir düğün evinde n'aparsan yap... hayır, sokakta yapılıyor bütün bunlar.

Burda tatsız olan şu. Davullu zurnalı kına gecesi düzenleyenler, insanları rahatsız edebileceklerini bir saniye düşünmediler. Halkın desteğiyle faşizme burdan gidiliyor. Faşizm, yaşama biçimini zorla dayatıyor.

Halk kültürünü yüceltenler, halk kültüründeki faşist öğeleri görmüyorlar.

Şunu da söylemeliyim. Kent yine de değiştirmiş davul zurna kültürünü. Silah atmadılar havaya... Birkaç kişiyi yaralayıp, birkaç kişiyi öldürmediler.

Köyde olsaydı, onu da yaparlardı.

Davul zurna kültürü, kına gecesinde, düğünde insan vuruyor. Televizyon kültürü de televizyonda insan vuruyor.

Şöyle oluyor bu. Kadınla erkek birbirlerini seviyorlar. Bir süre sonra ayrılıyorlar. Kadın ya da erkek cep telefonuyla çekilmiş sevişme bölümlerini televizyonlara veriyor ya da satıyor.

Gazetelerde okuyorum bunları.

Geçenlerde Ali Kırca'yla ilgili bir yazı okudum. Anladığıma göre Ali Kırca'da da böyle olmuş.

Bugün *Hürriyet*'in eki *Kelebek*'te okudum. Ali Kırca'nın sevgilisini bulmuş Cengiz Semercioğlu. Kırca'yla sevgilisinin 18 dakika süren sevişme sahnelerinin 5 dakikası televizyonlara gönderilmiş. Kadın bu 5 dakikalık bölümü göndermediğini söylüyor. İnternetteki çocuğun gönderebileceğini söylüyor.

5 dakikalık bölüm televizyonlarda gösterildi mi bilmiyorum.

Benim terbiyeme göre kadınla erkeğin sevişmesi güvenliğin en üst noktası. Güven noktasının ondan ötesi yok. Bu noktada dolaylı yoldan bile tek bir kelimenin söylenmesi bile erdemsizliktir.

Sevişecekler... sonra kadın ya da erkek sevişme sahnelerini televizyonlara verecek ya da satacak... Böyle bir şey olabilir mi. Oluyor ama. Nasıl oluyor peki... Cinsel doyuma dayalı sevişmelerde tinsellik yoktur. Burda amaç, sevişmek, tırıl bir amaçtır. Ten doyumudur sorun. Aşk denmez buna.

Aşk estetik yaratımdır. Bir gün ayrılsalar bile birbirlerini incitmekten, üzmekten sakınırlar.

Ali Kırca'ya geldikte... Ünlü biri Ali Kırca... Anlaşılan tuzağa düşürüldü... Böyle bir ilişkiye girmemesi gerekirdi.

Sıradan kişilerde mahallede kalan kavga, şimdi bütün Türkiye'de. Ali Kırca'yı televizyonla vurdular.

Cengiz Semercioğlu soruyor, "*Ancak çok fantezi gibi durmuyor görüntüler, sanki gizli kamera yapmışsın gibi...*" "*Hayır, birlikte çektik, görüntülerde yok, ama kamerayı düzelttiğimiz anlar bile oldu*" diyor kadın.

Semercioğlu soruyor, "*Ali Kırca, karşısındakine bu kadar güvenip böyle bir fanteziye nasıl izin verir?*" Kadın, "*İkimizin de içtiği bir geceydi, ben ondan daha sarhoştum,*" diye yanıtlıyor.

Kadının söylediklerinden bunun bir tuzak olduğu belli. Göz önünde bulunan ya da olgulara eleştirici bakana kadın olsun, erkek olsun böyle tuzaklar hep kurulur. Ya otel odasında baskına uğrar, ya da böyle filmler elden ele dolaştırılır.

Tuzak kuranlar ortada görünmez.

Ali Kırca için yazılanları okuyorum. Erkek dayanışmasını görüyorum. Karda yürüyüp izini belli etmeyecektin demeye getiriliyor.

Niye yürüyor, yürümesin karda.

Söyleşiden anlaşılan şu. Beş dakikada avucunun içine alıvermiş Kırca'yı kadın. Tanıştıkları yerde tuzakçılarda vardı. Gizlice gülümsemişlerdir Kırca karda yürümeye başlayınca.

Unutmamalı, "*Su uyur, düşman uyumaz.*"

22 Ağustos Salı

Gazetelerde fıkra yazarlarının konusu, Türkiye'nin Lübnan'a asker gönderip göndermemesi. Bu sorunla ilgilenilmesin demiyorum, ama "küçük" sorunlarla da ilgilenilmeli. Bu "küçük" sorunlardan birini bugün *Cumhuriyet* gündeme getirmiş. Sorun Türkiye'ye gelen göçmenler.

Şöyle deniyor haberde. "*Yıllardır ülkelerinde süren çatışma ortamından kaçıp İstanbul'un Kadıköy, Ümraniye, Beykoz ilçelerine yerleşen binlerce Çeçen yaşam savaşı veriyor. Afrikalı göçmenler en çok kimliksizlikten yakınıyor.*"

Berivan Tapan'la Burak Aliçavuşoğlu gündeme getirmişler bu sorunu.

Afrika'dan göçenler Tarlabaşı'nda on kişi, beş metrekarelik odalarda kalıyormuş.

Şimdi bu olacak şey mi. Oluyor ama. Ev ararken o kadarını görmedim, ama varmış işte.

Berivan Tapan'la Burak Aliçavuşoğlu'nun haberini okurken ürperdim.

Bir de Çeçenler var. Derme çatma barakalarda yaşıyorlarmış. Kışın akıyormuş çatılar.

Yurttaşının konut sorununu çözemeyen bir ülke, göçmenlerin konut sorunu mu çözecek denebilir mi...

Böylece bu sorundan kurtuluruz.

Peki, Afrika'dan göçenlere niye kimlik verilmiyor... Bir yetkiliye sorulsa bin dereden su getirir.

Bu sorunu da şöyle atabiliriz üstümüzden. Kimlik verilmiyor diye yakınan Afrikalı, futbolcu olarak gelseydi, beş dakikada çözülürdü sorunu.

Nasreddin Hoca yüzyıllar önce, "*Ye kürküm ye*" demiş ya, kürkü olan yaşıyor, kürkü olmayan eziliyor.

Arsız sıcaklık sürüyor. Ataç severmiş sıcağı. Şöyle diyor. "*Hiç sevmem soğuğu, soğuğu sevmediğim için de yazın en sıcak günlerinde bile yakınmam. Ben de terlerim, elbette, bunaldığım olur, boyuna su içmeli, soğuk su aramalı... Ama olsun, gene de severim sıcağı.*" (Nurullah Ataç, *Günce 1953-1955*, TDK Yayınları, Ankara, 1972.)

Ben, sıcağı hiç sevmem, soğuğu severim.

26 Ağustos Cumartesi

XVII. yüzyılda bizim edebiyatımızda durum nedir... bunu düşündüm geçen gün. Durup dururken değil, XVII. yüzyıl Avrupa'da özellikle Fransa'da klasisizm dönemi.

Bizde XVII. yüzyılın şairleri Nef'i, Nabi, Karacaoğlan, Gevheri, Aşık Ömer... Bunları inceledim.

Ben, hep sese dayalı olduğunu düşünürüm Divan edebiyatının... Ondan ötesi yok. Ahmet Hamdi Tanpınar şöyle der bu konuda. "*Eski şiirin paradoksal tarafı, son derecede kelimeci olmasına ve baştan aşağı kelime zevkinin idare etmesine rağmen, hakiki dil zevkine bir türlü varamamasıdır. Bu yarı yolda kalışın bir sebebi Türkçenin maabut bir lügatinin yapılmayışı ise öbür sebeplerden biri de şüphesiz şiirimizin üzerinde vuzuhla konuşan eserlerin yokluğudur.*" (*XIX. Asır Türk Edebiyat Tarihi*, İst. Ünv. Ed. Fak. Y., İstanbul, 1956.)

Bence Tanpınar, sonuçları, neden diye görmüş. Eski şiirin yarı yolda kalmasının temel nedeni, XVII. yüzyılda aklı yücelten burjuva sınıfının Osmanlı'da olmayışıdır.

O dönemde Fransa'da Colbert, ulusal ekonomi için kuram üretiyordu... Şair Mahler Fransa'da uluslaşmaya uygun bir dili savunuyordu. Descartes, Tanrı'nın evi sayılan aklı insana veriyordu.

Bütün bunlardan ötürü, edebiyat oralarda yarı yolda kalmadı. Bizdeyse, yüzyıllarca kelimede kaldı edebiyat.

Hep şunu söylerim. Kepler yoksa, Descartes yoksa, edebiyat da olmaz. Edebiyat yoksa Kepler olmaz, Descartes olmaz. Bilim, sanat, ekonomi, felsefe bir toplumun damarlarıdır. Damarın biri kurudu mu kısa bir süre sonra öbür damarlar da kurur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hakkını yememek gerek. Bizde hayatın bir gölge oyununa indirilmesini felsefenin yokluğuna bağlar Tanpınar. Şöyle der. "*...İhvan-ı Safa'da asıl hızını bulan felsefi hareket de dini endişelerle durdurulmuş, kelâm bile felsefeye yol açtığı için men edilmişti.*"

Ahmet Hamdi Tanpınar aktarır, Yahya Kemal, "*nesir ve resim bulunsaydı kültürümüz başka şekil alırdı,*" dermiş.

Eksik doğru bunlar. Soruyu şöyle sormalı. İhvan-ı Safa hareketi, neden bir devrime yol açmadı bu topraklarda... Resim, yontu neden olmadı bizim kültürümüzde.

Bizdeki egemen sınıfın bunlara gereksinmesi yoktu. Gölge oyunuydu hayat nasıl olsa. Kuyucu Murat Paşa'yı Anadolu'ya gönderir, yüz bin kişinin kafasını kesip, kuyulara doldurursun, olur biter.

30 Ağustos Çarşamba

Lübnan'a asker gönderelim mi, göndermeyelim mi, bu tartışılıyor şimdi Türkiye'de.

Cüneyt Ülsever, "*Ben XXI. yüzyılda Türkiye'yi Ortadoğu'da emperyal bir devlet olarak görmek istiyorum!*" diyor. (Vurgu yazarın C.G.) (*Hürriyet*, 30 Ağustos 2006.) "*Emperyal devlet*" olmak için Lübnan'a asker göndermek zorunlu.

Emperyal nerden çıktı dedim, Türkçede böyle bir kelime yok. Türkiye'nin emperyalist olmasını mı istiyor Ülsever dedim.

Türkiye emperyalist olamaz. Böyle bir gücü yok.

Kimi yazarların sevmediğim bir huyu var. Yabancı kelimeleri kendine göre Türkçeleştiriyor. Ülsever de öyle yapmış sanırım. İmparatora yakışır, görkemli anlamına gelen İngilizce bir kelime var, *imperial*. O zaman emperyal Türkiye'ye yakışan, görkemli bir davranış oluyor. Böylece Lübnan'a asker göndermekle "*emperyal*" oluyoruz.

Baştan şunu söylemem zorunlu. İsrail'in, Hizbullah'ın, İran'ın, Irak'ın bugünkü konumuyla benim dünya görüşümde yerleri yok. Hani, çocuklar, siviller öldürülmese, savaşıp durmalarına bana ne bile diyebilirim.

Bir zamanlar Arap dünyasında Marksist hareketler vardı. Enver Abd El-Mâlik'in *Çağdaş Arap Düşüncesi: Bağımsızlık-Sosyalizm* adlı bir eseri var. (Çev. Adnan Cemgil, Altın Kitaplar, İstanbul, 1971.) Mâlik, bu eserinin bir yerinde şöyle der. "*Arap ülke-*

lerindeki Marksistler, öteki gruplar ve düşünce okullarıyla birlikte ulusal kültür temelini ve yerli uygarlığı canlandırmaya ve bunların ikisini de karşılaştırmalı tarihsel eleştiri süzgecinden geçirerek, her şeyin üstünde, halk sınıflarının malı olan ulusal uyanışı gerçekleştirmeye çalışacaklardır. Ulusal varlığını yabancı egemenliğinden yeni kurtarmış ve henüz benliğine tamamıyla kavuşmamış olan Arap memleketlerinde Marksizmin ulusal bir rengi ve görevi olacaktı: İşte böylece Arap sosyalizmi, ne kadar üstün durumda olursa olsun başka bir memleketteki sosyalizmin kopyası değil tamamıyla kendi benliğine sahip olarak, öteki sosyalist ülkelerin uluslararası beraberliğine katılacaktır. Ancak böyle bir çabayladır ki, sosyalist düşünce ve eylem, ulusal halk uyanışının genel akışını verimlendirir, gelişmesini etkiler, ona yön verir; bu varlık, sosyalist düşünce ve eylemin katkısı olmazsa milliyetçiliğe saplanır, gerilemeye uğrar ve yeni bir çıkmaza girer." (s.14-15)

Uzun boylu bir irdeleme gereksiz Arap ülkelerinde Marksist hareketler söndü. Sosyalist düşünceyle eylemin sönüşüyle, ulusal halk uyanışı, milliyetçiliğe, şeriatçılığa saptı.

ABD emperyalizmine her karşı çıkışın ilerici olduğu sanısına kapılmamalı.

Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi* adlı eserinde (Çeviren Yavuz Alogon, Yayına Hazırlayan Tanıl Bora, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2005) şöyle der. *hayatını sürdürmek isteyen Arap hükümeti üç siyasal dile göre meşruluk iddiasında bulunabilmek durumundaydı. Bu diller, ulusçuluğun, toplumsal adaletin ve İslam'ın diliydi.*" (s.518)

İlk ortaya çıkan ulusçuluk dili 1960'larda toplumsal adalet, sosyalizm diliyle egemen oluyor.

"*Güçlenen dillerin sonuncusu İslam'ın diliydi,*" diyor yazar. Bugün Arap toplumlarında egemen dil, bu dil. Yazar bu dilin öbür dillere baskın çıkmasını şöyle açıklıyor. "Bu muhalefet Batı'nın gücüne ve nüfuzuna, onlara boyun eğdirdikleri için suçlu sayılanlara, çürümüş ve yetersiz görülen hükümetlere, özel çıkar gruplarının araçlarına ya da ahlak çöküntüsüne, ahlak ilkeleri ve yöneliminle birlikte birliğini kaybettiği görülen bir topluma yöneltiliyordu." (s.519-520)

Marksizm, bu dil karşısında gücünü yitiriyor. Köylerden kentlere gelenlerle İslam diliyle çok çabuk iletişim kuruluyor. Halkın anlamayacağı hiçbir kavram yok bu dilde. Halkın günlük sorunları yalın bir dille sık sık vurgulanıyor.

Dilde kalmıyor bu dili kullananlar. Halka hiç rahatsızlık vermeden, halkın sorunlarıyla ilgileniyor.

Marksistler bu dile boyun eğmemeli. Zor olsa da, bu dili aşmalı, egemen dil durumuna gelmeli...

Dilin önemine, etkisine birçok kez değinmiştim. *Arap Halkları Tarihi*'nde görünce, sevindim.

Bütün bunlar bir yana, Lübnan'a gönderilmesi düşünülen Barış Gücü, emperyalistlerin çıkarını kollayacak. Bu nedenle Lübnan'a asker göndermemeli Türkiye.

31 Ağustos Perşembe

Cüneyt Ülsever, bugün *Hürriyet*'te emperyal kelimesinin anlamını açıklıyor. Kimileri emperyalle, emperyalisti karıştırmış, öyle diyor Ülsever. "*Bu kişiler,*" diyor, karıştıranlar için, "*liberal terminolojide yer alan 'emperyal' kelimesi ile Marksist terminolojinin dünyaya kazandırdığı 'emperyalist' kelimesini birbirine karıştırıyorlardı.*"

Şu anlatıma bakın, Marksist terminoloji, emperyalist kelimesini dünyaya kazandırmış.

Marksist kavram emperyalizmle, liberal kavram emperyali karıştırıyorlar diyemiyor.

Neyse...

Emperyal kavramı için şöyle diyor. "*Emperyalist kelimesi askeri hegemonyaya dayanan etkinliği ifade eder. Karşı tarafı 'tutsak' almak ruhunda vardır.*"

Neymiş emperyalizm... ruhmuş... Bu ruh askeri hegemonyaya dayanırmış... Peki, ama bu ruh, nasıl bir ruh... kimin ruhu... Ruh çağıranlara başvursak da, emperyalizmin ruhunu çağırsa, "Ey ruh niye 'karşı tarafı' tutsak alıyorsun" desek... Düzeltsek bu ruhu...

Şimdi karşımda emperyalizm var. Soruyorum emperyalizme, "Sen ruh musun" diyorum. Arsız arsız gülüyor emperyalizm. Tam bu sırada bir ses emperyalizmi tanımlıyor, "*Emperyalizmin mümkün olan en kısa tanımını yapmak gerekseydi kapitalizmin tekel safhasıdır demek zorunda kalırdık,*" diyor.

Bu ses, Lenin'in sesi. (Lenin, *Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm*, Çev. Erdoğan Başaran, Sol Yayınları, Ankara, 1965, s.117.)

Peki, emperyal ne demekmiş. Emperyali şöyle açıklıyor Ülsever. "*Emperyal kelimesi ise tabii ki yine 'güce' dayanır, ama bu kelime 'gücünü kullanarak' değil, 'gücünü hissettirerek' diğer ülkeler üzerinde etkin olmayı ifade eder.*"

Dövmeyeceksin ama, dövecekmiş gibi yapıp korkutacaksın, emperyal oluyorsun o zaman.

Bütün çocukların sütle, yumurtayla beslendiği, pırıl pırıl okullarda okuduğu bir ülke... Tek bir insanın bile yoksulluktan acı çekmediği, sömürüsüz bir ülke... Böyle bir ülkenin saygınlığına ölçü vurulmaz. Her sözü saygıyla dinlenir.

Emperyale geldikte... Emperyal ülke, bir başka emperyal ülkenin avı olur.

insancıl

25. İSTANBUL
KİTAP FUARI'NDA

28 Ekim - 5 Kasım

TÜYAP

Salon 3 Stand No: 201 - B
Beylikdüzü - Büyükçekmece

ENGELLİ KOŞU

Gözyaşlarım kurudu
ellerim ağlıyor
ellerim
aşkla sarılıyor
geleceğe

dikenli taşlı yollarda
parçaladım
parmaklarımı
sözlerim ağlıyor

ağlıyor
engellerin üstünden atlarken
uzun koşucu...
bir engel
bir engel daha
bir engel
bir engel daha...

dikenli çalıların arasından
ilerliyorum
gündoğumuna...

Berrin TAŞ

TÜYAP

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ

İstanbul Kitap Fuarı Çeyrek Yüzyılı Geride Bırakıyor.

28 Ekim - 5 Kasım 2006

www.istanbulkitapfuari.com

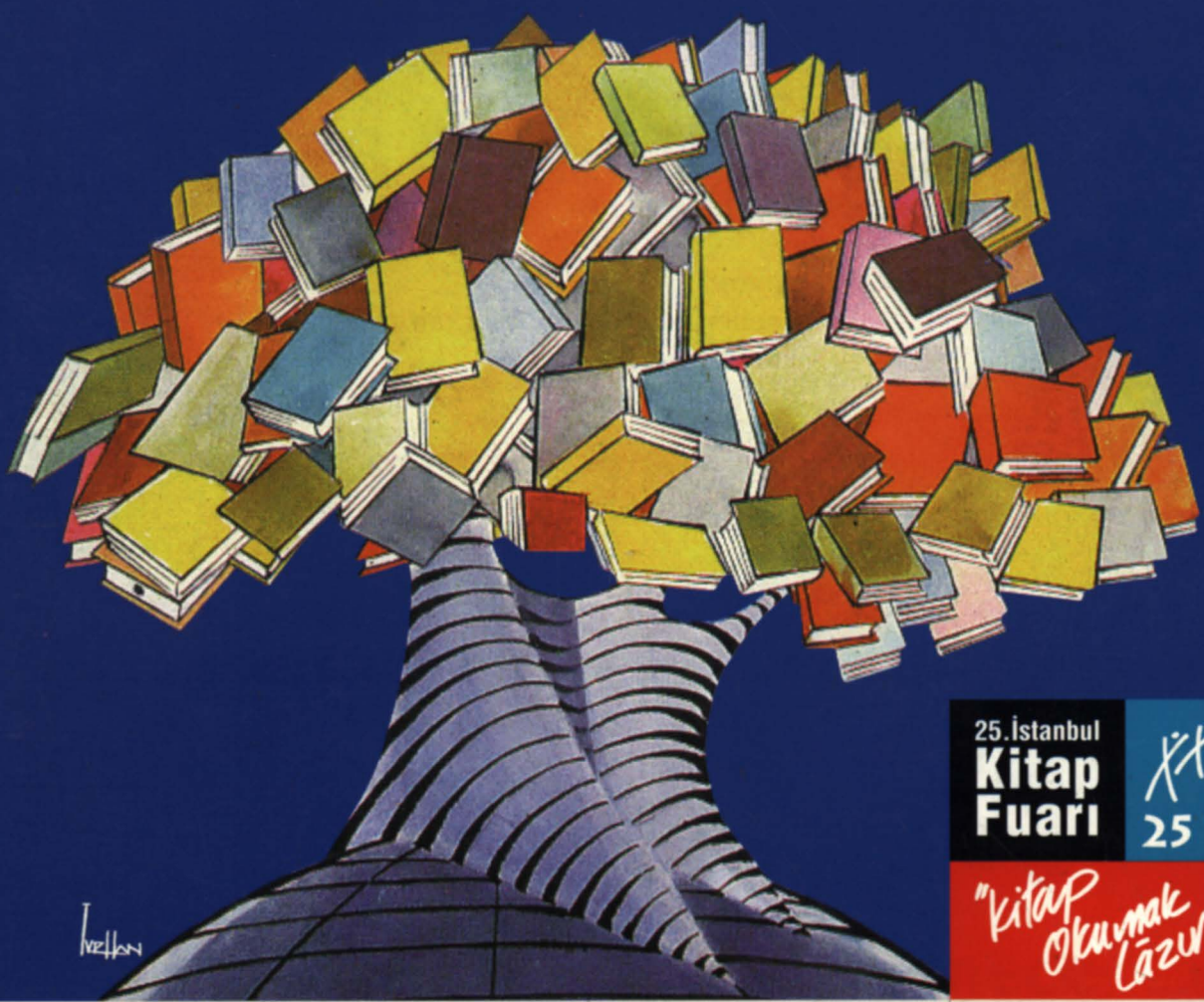

25.İstanbul Kitap Fuarı

25 YIL

"Kitap Okumak Lâzım..."

ufi Küresel Fuar Endüstrisi Birliği Üye Kuruluş

ICCA Mumbai Üye Kuruluş Uluslararası Kongreler Birliği

Üye Kuruluş Uluslararası Ticaret Fuarlarına Ulusal Katılımlardan Sorumlu Organizatörler Birliği

TFYD TÜRKİYE FUAR YAPIMCILARI DERNEĞİ Üye Kuruluş

TS EN ISO 9001:2000

TÜYAP TÜM FUARCILIK YAPIM A.Ş. / FUAR ALANI VE MERKEZ OFİS

Tüyap Fuar ve Kongre Merkezi
E-5 Karayolu, Gürpınar Kavşağı
34522, Beylikdüzü, Büyükçekmece
İstanbul - Türkiye

İnternet:
www.tuyap.com.tr

Tel : 90 (212) 886 68 43(Pbx)
Faks : 90 (212) 886 66 98
886 67 15

E-posta:

Fuar Alanı
fairarea@tuyap.com.tr

Yurtiçi Satış
yurticisatis@tuyap.com.tr

Yurtdışı Satış
sales@tuyap.com.tr

Yurtdışı Fuarlar
tuyapoverseas@tuyap.com.tr

Tanıtım ve Halkla İlişkiler
tanitim@tuyap.com.tr

TÜYAP Beylikdüzü

Tüyap Fuar ve Kongre Merkezi

Beylikdüzü, Büyükçekmece İstanbul

BU FUAR 5174 SAYILI KANUN GEREĞİNCE TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (TOBB) İZNİ İLE DÜZENLENMEKTEDİR.